

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Veikko Turunen

Kulttuurierojen vaikutus ilmastotyössä

Tapausesimerkkinä Kenia

Johtamisen yksikkö
Aluetieteen
pro gradu -tutkielma
Hallintotieteiden maisteriohjelma

Vaasa 2021

VAASAN YLIOPISTO**Johtamisen yksikkö**

Tekijä:	Veikko Turunen		
Tutkielman nimi:	Kulttuurierojen vaikutus ilmastotyössä: tapausesimerkkinä Kenia		
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri		
Oppiaine:	Aluetiede		
Työn ohjaaja:	Seija Virkkala		
Valmistumisvuosi:	2021	Sivumäärä:	99

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksen tavoitteena on löytää ratkaisuja ilmastonmuutokseen tutkimalla kulttuurieroja. Tutkimuksessa selvitetään, mitä ominaisuuksia tarvitaan toisessa kulttuurissa työskentelyyn, mitä onnistunut kulttuurienvälinen kommunikaatio vaatii ja miten ihmisiä voidaan tukea ilmastoystävällisten toimintatapojen omaksumisessa. Esimerkkialueena käytetään Keniaa, ja tutkimuksessa etsitään myös mahdollisia erityispiirteitä liittyen Keniassa työskentelyyn. Aluksi määritellään keskeiset käsitteet sekä tarkastellaan syitä, miksi ilmastonmuutoksen torjuntaa voidaan pitää erittäin tärkeänä ihmislajin säilymisen kannalta.

Kulttuuria tarkastellaan Edward T. Hallin kulttuurillisen kontekstisuuden, aika- sekä tilakäsityksen, Hofsteden kulttuurillisten ulottuvuuksien sekä kulttuurillisen kyvykkyyden mallin avulla. Lisäksi tarkastellaan ihmisten suhtautumista ilmastonmuutokseen sekä sitä, miten ilmastoystävällisiä toimintatapoja voidaan edistää. Tutkimuksen tapausesimerkkinä käytettävästä Keniasta kerrotaan pohjustuksena maantietoa, historiaa sekä tietoa maan suurimmista heimoista. Lisäksi tutkitaan, miten teoriaosuudessa mainitut käsitteet ja asiat ilmenevät Keniassa.

Tutkimukseen kerättiin aineistoa puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Viisi haastateltavaa oli kotoisin Suomesta, yksi Yhdysvalloista. Kaikki haastateltavat tekivät ilmastotyötä tai olivat muutoin perehtyneet ilmastonmuutokseen. Neljä kuudesta haastateltavasta työskenteli Keniassa, ja kaikilla oli paljon kokemusta työstä eri kulttuurien edustajien kanssa. Haastatteluaineistoa verrataan teoriaosuudessa esitettyihin asioihin. Lisäksi tarkastellaan, kuinka kestävästi kenialaiset elävät verrattuna johdannossa esitetyn tutkijajoukon vaatimuksiin ja pohditaan, miten ilmastoystävällinen kehitys voidaan saavuttaa.

Haastateltavat painottivat erityisesti persoonallisuuspainotteista sopeutumista toiseen kulttuuriin, mutta toisaalta yhden haastateltavan mukaan valmistautumis- ja opiskelupainotteisella sopeutumisen avulla ihmisiä voidaan oikeasti auttaa. Oppimalla kulttuurista voi myös nähdä paremmin, millaisia ihmiset oikeasti ovat. Haastatteluaineiston perusteella keskeisiä ominaisuuksia kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa ovat erityisesti avoimuus, avarakatseisuus, nöyryys, joustavuus, sosiaaliset taidot, tunneäly sekä halukkuus kulttuurin oppimiseen ja kärsivällisyyteen. Lisäksi vieraassa kulttuurissa toimivan henkilön on oltava valmis kyseenalaistamaan omat näkemyksensä. Keniassa ei kerrottu olevan kulttuurillisia erityispiirteitä, jotka vaativat erilaista lähestymistapaa muihin maihin verrattuna. Perheen merkitys keskivertokenialaisille on haastatteluaineiston perusteella suuri, ja lapsiin ja lastenlapsiin vetoaminen voi motivoida kenialaisia ilmastoystävälliseen toimintaan. Lisäksi havaitaan, että kenialaisten päästöt ovat tällä hetkellä hyvin pieniä, ja että suurimmat päästöt tulevat suomalaisilta. Siksi kokonaisuuden kannalta keskeisempää on keskittyä suomalaisten päästöjen vähentämiseen.

AVAINSANAT:

Kulttuuri, kulttuurierot, ilmastonmuutos, Kenia, kulttuurienvälinen kommunikaatio

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Keskeisiä ilmastonmuutoskeskusteluun vaikuttaneita julkaisuja ja tapahtumia	8
1.2	Kulttuurin käsite	11
1.3	Kulttuurienvälinen kommunikaatio	12
1.4	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	13
1.5	Tutkimuksen eteneminen	14
2	Kulttuurin eri muodot	16
2.1	Hofsteden kulttuuriset ulottuvuudet	16
2.2	Kulttuurin eri tasot	20
2.3	Matalan ja korkean kontekstin kulttuuri	22
2.4	Käsitykset ajasta ja henkilökohtaisesta tilasta	23
2.5	Kulttuurillinen kyvykkyys	24
2.6	Suhtautuminen ilmastonmuutoksen torjuntaan	26
2.7	Kulttuurin muuttaminen kestäväksi	27
3	Tapausesimerkki: Kenia	31
3.1	Tausta	31
3.2	Historia	32
3.3	Ilmastonmuutos Keniassa	35
3.4	Kulttuurien monimuotoisuus Keniassa	36
3.5	Hofsteden kulttuurilliset ulottuvuudet Keniassa	42
4	Haastatteluaineiston analyysi	48
4.1	Aineisto, menetelmät ja haastateltavat	48
4.2	Kenialaisen kulttuurin kontekstisuus sekä käsitykset ajasta ja henkilökohtaisesta tilasta	50
4.3	Käsitykset ilmastonmuutoksesta Keniassa	52
4.4	Työskentely vieraassa kulttuurissa ja Keniassa	59
4.5	Kulttuurienvälinen kommunikaatio Keniassa	67
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	83

5.1	Kulttuurierojen huomioonottaminen työskenneltäessä toisessa maassa	83
5.2	Kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa vaadittavat ominaisuudet	84
5.3	Kenian (kulttuurilliset) erityispiirteet	85
5.4	Loppupohdinta	87
	Lähteet	89
	Liitteet	98
	Liite 1. Puolistrukturoidun teemahaastattelun runko	98

Kuvat

Kuva 1.	Kulttuurin eri tasot	20
Kuva 2.	Kulttuurillisen kyvykkyyden malli	25
Kuva 3.	Kenian kartta	32
Kuva 4.	Hofsteden kulttuurillisten ulottuvuuksien erot Suomen ja Kenian välillä	43

Taulukot

Taulukko 1. Haastateltavien mainitseamia ominaisuuksia, joita vaaditaan toisessa kulttuurissa työskentelyyn.	59
--	----

1 Johdanto

Ilmastonmuutos on noussut globaalisti yhdeksi, kirjaimellisesti, kuumimmista puheenaiheista. Myös taiteessa siitä on tullut yksi puheenaiheista. Tästä esimerkkinä vuonna 2010 julkaistu Stam1na-nimisen yhtyeen levy Viimeinen Atlantis, joka kuvaa ympäristökatastrofin aikaista ja jälkeistä yhteiskuntaa, jossa ihminen on omalla toiminnallaan aiheuttanut sivilisaation romahtamisen. Levyltä löytyvän rikkipää-nimisen kappaleen tekstissä voidaan löytää asioita, joissa on yhtäläisyyksiä nykypäivän uutisten kanssa. Lisäksi kappaleessa esitetään kulttuuriin liittyvä juurisyy ympäristökatastrofille.

*”Raavin itseni ylös tuhkasta, nostin katseen navastani ja panin merkille:
Koko maailma oli iso tulipaloalue.
Tuli lämpötilan ja vedenpinnan nouseminen, maastopalot leveinä tsunamiaaltoina.
Tuli pandemiat, talouskriisiterroristit, tuli palava halu nimetä pyromaani.
Kuka sytytti langan?
Syypääksi osoittautui lopulta rikkipää,
oman pään pääoma, yksilökeskisyys.
Keräsin materiaa, tarpeista viis.”
-Antti Hyyrynen*

Ilmastonmuutosta on yleisessä keskustelussa pidetty merkittävänä uhkana ihmiskunnan ja sivilisaation toimivuudelle, ja jopa niiden olemassaololle. Ilmastonmuutos voidaan myös kytkeä muihin ympäristöuhkiin, jotka ovat käynnissä tälläkin hetkellä. Esimerkiksi metsäkatoa pidetään osatekijänä sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtymiselle, että ilmastonmuutokselle. (Scholes M. & Scholes R., 2020.) Biodiversiteettikatoa voidaan pitää samaa suuruusluokkaa olevana uhkana kuin ilmastonmuutosta: YK-taustaisessa 550 tutkijan kirjoittamassa raportissa vaaditaan, että biodiversiteettikadon riskejä tulee tarkastella samalla mittakaavalla kuin ilmastonmuutosta (Watts, 2018). Siksi ympäristöongelmiin perehtyminen on mielestäni tärkeää, ja myös tämä tutkimus pyrkii kasvattamaan tietoisuutta ympäristöongelmista sekä löytämään niihin ratkaisuja tutkimalla kulttuurieroja.

1.1 Keskeisiä ilmastomuutoskeskusteluun vaikuttaneita julkaisuja ja tapahtumia

Yhtenä keskeisenä osoituksena ilmastomuutoksen torjunnan tärkeydestä voidaan pitää melko tuoretta BioScience-lehdessä julkaistua artikkelia, joka keräsi yli 15 000 eri tutkijan allekirjoituksen. Sen viesti oli, että ihminen on toiminnallaan asettanut massiivisen sukupuuttoaalton lisäksi oman olemassaolonsa vaakalaudalle, ja että pian on liian myöhäistä toimia. Artikkelin mukaan vuoden 1992 jälkeen ainoa parannus ympäristön tilaan on ollut otsonikadon torjunta. Sen sijaan esimerkiksi ilmastomuutokseen, biodiversiteettikatoon, makean veden saatavuuteen sekä metsien hakkuuseen ei olla saatu ratkaisua. Syiksi nykyiselle tilanteelle mainittiin erityisesti materiaallinen kulutus sekä väestömäärän kasvu. (Ripple, Wolf, Newsome, Galetti, Alamgir, Crist, Mahmoud & Laurance, 2017, s. 1026, 1028.)

Samalla linjalla jatkaa vuonna 2019 julkaistu artikkeli, jonka allekirjoitti yli 11 000 tutkijaa 150 maasta. Myös tämä artikkeli julkaistiin BioScience-lehdessä. Artikkelin mukaan ihmiskuntaa odottaa ”ennennäkemätön kärsimys” ilman perustavanlaatuisia muutoksia nykyjärjestelmään. Artikkelissa annetaan kuusi ohjetta, jotka tutkijoiden mukaan on kaikki täytettävä. Ensimmäinen ohje koskee energiaa. Tutkijoiden mukaan hiilidioksidille on asetettava vero, joka kannustaa siirtymään muihin energialähteisiin. Toinen taas koskee lyhytikäisten saasteiden (esimerkiksi metaanin, noen sekä fluorattujen hiilivetyjen) rajoittamista. Kolmas on maailman ekosysteemien suojelu, joka auttaa sitomaan hiilidioksidia. Neljäs on perusteellinen ruokatottumusten muuttaminen eli käytännössä kasvispainotteiseen ruokavalioon siirtyminen. Viides on talous: ihmiskunnan on päästävä jatkuvasta talouden kasvattamisesta ja vaihdettava tilalle biologinen kestävyys. Lisäksi maapallon väestönkasvu tulee saada laskuun. (Kokkonen, 2019.)

Ilmastomuutoksen torjumiseksi vuonna 2015 solmittu Pariisin ilmastosopimus pyrkii ehkäisemään ilmastopäästöjä ja siitä tulevaa haittaa. Sopimuksen tavoitteena on pitää globaali lämpötilannousu alle 2 asteessa sekä pyrkiä toimiin, joilla lämpötila ei nouse

enempää kuin 1,5 astetta. Tämän takia päästöhuippu tulee sopimuksen mukaan saavuttaa mahdollisimman pian ja rahoitusvirrat on ohjattava kohti kestävästä kehitystä. Sopimus ei tarkemmin määritä, miten paljon eri maiden on päästöjään laskettava. Sen sijaan puhutaan kunnianhimoisista tavoitteista ilmastonmuutoksen torjumiseksi sekä tavoitteiden kiristämisestä. Panos annetaan viiden vuoden välein, ja uuden panoksen tulee olla aina edellistä kunnianhimoisempi. (Ympäristöministeriö, 2020.)

Eri maiden ilmastotoimien yhtenä johtavista suunnannäyttäjistä voidaan pitää hallitustenvälisen ilmastopaneelin IPCC:n (Intergovernmental Panel on Climate Change) vuonna 2018 julkaistua raporttia, jonka mukaan ilmaston lämpeneminen on rajoitettava 1,5 asteeseen, sillä sen ylittäminen aiheuttaa merkittäviä riskejä sekä ihmiselle että luonnolle. Tämä tarkoittaa muutoksia ennennäkemättömällä tahdilla, eli päästövähennyksiin tähtääviä toimia on tehtävä ripeästi kaikilla sektoreilla. Tämän lisäksi hiilidioksidia on poistettava ilmakehästä hiilinielujen sekä hiilen talteenoton myötä. Näihin keinoihin liittyy kuitenkin suuria riskejä, mikä kertoo omalta osaltaan nopean ja mittavan muutoksen tärkeydestä. (Ympäristöministeriö, 2018.)

IPCC:n raportin mukaan 1,5 asteen lämpenemisen seurauksena tappavia helleaaltoja tulee suuremmissa määrin tropiikin alueella, erityisesti suurimpien kaupunkien kohdalla. Välimeren alue muuttuu kuivemmaksi, ja vedenpinnan nouseminen sekä myrskyt nousevat ongelmiksi monissa rannikkokaupungeissa. Muutoksiin voidaan varautua, vaikkakin köyhimvät kärsivät muutoksista eniten. Toisaalta taas, ehkä tärkeimpänä, tällä lämpenemistasolla ei uskota olevan suurempia peruuttamattomia seurauksia. Ihmisten hyvinvointi on IPCC:n mukaan tässä skenaariossa vuonna 2100 vuoden 2020 tasolla. Maapallo on lämmennyt, mutta sen toiminta on verrattavissa 2000-luvun tasoon. Amazonasin sademetsän uskotaan säilyvän suhteellisen hyvin, eikä esimerkiksi arktisen jääpeitteen uskota sulavan kokonaan kesäaikana. Koralliriutoista säilyy 10–30 % vuoden 2018 tasoon nähden, ja ne ovat osittain toipuneet vuoteen 2100 mennessä. (Bindi, Brown, Camilloni, ym., 2018, s. 279.)

Tämä IPCC:n mukaan paras mahdollinen skenaario vaatii kuitenkin kunnianhimoisten tavoitteiden asettamista, vahvaa osallistumista sekä tukea Pariisin ilmastopöytäkirjalle. Kehitykseen on oltava valmis sekä maiden että kaupunkien tasolla. (Emit., s. 279.)

IPCC:n raportti on saanut osakseen myös kritiikkiä. Esimerkiksi Kauppinen ja Malmi (2019, s. 1) huomauttavat, että raportti jättää huomiotta pilvien vaikutuksen globaaliin lämpötilaan. Tutkimuksessa esitettyjen laskelmien mukaan pilvien vaikutus lämpötilaan on niin suuri, että ihmisen vaikutus maapallon kokonaislämpötilaan jää erittäin pieneksi.

Paljon huomiota saaneen Environmental Research Letter -julkaisussa olleen tutkimuksen mukaan 97 % ilmastotutkijoista kuitenkin tukee väitettä, jonka mukaan ilmastonmuutos on suurimmaksi osaksi ihmisen aiheuttama (Cook, Nuccitelli, Green, Richardson, Winkler, Painting, Way, Jacobs & Skuce, 2013). Siksi myös tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä lähtökohdasta, että ihminen on omilla toimillaan suurin syyppä ilmastonmuutokseen. Kuitenkin Cookin ja muiden (2013) tutkimuksesta on löydetty merkittäviä puutteita. Tutkimuksessa käytetään Ritchien (2016) mukaan lähteenä toista tutkimusta, jossa 100 % tutkijoista oli sitä mieltä, että ilmastonmuutos on antropologinen eli ihmisen aiheuttama. Luku on kuitenkin saatu sillä perusteella, ettei yksikään tutkija erikseen kieltänyt sitä, että ilmastonmuutos on ihmisen aiheuttama. Yhteistä eri näkemykselle näyttäisi kuitenkin olevan, että ilmastonmuutos tapahtuu tällä hetkellä, ja että maapallon keskilämpötila on noussut.

Erilaisten kulttuurien tuntemisen voidaan ajatella olevan tärkeää ilmastonmuutostyössä. Ilmastonmuutos on globaali ilmiö, joten sen torjumiseksi vaadittaneen globaalia yhteistyötä. Tämän lisäksi on paljon erilaisia ryhmiä, joilla on oma kantansa ilmastonmuutokseen. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmastonmuutoksen torjuntatyössä ollaan tekemisessä toisten kulttuurien edustajien kanssa. Väärinymmärrysten välttämiseksi ja yhteisöllisyyden parantamiseksi on siis hyödyllistä tuntea toinen kulttuuri. Tutkimus lähtee liikkeelle siitä oletuksesta, että vaikeita päätöksiä, joita ilmastonmuutoksen torjun-

taan väkisinkin liittyä, on helpompi tehdä vahvan yhteisöllisyyden siivittämänä. Vahvan yhteisöllisyyden voidaan ajatella helpottavan yhteisymmärryksen löytämistä.

1.2 Kulttuurin käsite

Kulttuuri on käsitteenä hyvin monitulkintainen, mistä yhtenä merkkinä on se, ettei sille olla keksitty yleisesti käytössä olevaa kaiken kattavaa määritelmää (Hollensen, 2014, s. 244). Kulttuuri voidaan kuitenkin hahmottaa kulttuurillisten ulottuvuuksien muodostaman kokonaisuuden avulla, johon kuuluvat arvot ja asenteet, kieli, uskonto, materia, koulutus, sosiaaliset ulottuvuudet, politiikka ja lait (Albaum & Duerr, 2011, s. 185).

Kulttuuri voidaan jakaa ulottuvuuksiltaan myös tilaan (engl. *space*) ja aikaan (engl. *time*). Kulttuuri muodostuu tietyllä maantieteellisellä alueella, esimerkiksi kansallisvaltiossa. Kansallisvaltion sisällä on myös erillisiä kulttuureja, joilla on omia erityispiirteitä, mutta jotka ovat kuitenkin ovat lähes aina tunnistettavissa kansallisen kulttuurin osaksi. Kulttuurit voivat vaihdella alueittain maan sisällä. Myös sukupuoli, sukupolvi, uskonto, sosiaalinen luokka ja yritys voivat vaikuttaa oman alakulttuurin muodostumiseen. (Hopkins, 2009, s. 17–18.)

Kulttuuri muuttuu ajan myötä. Toisaalla muutos tapahtuu hitaammin ja toisaalla nopeammin. Muutos voi syntyä sosiaalisesta, poliittisesta tai ympäristön muutoksesta. Ilmastomuutos voi vaikuttaa kulttuuriin muuttamalla viljelysoloja tai aiheuttamalla muuttoliikettä. (Emt., s. 18)

Kulttuurin tunteminen on tärkeää monista eri syistä. Mikäli monikulttuurisessa työyhteisössä jätetään kulttuurierot huomiotta, voi se johtaa stereotyyppien hyväksymiseen sekä väärinymmärryksiin kulttuurien välillä. Stereotyyppit ovat usein liioiteltuja kuvauksia kulttuurista, jolloin vahvistetaan käsitystä kulttuurien välisistä eroista yhteistyön ja kommunikaation sijaan. (Borrego & Johnson, 2012, s. 16; Luthans & Doh, 2018, s. 127)

Luthans & Doh (2018, s. 163–164) taas varoittavat stereotyyppien lisäksi yksinkertaistamisesta. Vaarana on, että maailma nähdään toisessa kulttuurissa omien perspektiivien kautta: oletetaan että asia, mikä toimii kotimaassa, toimii myös muualla, ja käytetään samalla tavalla eri kulttuurillisten ryhmien kanssa. Tähän voi sortua esimerkiksi taloudellisesti kehittyneestä maasta tuleva johtaja, joka uskoo oman maan käytäntöjen olevan täysin riittäviä kehittyvässä maassa.

1.3 Kulttuurienvälinen kommunikaatio

Kulttuurienvälinen kommunikaatio voidaan määritellä kommunikaatioprosessiksi, joka vaikuttaa yksilöihin mainituista kulttuureista. Mainittujen kulttuurien on oltava tarpeeksi erilaisia ja erilaisuuksien on oltava sellaisia, että ne luovat henkilökohtaisia ja/tai kontekstuaalisia rajoja, joista on päästävä yli tehokkaan kommunikaation aikaansaamiseksi. Kulttuurienvälinen kommunikaatio on tieteenala, jonka kiinnostuksen kohde on eri kulttuureista tulevien yksilöiden ja ryhmien välinen vuorovaikutus. Tieteenalalla tutkitaan kulttuurin vaikutusta siihen, miten ihmiset toimivat, tuntevat, ajattelevat sekä puhuvat ja kuuntelevat. (Aneas & Sandín, 2009, s. 2.)

Kulttuurienvälisen kommunikaation voi ymmärtää monella tapaa. Kulttuuria voidaan tutkia vertaamalla niitä toisiinsa. Toinen tapa on tutkia eri kulttuurillisten ryhmien kommunikaatiotapoja vuorovaikutustilanteessa. Kolmas tapa on tutkia kulttuuria diskurssien kautta, jolloin jätetään sivuun hypoteettiset oletukset ryhmään kuulumisesta tai identiteetistä. Sen sijaan tutkitaan, missä olosuhteissa osallistujat muovaavat kulttuuria. Kulttuuri nähdään tässä tapauksessa sosiaalisen muuttujan sijaan esimerkiksi tekstin tuloksena. Näitä kolmea tarkastelutapaa voidaan kuvata käsitteillä kulttuurienvälinen kommunikaatio, monikulttuurinen kommunikaatio (engl. *cross-cultural communication*) sekä diskurssienvälinen kommunikaatio. Kulttuuria voidaan tutkia kansalliskulttuurien (esimerkiksi brittiläinen tai italialainen kulttuuri) tai etnisyyden (esimer-

kiksi afroamerikkalainen kulttuuri tai korealaisten siirtolaisten kulttuuri) näkökulmasta. (Piller, 2011, s. 8–9.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millaiset kommunikointitavat ovat suositeltavia sellaisten henkilöiden mielestä, joilla on paljon kokemusta kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta. Koska Keniaa käytetään tutkimuksen tapausesimerkkinä, mukana on erityisesti sellaisia henkilöitä, joilla on kokemusta eri kulttuureista Keniassa. Tutkimuksessa myös verrataan suomalaista ja kenialaista kulttuuria, vaikka kyseessä ei olekaan vertailututkimus.

1.4 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida ilmastonmuutoksen torjuntatyötä kehitysyhteistyössä kulttuurisesta näkökulmasta. Tavoitteena on myös tarjota keinoja, joilla voidaan muuttaa kulttuurissa vallitsevia toimintatapoja. Tällä hetkellä ilmastonmuutosta ei YK:n mukaan torjuta riittävästi, jotta sen vaikutukset pysyisivät edes kohtuullisesti hallinnassa, joten voidaan perustellusti esittää, että muutosta tarvitaan (Miller, 2018). Ilmastonmuutoksen näkökulmasta tämä tarkoittaa toimia, joiden seurauksena maapallon lämpeneminen jää 1,5 asteen tasolle. Samalla kun viemme osaamistamme toiseen kulttuuriin, on myös tärkeää muistaa, ettemme tuo mukanaamme sellaisia tapoja toimia, jotka ovat haitallisia ympäristölle.

Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat kysymykset:

1. Mitä kulttuurieroja on otettava huomioon työskenneltäessä toisessa maassa?
2. Mitä ominaisuuksia onnistunut kulttuurienvälinen kommunikaatio vaatii?
3. Mitä erityispiirteitä on huomioitava, kun työskennellään Keniassa?

1.5 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimusta on pohjustettu kertomalla, miksi ilmastonmuutoksen torjunta on tärkeää, sekä määrittelemällä kulttuurin ja kulttuurienvälisen kommunikaation käsitteet. Tutkimusta pohjustetaan myös tarkastelemalla, miten ilmastonmuutoksen torjuntaan suhtaudutaan yleisesti eri puolilla maailmaa.

Teoriaosuudessa käsitellään erilaisia tapoja jaotella kulttuuri. Mukana ovat kulttuurin eri tasot ulospäin näkyvistä kulttuurista kulttuurillisiin perusoletuksiin, Hofsteden kulttuurilliset ulottuvuudet, Edward T. Hallin matalan ja korkean kontekstin kulttuurit sekä kulttuurin tila- ja aikakäsitys. Tämän lisäksi käsitellään kulttuurillinen kyvykkyys, sekä miten tämä käsite voidaan jaotella. Näiden osioiden avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin numero 1 ja 2. Tämän lisäksi tarkastellaan kulttuurin muuttamista keskeiseksi.

Tämän jälkeen vuorossa on maantieteellinen kuvaus Keniasta. Tämän tarkoituksena on pohjustaa paikallisen kulttuurin ymmärrystä. Maantieteellisen esittelyn lisäksi käydään läpi maan suurimpien heimojen taustoja samasta syystä. Tämän avulla voidaan löytää vastauksia tutkimuskysymykseen 3.

Tutkimukseen kerätään tietoa teoriakatsauksen lisäksi haastattelemalla. Kaikkien edellä mainittujen osuuksien pohjalta laaditaan haastattelukysymykset. Niiden avulla pyritään löytämään lisätietoa teorian pohjaksi, jotta tutkimuskysymyksiin pystytään vastaamaan mahdollisimman kattavasti.

Haastattelussa kysytään, miten toimintatapoja voidaan muuttaa ilmastoystävällisemmäksi Keniassa ja muualla vieraissa kulttuureissa. Lisäksi kysytään kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta (vastaa kysymykseen 2) sekä miten Keniassa suhtaudutaan ilmastonmuutokseen ja sen torjuntaan, ja kulttuurieroista haastateltavan kotimaan ja Kenian

välillä (vastaa kysymykseen 3). Kaikilta haastateltavilta ei välttämättä kysytä kaikkia kysymyksiä, sillä oletus on, etteivät kaikki haastateltavat osaa vastata kaikkiin kysymyksiin.

2 Kulttuurin eri muodot

2.1 Hofsteden kulttuuriset ulottuvuudet

Hofstede G., Hofstede J. H. ja Minkov (2010) jaottelevat kulttuurin kuuteen eri ulottuvuuteen. Ulottuvuudella tarkoitetaan osaa kulttuurista, jota voidaan mitata suhteessa toisiin kulttuureihin (Hofstede ja muut, 2010, s. 31). Nämä ulottuvuudet ovat valtaetäisyys, individualismi-kollektivismi, maskuliinisyys-feminiinisyys, epävarmuuden välttäminen, pitkäjänteisyys sekä itsehillintä-nautinto. Ulottuvuudet perustuvat IBM:n työntekijöille tehtyyn kyselyyn, jotka paljastivat aluksi neljä ensin mainittua kulttuurillista ulottuvuutta. Kaksi viimeistä ulottuvuutta on lisätty malliin myöhemmin.

Valtaetäisyys kertoo, kuinka ihmiset suhtautuvat siihen väistämättömään tosiasiaan, että ihmiset ovat keskenään epätasa-arvoisia. Tarkemmin sanottuna se kertoo, kuinka paljon vähemmän valtaapitävät jäsenet organisaatiossa odottavat epätasaista vallanjakoa ja kuinka laajasti he hyväksyvät sen. Korkean valtaetäisyyden maissa ihmiset ovat maltillisempia ja seuraavat ”keskitietä”, pitävät itsensä puolueettomina ja heillä on vähemmän mielihaluja. Matalan valtaetäisyyden maissa ihmiset arvostavat kykyä mukautua ympäristöön sekä varovaisuutta. (Hofstede ja muut, 2010, s. 55, 61, 63.)

Valtaetäisyys siirtyy perheessä ja koulussa opittujen mallien kautta työelämään. Ideaali johtaja on hyväntahtoinen ”itsevalti” tai ”isähahmo”. Alaiset olettavat, että heille kerrotaan, mitä on tehtävä. Neuvottelutilanne taas on epämukavaa sekä alaiselle että esimiehelle. Esimiestä totellaan, vaikka häntä pidettäisiin huonompana, ja suhde esimieheen on tunnepitoisempi. Ikä tuo kunnioitusta. Matalan valtaetäisyyden tilanteissa esimiehen ja alaisen asema on tasavertaisempi. Ideaali johtaja on demokraattinen ja neuvokas. Hyvä esimies on helposti saavutettavissa ja käyttää usein samoja tiloja kuin työntekijät. Statussymboleja ei arvosteta. Alaiset olettavat konsultointia, mutta hyväk-

syvät, että esimies sanoo viimeisen sanan. Nuoret pomot saavat eniten arvostusta. (Hofstede ja muut, 2010, s. 73–74.)

Suuren valtaetäisyyden maissa ajatellaan, että kun jokainen tietää paikkansa, yhteiskunnassa säilyy järjestys. Suuren valtaetäisyyden maissa poliittinen järjestelmä muuttuu johtajien, pienen taas sääntöjen kautta. Valtaetäisyyden määrä korreloi (1) leveyspiirien kanssa, tarkemmin sanottuna mitä lähempänä maa on päiväntasaajaa, sitä suurempi on valtaetäisyys. Se korreloi myös sekä (2) väkimäärän – mitä enemmän ihmisiä, sitä suurempi valtaetäisyys – että (3) maan vaurauden kanssa niin, että vauraus yhdistetään pienempään valtaetäisyyteen. (Hofstede ja muut, 2010, s. 84.)

Individualismi-kollektivismi kertoo, onko kulttuuri yksilö- vai yhteisökeskeinen. Individualistisessa kulttuurissa ihmisen oletetaan olevan riippumaton ryhmistä, joihin hän kuuluu. Esimerkiksi perhesuhteet ovat löyhempiä. Työssä arvostetaan vapaa-aikaa sekä tunnetta siitä, että saavuttaa jotain. Kollektiivisessa yhteiskunnassa taas arvostetaan erityisesti koulutusta (uusien taitojen oppiminen), työpaikan fyysisiä olosuhteita sekä oman osaamisen täyttää hyödyntämistä. Individualismi korreloi positiivisesti maan varakkuuden kanssa. (Hofstede ja muut, 2010, s. 91–93, 132.)

Individualistisessa kulttuurissa suoraa puhetta pidetään rehellisyyden merkinä, kun taas kollektiivisessa kulttuurissa pyritään harmonian säilyttämiseen. Tällöin edellisessä jokaisella on lähtökohtaisesti oma mielipide, kun taas jälkimmäisessä mielipiteet riippuvat ryhmästä. (Hofstede ja muut, 2010, s. 113, 130.)

Individualistisessa kulttuurissa rohkaistaan positiivisten tunteiden näyttämiseen, negatiivisten taas ei. Ihmiset ovat keskimäärin ekstrovertimpiä ja suoriutuvat tehtävästä paremmin toimiessaan yksin. Johtaminen on yksilöiden johtamista. Yhteiskunta on universalistinen, eli kaikkia kohdellaan lähtökohtaisesti samalla tavalla. Keskeinen tavoite on yksilön mahdollisuus toteuttaa itseään. (Hofstede ja muut, 2010, s. 117, 123, 130.)

Kollektiivisessa kulttuurissa rohkaistaan negatiivisten tunteiden näyttämiseen. Ihmiset ovat keskimäärin introvertimpia ja suoriutuvat tehtävästä paremmin ryhmässä. Johtaminen on ryhmän johtamista. Yhteiskunta on eksklusionistinen, eli tasavertaisen kohtelun sijaan ryhmän sisällä olevia kohdellaan eri tavalla kuin ryhmän ulkopuolista. Tämä näkyy myös laeissa ja niiden tulkinnassa. Tämän takia kollektiivisessa kulttuurissa on tärkeää ensin saavuttaa luottamussuhde toiseen osapuoleen ennen kuin kaupanteko voidaan aloittaa. (Hofstede ja muut, 2010, s. 117, 121, 123, 126.)

Individualismin on useassa tutkimuksessa todettu korreloivan negatiivisesti sen kanssa, miten huolestuneita ihmiset ovat ilmastonmuutoksesta. Lisäksi individualistisemmat ihmiset olivat tutkimuksen mukaan vähemmän halukkaita tekemään muutoksia ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Toisaalta tieto ilmastonmuutoksen syistä näyttää lisäävän enemmän huolta individualistisilla kuin yhteisökeskeisillä ihmisillä. (Shi, Visschers & Siegrist, 2015, s. 2185, 2195.)

Maskuliinisuus-feminiinisyys kertoo sukupuolirooleista sekä itsevarman käyttäytymisen suosimisesta yhteiskunnassa. Maskuliinisissa maissa miesten oletetaan olevan itsevarmoja ja kovia sekä keskittyvän materialistiseen hyvinvointiin. Naisen rooli taas on olla vaatimaton, herkkä ja keskittyä elämänlaatuun. Feminiinisessä yhteiskunnassa taas sukupuoliroolit ovat samanlaiset: sekä miehiltä että naisilta odotetaan jälkimmäistä. Miehet ovat keskimäärin naisia maskuliinisempia. Ero kapenee iän myötä, ja se tasoittuu noin 45 vuoden iässä. (Hofstede ja muut, 2010, s. 136, 137, 140, 148–149.)

Maskuliinisessa kulttuurissa johtajuus on päättäväistä ja aggressiivista. Ristiriitatilanteessa vahvin voittaa. Työ menee vapaa-ajan edelle. Yhteiskunnassa arvostetaan tuloa, tunnustusta hyvin tehdystä työstä, haasteita sekä ylennysmahdollisuuksia. Feminiinisessä kulttuurissa johtajuus taas perustuu konsensukseen ja intuitioon. Ristiriitatilanteessa ratkaisee konsensus tai kompromissi. Yhteiskunnassa arvostetaan suhdetta esimieheen, yhteistyötä, asuinalueita sekä vakaata työllisyystilannetta. (Hofstede ja muut, 2010, s. 139, 170.)

Epävarmuuden välttäminen kertoo, missä määrin kulttuurin edustajat kokevat tunteettomat tai epäselvät tilanteet uhkaavina. Matalan epävarmuuden välttämisen maissa ahdistus on lievää ja tilanne voidaan kokea mielenkiintoisena, kun taas korkean epävarmuuden välttämisen maissa ahdistus on suurempaa ja epävarmaa tilannetta saatetaan pitää vaarallisena. (Hofstede ja muut, 2010, s. 191, 203.)

Matalan epävarmuuden maissa tunteita ei näytetä ja pienempi osa ihmisistä on tyytymättömiä elämäänsä. Työntekijät työskentelevät lujasti vain tarvittaessa. Lakeja ja kirjoittamattomia sääntöjä on vähemmän. Ihmiset ovat vastaanottavaisempia jopa radikaaleja ideoita kohtaan. (Hofstede ja muut, 2010, s. 208, 127, 223.)

Viides ulottuvuus on pitkäjänteisyys. Pitkäjänteisessä yhteiskunnassa vaalitaan hyveitä, erityisesti periksiantamattomuutta ja säästäväisyyttä, jotka tähtäävät tulevaisuuteen. Sitä vastoin lyhytjänteisessä yhteiskunnassa vaalitaan nykyhetkeen ja menneisyyteen liittyviä hyveitä, erityisesti perinteen kunnioitusta, kasvojen säilyttämistä sekä sosiaalisten velvollisuuksien täyttämistä. (Hofstede ja muut, 2010, s. 239.)

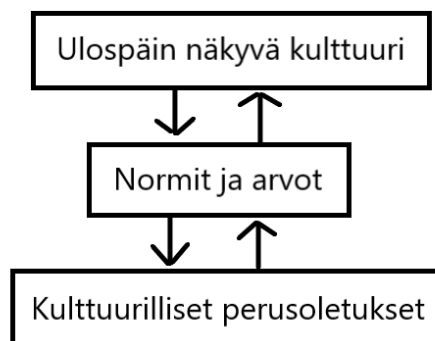
Viimeinen ulottuvuus on itsehillintä-hemmottelu. Hemmotteluun taipuvainen kulttuuri hyväksyy suhteellisen vapaan mielihaluksen tyydyttämisen. Itsehillintään taipuvainen kulttuuri taas pyrkii rajoittamaan tätä tarkoilla sosiaalisilla normeilla. (Hofstede ja muut, 2010, s. 281.)

Hemmotteluun taipuvaisissa kulttuureissa on suurempi osuus erittäin onnellisia ihmisiä. Loman ja läheisten ystävien merkitys on suurempi. Ihmisten asenne on positiivisempi kuten myös kokemus omasta terveydestä. Ihmiset urheilevat enemmän. Itsehillintää korostavassa yhteiskunnassa ihmisten asenne taas on kyynisempi ja moraalinen kuri vahvempi. Hymyily on normin sijaan usein epäilyttävää. (Hofstede ja muut, 2010, s. 291, 297.)

Hofsteden työ on vaikuttanut vahvasti nykyajan kulttuurienvälisen kommunikaation tutkimukseen. Samalla sitä on kritisoitu liiasta yksinkertaistamisesta sekä tiettyjen oletusten tekemisestä. Liika yksinkertaistaminen viittaa siihen, että Hofstede käytti tutkimuksessaan IBM:n työntekijöitä käsittämään koko maan kulttuuria. Lisäksi 15 maassa vastaajien määrä oli todella pieni, alle 200 henkilöä. Oletuksia taas ovat ne, että kulttuuri on jaoteltu pelkästään viiteen (nyttemmin kuuteen) eri tekijään, sekä että kulttuuri on muutettu määrällisesti mitattavaan yksikköön. (Piller, 2011, s. 79–80.)

2.2 Kulttuurin eri tasot

Kulttuuri jaotellaan usein kolmeen eri tasoon, jotka on esitetty kuvassa 1. Ylimpänä tasona on *ulospäin näkyvä kulttuuri*. Tähän tasoon kuuluvat kulttuurilliset tuotteet kuten kieli, taide, rakennukset sekä ruoka. Tähän ryhmään voidaan käsittää kuuluvaksi myös instituutiot ja niihin kuuluvat lait, säännöt sekä organisaatiot. Ulospäin näkyvää kulttuuria on helppo tarkkailla mutta vaikea tulkita. Erityisen riskialtista on yrittää päätellä kulttuurillisia perusoletuksia pelkän ulospäin näkyvän kulttuurin perusteella. Tämä johtuu siitä, että päätelmä perustuu väkisinkin päättelijän omiin tunteisiin ja reaktioihin. Ulospäin näkyvää kulttuuria voi ymmärtää viettämällä aikaa ryhmän kanssa. Toinen vaihtoehto on analysoida omaksuttuja arvoja, normeja ja sääntöjä, joita ryhmässä on. (Hofstede ja muut, 2010, s. 22, Luthans & Doh, 2018, s. 127, Schein, 2004, s. 26–27.)

Kuva 1. Kulttuurin eri tasot Scheiniä (2004, s. 26) mukaillen.

Syvemmillä tasolla (ks. kuva 1) ovat kulttuuriin kuuluvat *normit* ja *arvot*. Arvoilla tarkoitetaan vakaumuksia, joita ihmisellä on siitä, mikä on tärkeää ja mikä ei, mikä on oikein ja mikä väärin sekä mikä on hyvää ja mikä huonoa. Arvoista puhuminen voi olla hankalaa, sillä silloin saatetaan kyseenalaistaa omat motiivit, tunteet sekä tabut. Normit taas ovat tilanteita tai tietyn tyyppistä käytöstä, joka on odotettavaa ja jota pidetään tyyppilisenä. Arvot ja normit syntyvät arvioinnin tuloksena: mikäli tietty toimintatapa havaitaan toimivaksi, se muuttuu hiljalleen jaetuksi arvoksi tai uskomukseksi, ja lopulta jaeetuksi oletukseksi. Arvot ja normit voivat olla linjassa tai ristiriidassa perusoletusten kanssa. Tässä tilanteessa käy niin, että se, mitä yritys sanoo, on ristiriidassa tekojen kanssa. (Cambridge University Press, 2020; Hofstede ja muut, 2010, s. 23; Luthans & Doh, 2018, s. 162–164; Schein, 2004, s. 26, 28, 30.) Yritys, julkinen valta tai yksilö voi esimerkiksi kertoa, että ympäristönsuojelu on sille tai hänelle tärkeää ilman, että se useinkaan näkyy tehdyissä valinnoissa.

Syvimmällä tasolla (ks. kuva 1) taas ovat *kulttuurilliset perusoletukset*. Erään määritelmän mukaan kulttuurilliset perusoletukset ovat kulttuurin edustajalle itsestäänselvyksiä, jolloin sosiaalisen yksikön sisällä on todella vähän variaatiota. Tästä poikkeavaa käytöstä voidaan pitää ryhmässä käsittämättömänä. Paras tapa määrittää perusoletus on se, että tilanne herättää hämmennystä tai ärsytystä. Yhtenä esimerkkinä annetaan se, että yhdysvaltalaiselta tai hollantilaiselta kysytään, miksi kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia. Vastauksena tämänkaltaiseen kysymykseen voi olla myös ”en tiedä” tai että joku muukin tekee samoin. (Luthans & Doh, 2018, s. 126; Schein, 2004, s. 31.)

Mikäli kulttuurillisia perusoletuksia halutaan muuttaa, on hallittava suuri määrä ahdistusta uudelleenoppimisen aikana. Yhden kirjoittajan mukaan yksilöt ja ryhmät hakevat kognitiivista vakautta, joten kun perusoletus on tehty, uusi tieto on helppo kieltää, rationalisoida tai nähdä vain pintapuoleisesti. Myös muita defenssimekanismeja saatetaan käyttää. Syvemmän tason ymmärtäminen auttaa myös ymmärtämään arvoja, normeja sekä ulospäin näkyvää kulttuuria ja auttaa siten ratkaisemaan ongelmia sekä

toimimaan kulttuurin vaatimalla tavalla. (Luthans & Doh, 2018, s. 126; Schein, 2004, s. 32, 36)

2.3 Matalan ja korkean kontekstin kulttuuri

Tämä kulttuurillinen ulottuvuus kertoo, kuinka suuri määrä informaatiota on tarpeeksi eri kulttuureissa. Kontekstilla tarkoitetaan tässä yhteydessä informaatiota, joka ympäröi tapahtumaa. Tärkeää ei ole mitä sanotaan, vaan miten sanotaan. Korkean kontekstin kommunikaatiossa tai viestissä suurin osa informaatiosta on jo henkilöllä itsellään, joten välitettyä tietoa on hyvin vähän. Yksi syy tähän on, että ihmiset ovat syvästi sitoutuneita toisiinsa korkean kontekstin kulttuureissa. Tuloksena ihmisten läheisistä väleistä ovat Edward T. Hallin mukaan sosiaalinen hierarkia sekä se, että yksilön sisäiset tunteet kontrolloidaan. Tieto siirtyy yksinkertaisten viestien avulla. Nämä yksinkertaiset viestit sisältävät syvän tarkoituksen. Kulttuurissa korostetaan ryhmäkeskeisyyttä ja yhdenmukaisuutta. Tätä kuvaa hyvin japanilainen sanonta: ”naula, joka erottuu, vasaroitetaan alas.” Ryhmä tarkoittaa tässä yhteydessä perhettä, ystäviä, kollegoita, yhteisöä tai yhteiskuntaa. (Hall, E. & Hall, M., 1990, s. 6; Kim, Pan & Park, 1998, s. 509, 510, 512.)

Matalan kontekstin kommunikaatio toimii päinvastoin: suuri määrä informaatiota siirtyy helposti ymmärrettävässä muodossa. Tärkeää ei ole se, miten sanotaan, vaan mitä sanotaan. Matalan kontekstin kulttuurissa ihmiset ovat individualistisia ja jokseenkin vieraantuneita. Ihmisten välillä on suhteellisen vähän sitoutuneisuutta ja kommunikaatio on täsmällisempää. (Hall, E. & Hall, M., 1990, s. 6; Kim ja muut, 1998, s. 509, 512.)

Erimielisyydet hoidetaan korkean kontekstin kulttuurissa niin, että yritetään välttää suoraa konfliktia ja säilyttää sosiaalinen harmonia sekä läheiset siteet. Usein tämä tehdään siten, että pidättäydytään ilmaisemasta senhetkisiä tunteita. Yksilöiden väliset siteet ovat niin vahvoja, että huomattava määrä joustavuutta on tavallista. Toisaalta kun pienet epärehellisuuden merkit kasautuvat, saattaa korkean kontekstin henkilö suuttua

asiasta, joka matalan kontekstin henkilön mielestä vaikuttaa melko harmittomalta. Matalan kontekstin kulttuurissa suora kritiikki on tavallisempaa. (Kim ja muut, 1998, s. 511.)

2.4 Käsitykset ajasta ja henkilökohtaisesta tilasta

Aikakäsitykset voidaan jakaa monokroniseen sekä polykroniseen. Monokronisessa kulttuurissa aika nähdään lineaarisena ja huomio kiinnitetään yhteen asiaan kerrallaan. Aikataulu on tärkeä ja siitä pidetään kiinni. Siihen suhtaudutaan usein kuin rahaan: aikaa voi säästää, kuluttaa, menettää ja haaskata. Lyhytaikaiset ihmissuhteet ovat tavallisia, ja ihmissuhteita priorisoidaan aikataulusyistä. Monokronista kulttuuria voidaan pitää tyypillisenä länsimaille: esimerkiksi Yhdysvalloissa, Pohjoismaissa, Saksassa, Sveitsissä ja Itävallassa on monokroninen kulttuuri. Monokronista aikakäsitystä ei pidetä ihmiselle luonnollisena rytminä. (Hall, E. & Hall, M., 1990, s. 13–15.)

Polykroninen aikakäsitys taas tarkoittaa sitä, että monta asiaa tehdään samaan aikaan. Tällöin myös keskeytyksiä sattuu useammin ja ne ovat hyväksyttävämpiä kuin monokronisessa kulttuurissa. Keskeistä on tehdyn työn ja täsmällisyyden sijaan ihmissuhteet. Suunnitelmat muuttuvat helpommin kuin monokronisessa kulttuurissa. Esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa saatetaan mieluummin myöhästyä seuraavasta tapaamisesta, koska edellinen keskustelu halutaan saattaa luonnolliseen päätökseen. (Emt.)

Myös käsitykset henkilökohtaisesta tilasta vaihtelevat. Joissain kulttuureissa arvostetaan läheistä etäisyyttä ja fyysistä koskettamista, toisissa taas pidetään enemmän etäisyyttä. Kättely on usein hyväksytty tapa. Kädenpuristuksen voimakkuus ja kesto vaihtelevat eri kulttuurien välillä, samoin kuin silmiin katsominen. Mikäli näitä asioita ei tiedä etukäteen, yksi vaihtoehto on neutraali lähestyminen niin, että vastapuoli saa määrittää henkilökohtaisen tilan. Tämä vaihtoehto vaatii sopeutumiskykyä sekä joustavuutta. (Borrego & Johnson, 2012, s. 24.)

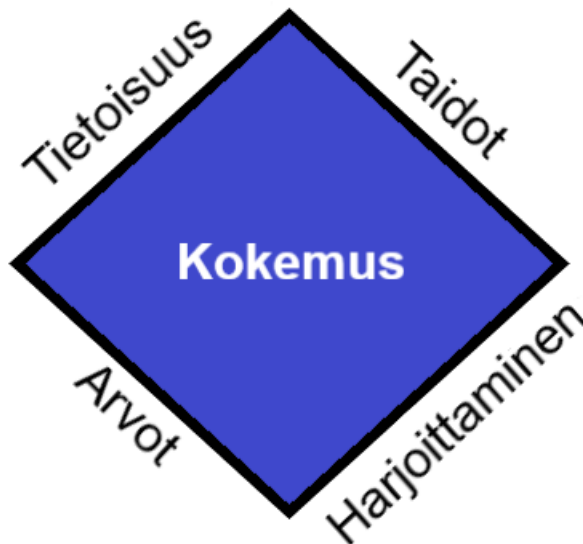
2.5 Kulttuurillinen kyvykkyys

Richard Bucherin mukaan ennakkoluuloista vapautuminen vaatii rajoittavien esteiden voittamista. Näihin kuuluvat stereotypiat, ennakkoluulot sekä etnosentrisyys. Psykologisten tutkimusten perusteella ihminen jakaa kuulemansa, näkemänsä ja kokemansa asiat erilaisiin kategorioihin. Tämä helpottaa tiedon prosessointia, mutta samalla asioita jää huomiotta. Tällöin on tärkeää huomata, että ihminen saattaa luoda stereotypioita. Stereotypia tarkoittaa todistamatonta ja liioiteltua yleistystä tietystä ryhmästä. Tämä ryhmä voi liittyä esimerkiksi rotuun, etnisyyteen, sukupuoleen, sosiaaliseen luokkaan tai seksuaaliseen suuntautumiseen. (Borrego & Johnson, 2012, s. 14.)

Etnosentrisyys tarkoittaa oman kulttuurin pitämistä muita parempana. Tämä on yleistä: vuonna 2007 tehdyn tutkimuksen mukaan 70 % vastaajista 47 maasta vastasi ”kyllä” väittämään ”oma kulttuurini ei ole täydellinen, mutta parempi muihin kulttuureihin verrattuna”. Ennakkoluulo taas voidaan määritellä epärationaaliseksi sekä joustamattomaksi mielipiteeksi, joka perustuu rajattuun ja puutteelliseen tietoon. (Emt.) Yhtenä ratkaisuna näihin ongelmiin voidaan pitää niistä tietoiseksi tulemistä sekä tietoisia pyrkimyksiä niistä eroon pääsemiseksi. Toinen mahdollinen ratkaisu on tiedon lisääminen.

Kulttuurillinen kyvykkyys voidaan määritellä joukoksi käyttäytymismalleja, asenteita ja toimintatapoja, jotka mahdollistavat organisaation tuloksekkaan työskentelyn erilaisten rodullisten, etnisten, kielellisten, eri uskontokuntia edustavien sekä eri kieltä puhuvien ryhmien kanssa. Toinen tapa määritellä käsite on ”muokkautuva kapasiteetti, joka perustuu kattavaan ja yhdistävään maailmankuvaan. Tämän avulla osapuolet voivat muokkautua tehokkaasti vieraan kulttuurin asettamiin vaatimuksiin.” (Borrego & Johnson, 2012, s. 5.)

Kulttuurillinen kyvykkyys muodostuu *kulttuurienvälisen kokemuksen kartuttamisesta* (ks. kuva 2) samaan aikaan kun pyritään oppimaan, kasvamaan sekä muuttumaan. Samalla on oltava halu merkitykselliseen kanssakäymiseen erilaisten ihmisten kanssa. Kulttuurillinen kyvykkyys on asia, jonka voi oppia. (Dolan & Kawamura, 2015, s. 41, 44.)

Kuva 2. Kulttuurillisen kyvykkyuden malli (Dolan & Kawamura, 2015, s. 42).

Kulttuurillinen kyvykkyys voidaan hahmottaa yllä olevan mallin (ks. kuva 2) avulla. Tietoisuus tarkoittaa tässä yhteydessä kykyä olla tiedostava, tarkkaileva ja hyväksyvä erojen ja samankaltaisuuksien suhteen eri kulttuurien välillä. Tietoisuus vaatii myös tietoisena oloa siitä, että henkilökohtainen, kansallis- ja organisaatiokulttuuri vaikuttavat omiin arvoihin, uskomuksiin, ennakkoluuloihin ja käytökseen. Tietoiset ihmiset kysyvät jatkuvasti kysymyksiä itseltään. Kulttuurillisesti tietoiset ihmiset ymmärtävät oletettavasti itseään paremmin, ja ovat kiinnostuneita kaikenlaisesta vuorovaikutuksesta erilaisten kulttuurien edustajien kanssa. (Dolan & Kawamura, 2015, s. 42, 73, 74, 78.)

Kuvasta 2 löytyvät kulttuurienväliset taidot auttavat yksilöä pärjäämään erilaisessa kulttuurissa sekä solmimaan ihmissuhteita toisten kulttuurien edustajien kanssa. Ne ovat ominaisuuksia ja toimintaa. Niitä voi oppia, niissä voi kehittyä ja niitä voidaan arvioida.

Näihin taitoihin kuuluvat kirjoittajien mukaan esimerkiksi joustavuus, kyky toimia epäselvissä tilanteissa, avoimen mielen pitäminen, tunneälyn kehittäminen, terveellinen määrä kulttuurillista itsevarmuutta, nöyryys ja huumorintaju. Näitä taitoja voidaan kehittää esimerkiksi henkilökohtaisten kehityssuunnitelmien avulla. (Emt., s. 43.)

Kulttuurilliset arvot (ks. kuva 2) ovat Dolanin ja Kawamuran (2015, s. 43–44, 153) mukaan erityisen tärkeitä kulttuurillisen kyvykkyyden kannalta. Heidän mukaansa ne esimerkiksi ohjaavat, mitä päätöksiä yksilö tekee. Ne perustuvat pikemminkin tunteeseen kuin faktaan. Arvot voidaan määritellä ja havaita yksilön, organisaation, kansallisvaltion sekä alueen tasolla. Ne ohjaavat, miten näemme ympärillämme olevan maailman. Arvot voivat muuttua elämäntilanteen muuttuessa.

Neljäs osa mallissa (ks. kuva 2) on kulttuurin harjoittaminen. Dolan ja Kawamura (2015, s. 45, 306) muistuttavat, että oppiminen tapahtuu harjoittelun kautta. Harjoitus ja osallistuminen erilaisiin oppimisympäristöihin aktivoivat aivojen eri alueita ja vapauttavat terveellisen määrän stressiä. Kirjoittajat uskovat, että harjoittamista voidaan tehdä kolmella eri tavalla: (1) luomalla suhteita erilaisten ihmisten kanssa, (2) matkustamista kulttuurillisesti erilaisiin paikkoihin joko lähellä tai kaukana sekä (3) pohtimalla omaa kulttuuriaan sekä paikkaansa maailmassa tarkoituksen, unelmien, halujen ja toiveiden ohella.

2.6 Suhtautuminen ilmastonmuutoksen torjuntaan

Pew Research Centerin tekemään kyselyyn vastattiin 26 maassa eri puolilla maailmaa. Näistä suurimmassa osassa enemmistö piti ilmastonmuutosta suurena uhkana. 13 maassa ilmastonmuutosta pidettiin kaikista suurimpana uhkana. Erityisen moni piti ilmastonmuutosta suurena uhkana Kreikassa (90 %). Myös Meksikossa, Etelä-Koreassa, Ranskassa ja Espanjassa erittäin suuri osa ihmisistä (yli 80 %) piti uhkaa suurena. Vähiten huolissaan ilmastonmuutoksesta oltiin Venäjällä (43 %), Nigeriassa (41 %) ja Isra-

elissa (38 %). 9 % vastaajista ei pitänyt ilmastonmuutosta uhkana. (Fagan & Huang, 2019.)

Huoli ilmastonmuutoksesta on kyselyn perusteella kasvanut: vuonna 2013 kyselyyn vastanneista 56 % piti ilmastonmuutosta suurena uhkana, kun taas vuonna 2018 tulos oli vastaavissa maissa 67 %. Yleisesti ottaen koulutetumpi väestö oli huolestuneempaa ilmastonmuutoksesta kuin vähemmän koulutettu. Yhdysvalloissa huolestuneisuus on jakautunut: Republikaaneja äänestäneistä 27 % piti ilmastonmuutosta suurena uhkana, kun taas Demokraatteja äänestäneiden vastaava luku oli 83 %. (Emt.)

Tämän perusteella voidaan esittää, että ilmastonmuutos on aihe, josta ollaan globaalisti huolestuneita. Se ei kuitenkaan kerro esimerkiksi siitä, millaisiin valintoihin ihmiset ovat valmiita tulevaisuudessa. YK:n raportin mukaan tämänhetkisellä tahdilla planeetta lämpenee noin 3,2 astetta vuoteen 2100 mennessä (United Nations Environment Programme 2018, s. 10). Tästä voidaan vetää johtopäätös, etteivät asenteet ole vielä muuttuneet riittävästi, jolloin keinoja tämänhetkisen asenneilmapiirin muutokseen tarvitaan.

2.7 Kulttuurin muuttaminen kestäväksi

Kulutuskulttuuri on kulttuurillinen suuntaus, jossa yksilö hakee tarkoitusta, elämän sisältöä sekä hyväksyntää kulutuksen kautta. Elämme ympäristössä, jossa ihmiset kuluttavat, ajavat autoa, lentävät ja asuvat suurissa asunnoissa. Kulttuurilliset normit ja arvot, joissa yksilö kasvaa taas muuttuvat luonnolliseksi osaksi elämää yksilön silmissä. Tämän takia näitä tottumuksia on vaikea muuttaa. Samalla on kuitenkin muistettava, etteivät tällaiset tarpeet ole synnynnäisiä. (Worldwatch-instituutti, 2010, s 3.)

Kulutuskulttuuri on luonnon kannalta kestämaton: jos kaikki maailman ihmiset kuluttaisivat kuten suomalaiset, tarvitsisimme 3,8 maapalloa. Ihmiskunnan vastaava luku on

WWF:n mukaan 1,5. Suurimmat syyt ylikulutukseen ovat energiantuotanto, liikenne sekä ruuantuotanto. (Tarvonen, 2012; Savolainen, 2019.)

Ratkaisuksi ongelmaan tarjotaan usein talouskasvun ja ympäristönsuojelun yhdistävää mallia, esimerkiksi siirtämällä kulutusta tavaroiden kulutuksesta palveluiden kulutukseen. Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila ja Wilén (2016, s. 89) kuitenkin toteavat, että on enemmän näyttöä täysin päinvastaisesta, eli että palvelujen kuluttaminen on myös energiasäästöä.

Worldwatch-instituutin (2010, s. 16, 20) arvion mukaan kulttuurillisia perusoletuksia on muutettava tilanteen korjaamiseksi. Ajatusmallien, joiden mukaan tavaran hankkiminen lisää onnellisuutta, ikuinen tai jatkuva kasvu on hyvä asia, ihmiset ovat erillään luonnosta, ja että luonto on resurssivarasto ihmisen hyödyttämistä varten, on muututtava. Korvaavaksi ajatusmalliksi esitetään sitä, että instituutioiden hyödyllisyys määrittyy sillä, miten ne rajoittavat, kieltävät tai edistävät ihmisen ja maapallon välistä suhdetta. Kulutuskulttuurin sijaan kestävä kulttuuri tulee instituutin mukaan nähdä luonnollisena asiana.

Muutos nykyiseen on erittäin suuri, joten on oletettavaa, ettei muutos ole helppo. Muutosta voidaan helpottaa reilun siirtymän avulla. Reilussa siirtymässä huomioidaan sosiaalinen sekä alueellinen oikeudenmukaisuus sekä kilpailukyky (Valtioneuvosto, 2020, s. 3). Kansainvälinen työjärjestö (2015, s. 4) kuvaa tätä lausunnossaan ympäristön, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyskäsitteillä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että annetaan kollektiivinen ääni niille, joita päätös koskettaa (Cartwright, 2020.)

Toisaalta L. Klossnerin (henkilökohtainen keskustelu, 15. syyskuuta 2020) mukaan Suomen kehitysyhteistyössä ei pyritä muuttamaan kulttuuria, vaan toimintatapoja. Samalla on huomioitava, että suuri osa maailman köyhistä elää ympäristön kannalta kestävästi. Oxfamin ja Tukholman ympäristöinstituutin mukaan 10 % rikkaimmista tuotti 50 % päästöistä vuonna 2015 (Kärthä, Kemp-Benedict, Ghosh, Nazareth & Gore, 2020, s. 6).

Tämän takia voidaan esittää, että kulttuurinmuutoksen sijaan on muutettava rikkaiden toimintatapoja tai vaihtoehtoisesti puututtava nimenomaan kulutuskulttuuriin yrittämättä muokata muuta osaa kulttuurista. Voidaan myös pohtia, pyritäänkö kehitysyhteistyössä saamaan aikaan kehitystä, joka ei ole ympäristön kannalta kestävää pitkällä aikavälillä.

Toinen tapa vaikuttaa asiaan on tiedon lisääminen ilmastonmuutoksen syistä: Shi, Vischers ja Siegrist (2015, s. 2195–2197) havaitsivat tutkimuksessaan, että tällä oli positiivinen korrelaatio huolestuneisuuden kanssa kulttuurista riippumatta (heidän tutkimuksessaan tutkittiin individualistisuutta sekä hierarkkisuuden määrää). Lisäksi tieto vaikutusmahdollisuuksista lisäsi halukkuutta muuttaa käytöstapoja. Kausaalisen tiedon taas havaittiin olevan yhteydessä ilmastoystävällisemmän politiikan tai toimintaperiaatteiden (engl. *policy*) hyväksymiseen. Sen sijaan fysikaalinen tieto ilmastonmuutoksesta ei tutkimuksen mukaan lisännyt ihmisten huolestuneisuutta.

On kuitenkin huomattava, että pelkkä tieto ilmastonmuutoksesta ei suoraan johda toimintatapojen muuttamiseen. Suomen kuvalehdessä 25.3.2011 julkaistun artikkelin mukaan tiedottamista tarvitaan, koska sen lopettaminen antaisi luvan toimia kuten ennen. Samalla kuitenkin toistuva tiedottaminen voi myös lamaannuttaa ihmisiä. Toimeksi ehdotetaan, että ihmisten arjesta poistetaan muutosta haittaavia esteitä. Tällöin luodaan olosuhteet muutokselle, joka tekee yhteiskunnasta samaan aikaan sekä ekologisesti kestävä, että henkisesti tyydyttävä. Monet yhteiskuntatieteilijät, kuten Anthony Giddens, korostavat, että ihmisiltä on turha vaatia muutoksia, mikäli yhteiskunnalliset rakenteet eivät ohjaa muutokseen. (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 2011.)

Toiminnan voidaan ajatella muuttavan käsityksiä paremmin kuin uskomisen tai asenteet. Esimerkiksi annetaan kuvitteellinen ilmastonmuutoksen kieltävä henkilö, jonka käytös muuttuu pyöräilymahdollisuuksien paranemisen sekä hänen lähipiirinsä käytöksen myötä. Kun ystävät sekä työpaikka alkavat panostaa ekosähköön, sosiaalinen paine ohjaa häntä siirtymään samaan. Monet käyttäytymismuutosten psykologisia taustoja

tutkivat henkilöt ovatkin painottaneet, että ihmisiin vaikutetaan uskomusten sijaan paremmin sen kautta, mitä muut tekevät. (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 2011.) Siksi voidaan pitää erityisen tärkeänä sitä, että ihmiset ovat vuorovaikutuksessa myös sellaisten ihmisten kanssa, jotka uskovat täysin eri asioihin kuin hän itse. Tärkeänä voidaan pitää myös niiden henkilöiden tukemista, jotka ensimmäisenä omaksuvat ilmastoystävälliset toimintatavat (emt.).

Ilmastoystävällisiin toimintatapojen omaksumista voidaan kehittää valintojen arkkitehtuurin avulla. Käsitteellä tarkoitetaan tapaa, jolla valinnat tuodaan ihmisten eteen. Hienosti esillä olevat, oikeaan paikkaan asetellut ilmastoystävälliset tuotteet ovat esimerkkejä tästä. Valintaan vaikuttaa myös se, mikä on perusvaihtoehtona. Lisäksi valintojen mittaamisen lisääntyminen auttaa ihmisiä olemaan tiedostavampia. (Emt.) Tästä esimerkkinä voidaan pitää Unicafe-ketjun toimintamallia, jossa biojäteteroskakkorissa on vaaka, joka mittaa hävikkiruokan määrän. Näin jokainen ruokaa roskeen heittävä näkee paremmin omien tekojensa konkreettisen vaikutuksen. Samaa toimintaperiaatetta voidaan hyödyntää myös energiankulutuksessa.

Oikeiden valintojen tekemistä voidaan helpottaa poliittisilla päätöksillä. Säästöjen asettaminen voi monessa tapauksessa vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen. Toinen vaihtoehto on tuotteen verotuksen nosto, joka taas nostaa tuotteen hintaa. Samalla kuitenkin on huomattava, että hinta on vain yksi valintaan vaikuttava tekijä, ja hinnannosto vaikuttaa erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin. (Emt.) Tässä tapauksessa voidaan ajatella, että ympäristön kestävyys tehdään sosiaalisen kestävyyskustannuksella. Esimerkiksi polttoaineveron nostaminen Ranskassa vuonna 2018 toimi osatekijänä sille, että arviolta 125 000 mielenosoittajaa kerääntyi kaduille vaatimaan presidentti Emmanuel Macronin eroa (Leppänen & Mikkonen, 2018).

3 Tapausesimerkki: Kenia

3.1 Tausta

Kenia valikoitui tutkimuksen tapausesimerkiksi neljästä syystä. Ensimmäinen on se, että maalla on suuri ja kasvava talous, joten sillä voidaan ajatella olevan suhteellisen merkittävä rooli ilmastonmuutoksen torjunnassa. Kenia on kolmanneksi suurin talous Saharan eteläpuolisessa Afrikassa Etelä-Afrikan ja Nigerian jälkeen. (Standard Reporter, 2020.) Maan talous taas kasvoi keskimäärin 5,7 prosenttia vuosien 2015 ja 2019 välillä (The World Bank Group, 2020). Lisäksi maassa on korkea syntyvyys, joka oletettavasti lisää maan päästöjä. Aukkaita Keniassa on noin 48,5 miljoonaa, ja väkiluvun uskotaan kasvavan 95 miljoonaan vuodeksi 2050 (Kenya country profile, 2018; Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, 2018, s. 5). Kulttuuri poikkeaa oletettavasti suomalaisesta ja eurooppalaisesta, joten se on hyvin soveltuva alue kulttuurieroja kartoittavaan tutkimukseen. Neljäs syy on se, että sopivia haastateltavia löytyi huomattavasti helpommin muihin tutkimukseen soveltuviin maihin verrattuna.

Kenia sijaitsee itäisessä Afrikassa naapurimainaan Etelä-Sudan, Uganda, Etiopia, Somalia sekä Tansania (ks. kuva 3). Kaakossa maa rajoittuu Intian valtameren ja lounaassa Victoriajärveen. Päiväntasaaja jakaa maan kahtia. Pääkaupunki Nairobi sekä korkein kohta, Afrikan toiseksi korkein vuori, Mount Kenia (5 199 m) sijaitsevat päiväntasaajan eteläpuolella. Maa on tunnettu erityisesti maisemistaan sekä suurista luonnonsuojelualueistaan. Maassa tavataan esimerkiksi elefantteja, leijonia, seeproja sekä harvinaisia lintulajeja. Nämä houkuttelevat paikalle eurooppalaisia ja pohjoisamerikkalaisia turisteja. (Advamec, 2020a; Ominde, Ingham & Ntarangwi, 2020; Worldatlas, 2020.)

Kuva 3. Kenian kartta (Maps of World, 2019).

Suurin osa Keniasta on ilmastotyyppiltään joko trooppista tai kuivaa. Maan rannikkoalue on trooppista ilmastoa matalalla merenpinnasta, maan keskiosat taas ovat viljelyyn erinomaisesti soveltuvaa ylänköä. Vuoristoalueella on myös jäätiköitä. (Johnson, 2014.)

Maan väestönkasvu on ollut suurta 1950-luvun tienoilta alkaen. Lapsikuolleisuus on pienentynyt, perhekoon suunnittelu on vähäistä ja naimisiin mennään nuorena. Syntyvyys on noussut ja kuolleisuus pienentynyt. Näistä syistä noin 40 % kenialaisista on alle 15-vuotiaita. Maan väestömäärää lisää myös pakolaisuus. Maassa on esimerkiksi yli 300 000 pakolaista Somaliasta. (Central Intelligence Agency, 2020.)

3.2 Historia

Noin 10 000 vuotta sitten suuri osa Keniaa oli asumiskelvotonta trooppisten metsien ja soiden takia. Soilla asusti myös tsetsekärpäsiä, jotka olivat kuolettavia sekä ihmisille että karjalle. Seuraavien tuhansien vuosien aikana ruohotasanko levittäytyi etelämmäksi, ja sen mukana saapuivat ihmiset pohjoisesta asuttamaan nykyistä Kenian aluetta. Aluksi maahan saapui Etiopiasta kuušilaisia kieliä puhuvia asukkaita. Sudanista taas saapui nilotteja läntiselle hautavajoaman (engl. *Rift Valley*) ylänköalueelle. Bantua puhuvat heimot saapuivat alueelle noin 1 000 vuotta eKr. Bantu-heimosta periytyivät esimerkiksi Kikujut, jotka muodostavat tällä hetkellä maan suurimman heimon. (Ham, Duthie, Kaminski & Lukas, 2018, s. 299.)

Arabit perustivat 700-luvulla kauppapaikkoja rannikolle avioituen afrikkalaisten kanssa. Tämän myötä alueelle muodostui hiljalleen swahilikulttuuri. 900-luvulla rannikkoaluetta tuotiin Arabiaan ja Intiaan orjia, kultaa sekä eläintuotteita, esimerkiksi leopardinnahkaa. Islamilainen maailma pysyi alueen käytännössä ainoana ulkopuolisena vaikuttajana yli 700 vuoden ajan. Portugalilaiset kuulivat alueen rikkauksista ja saapuivat maahan 1400-luvulla. Euroopassa oli tähän aikaan myös pulaa työvoimasta ruton takia, ja maanosaan haluttiin lisää orjia. Portugalilaiset ottivat maassa valtansa voimakeinoja käyttäen, ja vastarintaa tekevät tapettiin. (Emt., s. 300–301).

Vuonna 1884 Euroopan suurvallat päättivät keskenään Afrikan kohtalosta. Tämän myötä Britannian vaikutus alkoi näkyä Keniassa. Aluksi vaikutus ulottui vain rannikolle. Myöhemmin rannikkokaupunki Mombasasta rakennettiin rautatie Ugandaan, ja brittihallinto siirrettiin rannikolta rauhallisempaan Nairobiin. (Emt., s. 301–302.)

Maailmansotien välisenä aikana Keniassa alkoivat nationalistiset pyrkimykset. Maan yhtenä tärkeimmistä itsenäisyystaistelijoista toimi Johnston Kamau, toiselta nimeltään Jomo Kenyatta. Hän vietti 15 vuotta elämästään Euroopassa opiskellen vallankumoustaktiikkaa Moskovassa sekä tavaten samanmielisiä, joista myöhemmin tuli muiden itsenäisten Afrikan maiden johtajia. Saapuessaan takaisin Keniaan vuonna 1946 hänestä oli tullut Kenian vapausliikkeen johtaja. Itsenäisyydestä taisteli myös radikaalimpia joukko-

ja, jotka painostivat vallanpitäjiä aseellisesti. Kenyatta vangittiin, mutta hän jatkoi itsenäisyystaistelua vapautumisensa jälkeen. Kenia itsenäistyi lopulta vuonna 1963. (Ham ja muut, 2018, s. 304–305.)

Itsenäistymisen myötä Kenyatta nousi valtaan. Itsenäisyyttä seurannut aika oli maassa täynnä optimismia sekä *harabeeta*, joka tarkoittaa yhteistyötä. Kenyattan hallinto ei kuitenkaan onnistunut purkamaan kolonialistista valtiota. Presidentin valtaoikeuksia laajennettiin ja presidentin omaa heimoa, kikujuita suosittiin muiden heimojen kustannuksella. Myös korruptiosta tuli ongelma valtajärjestelmän kaikilla tasoilla, joten optimismi hiipui ajan myötä. (Emt., s. 305.)

Kenyattan seuraaja Daniel arap Moi siirtyi valtaan vuonna 1978. Hän aloitti poissulkevan politiikan, johon kuului esimerkiksi Kenian muuttaminen virallisesti yhden puolueen maaksi. Tämä politiikka johti mielenosoituksiin. Poliisi tappoi mielenosoittajia, ja poliitikkoja vangittiin. Mielenosoitusten lisäksi taloudellinen tilanne pakotti lopulta presidentin pitämään monipuoluevaalit, sillä se oli ehtona ulkomailta tulevaan taloudelliseen apuun. (Emt., s. 306.)

Vuonna terroristijärjestö 1998 Al-Qaida pommitti Yhdysvaltojen suurlähetystöä sekä Nairobissa että Dar es Salaamissa Tansaniassa. Iskuissa kuoli yli 200 ihmistä. Tämä toi terroristijärjestön ensimmäistä kertaa suurempaan tietoisuuteen. Tästä oli erittäin suurta haittaa sekä maan turismille että taloudelle useiksi vuosiksi. (Emt., s. 307.)

Oppositiopuolueet yhdistyivät vuoden 2002 vaaleja varten, ja voittivat vaalit. Näin Kenia sai kolmannen presidenttinsä, Mwai Kibakin. Hän aloitti maassa korruptionvastaisen kampanjan. Tästäkin huolimatta korruptio pysyi suurena ongelmana. Esimerkiksi länsimaiset diplomaatit arvioivat vuonna 2004, että korruptio oli maksanut maalle miljardin siitä lähtien, kun Kibaki nousi valtaan. Toisaalta Kibakin hallinto onnistui saamaan peruskoulun helppopääsyisemmäksi tavallisille kenialaisille. (Emt., s. 307–308.)

Vuoden 2007 presidentinvaaleissa havaittiin laajaa vaalivilppiä sekä kenialaisten että kansainvälisten tarkkailijoiden toimesta. Kibaki valittiin uudestaan valtaan, ja maassa puhkesivat laajat mellakat. Samalla eri puolella maata puhkesivat laajat etniset yhteenotot, jotka saivat alkunsa vuosien poliittisesta juonittelusta, vaaliväkivallasta sekä laajasta väestön pakkosiirrosta. Vakauden menettämisen pelossa valta jaettiin presidentti Kibakin sekä oppositiojohtaja Raila Odingan kanssa. Tämän jälkeen presidenttinä on toiminut Uhuru Kenyatta, Jomo Kenyattan poika. Hän voitti vaalit vuonna 2013. (Ham ja muut, 2018, s. 308–309.)

3.3 Ilmastonmuutos Keniassa

Tiivistetysti sanottuna Kenian osallisuus ilmastonmuutoksen aiheuttajana on tällä hetkellä hyvin pieni, mutta maan ennustetaan kärsivän siitä paljon. Suomessa keskimääräinen hiilijalanjälki henkilöä kohden oli 7,81 hiilitonnia vuodessa vuonna 2019, kun vastaava luku Keniassa oli 0,38 (Knoema, 2021a; Knoema, 2021b). 180 maan tarkastelussa kenialaisten hiilijalanjälki asukasta kohden oli vasta sijalla 149 (Knoema, 2021c). Voidaan siis perustellusti esittää, että tällä hetkellä huomattavasti keskeisempää ilmastonmuutoksen torjunnassa on Suomen oma ilmastotyö Kenian tilanteen muuttamisen sijaan. Koska Kenia on maa, jossa on sekä voimakkaasti kasvava talous että voimakkaasti kasvava väestö (ks. alaluku 3.1.), tilanne todennäköisesti muuttuu ajan kuluessa.

Kuten todettua, ilmastonmuutoksen seurausten ennustetaan olevan Keniassa suuria. Esimerkiksi vähäisenkin kuivuuden lisääntymisen ennustetaan vaikuttavan suuresti maan ruokaturvaan ja veden riittävyyteen. Ilmastonmuutoksen myötä riski äärimmäisiin sääilmiöihin kasvaa: kuivien kausien lisääntymisen lisäksi sateen odotetaan rankkevan ja sään ennustettavuuden hankaloituvan. Myös tulvien uskotaan lisääntyvän, ja tämän aiheuttavan maanvyöryjä. Vuoristojen jäätiköiden taas uskotaan sulavan, ja tämän aiheuttavan lisäongelmia veden saatavuuteen liittyen. Keskilämpötilan odotetaan

nousevan Keniassa todennäköisesti 1-2 astetta ja mahdollisesti 0-2,5 astetta vuoteen 2050 mennessä. (Government of Netherlands, 2018, s. 3–4.)

Ilmastomuutos on yhdistetty myös Itä-Afrikassa puhjenneseen aavikkokulkusirkkojen aaltoon, vaikka yksittäisistä tapauksista onkin vaikeaa tehdä suoria johtopäätöksiä. Tämä vuoden 2019 lopulla ja vuoden 2020 alussa esiintynyt aalto asetti alueen ruokaturvan sekä toimeentulon vaakalaudalle, ja sitä pidettiin pahimpana heinäsiirkka-aaltona 70 vuoteen. (Salih, Baraibar, Mwangi & Artan, 2020, s. 584–585.)

Kenian haavoittuvuus ilmastomuutoksen edetessä näkyy myös kansallisessa ilmastotoimintasuunnitelmassa, joka painottaa riskienhallintaa päästövähennyksien sijaan. Suunnitelmassa ensimmäiseksi prioriteetiksi lasketaan katastrofiriskien hallinto, toiseksi ruuan ja ravinteiden saanti ja kolmanneksi vesi ja ”sininen talous”. Päästövähennyksiin liittyviin toimenpiteisiin kuuluvat metsäpinta-alan lisääminen 10 prosentilla kokonaismaapinta-alasta, päästöjen vähentäminen jätemäärän vähentämisen, kierrätyksen ja rakentamisen avulla, energia- ja resurssitehokkuus, pääasiassa uusiutuvien energialähteiden käyttö sekä tehokkaiden ja kestävien liikennejärjestelmien rakentaminen. Nämä ovat tärkeysjärjestyksessä sijoilla neljä, viisi, kuusi ja seitsemän. (Republic of Kenya, 2018, s. 12, 14, 16, 18, 20–22, 24.) Suunnitelma ei kuitenkaan ole merkittävästi heijastanut paikallishallintoon, sillä vain viisi maan 47 piirikunnasta on varannut rahaa sopeutuakseen ilmastomuutokseen (Chebet, 2019). Yksi tutkimuksen haastateltava kertoikin, että määräykset ja niiden toimeenpano esimerkiksi ympäristölainsäädännössä ovat maassa kuin kaksi eri maailmaa. (H1.)

3.4 Kulttuurien monimuotoisuus Keniassa

Kenia on etnisesti hyvin monimuotoinen. Kikujut ovat maan suurin etninen ryhmä, mutta heitäkin on vain 17,1 % väestöstä. Muita entisiä ryhmiä ovat vuoden 2019 lasketujen arvioiden mukaan esimerkiksi luhyat (14,3 % väestöstä), kalenjinit (13,4 %), luot

(10,7 %), kambat (9,8 %), somalit (5,8 %), kisiit (5,7 %), mijikendat (5,2 %), merut (4,2 %), maasait (2,5 %) sekä turkanat (2,1 %). Monet heimot jakautuvat pienempiin alaheimoihin. (Central Intelligence Agency, 2020; Ham ja muut, 2018, s. 310–311.)

Kenialaiset määrittelevät tavallisesti itsensä ensisijaisesti heimonsa kautta, ja näkevät itsensä kenialaisina vain toissijaisesti. Tässä Kikujut ovat poikkeus: he määrittelevät itsensä usein kenialaisiksi. (Advamec, 2020a.) Heimojen suuren vaikutuksen takia tässä tutkimuksessa kulttuurienvälistä kommunikaatiota ei tutkita pelkästään kansalliskulttuurin näkökulmasta, vaan huomioon otetaan myös heimokulttuurien eroavaisuudet. Seuraavaksi esitellään tarkemmin maan kolme väestömäärällisesti suurinta heimoa.

Kikujut

Kikujujen uskotaan historiallisesti olevan kotoisin läntisestä Afrikasta muiden Bantu-heimojen, kuten Merujen, Kambojen sekä Embujen kanssa. Kikujut taas uskovat, että heimo sai alkunsa, kun heidän uskontoonsa kuuluva Jumala Ngai loi Gikuyun ja Mumbin Mount Kenyan huipulle. He taas saivat yhdeksän lasta, jotka myöhemmin muodostivat Agikuyu-kansan yhdeksän heimoa. Suurin osa kikujuista on kristittyjä, jotka palvovat Ngaita, joka heidän mukaansa elää Mount Kenia -vuoren huipulla tarjoten heille kaiken mahdollisen. (John, 2017.)

Heimo on asuttanut perinteisesti Mount Kenian lähellä sijaitsevaa ylänköaluetta. Tähän he saapuivat arviolta 1600-luvun sekä 1800-luvun välillä. Toinen merkittävä historiallinen tapahtuma oli 1952 tapahtunut kansannousu brittiläistä hallintoa vastaan, joka johti myöhemmin saman vuosikymmenen aikana Kenian itsenäistymiseen. Tätä kansannousua kutsutaan nimellä Mau Mau. Maan ensimmäinen pääministeri ja presidentti, Jomo Kenyatta, oli Kikuju. (Britannica, 2020.)

Kikuja pidetään muutenkin Keniassa yleisesti heimona, jolla on paljon poliittista ja taloudellista valtaa. Esimerkiksi maan neljästä presidenteistä kolme on ollut kikuja.

Tämän lisäksi heimosta on peräisin nobelisti, nimekkäitä liikemiehiä sekä kansainvälisiä journalisteja. (John, 2017.)

Kikujut tervehtivät toisiaan hyvin monimutkaisilla tavoilla. Yleinen sääntö on, että vanhempi henkilö on tervehdittäessä aloitteellinen henkilö. Miehen ja naisen kohdatessa taas mies tekee aloitteen. Nuoremman henkilön tai naisen ei ole soveliasta katsoa tervehtiessä silmiin. Naiset tervehtivät toisiaan kopauttamalla toistensa kämmeniä, miehet taas tarttumalla toistensa oikeaan käsivarteen. Sanallisia tervehdyksiä on paljon erilaisia, ja käytettävä tervehdys voi riippua tervehtijän sekä tervehdittävän iästä, sukupuolesta, mahdollisesta parisuhteesta ja siitä, onko tervehtijällä lasta. (Müküyü, 2018.)

Luhyat

Luhyat ovat toiseksi suurin heimo Keniassa. He asuttavat tiheään maan läntisen ylänköalueen. Asuttaminen tapahtui 1400-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, ja se alkoi läntisestä sekä itäisestä Ugandasta. Syyksi muutolle epäillään paremman viljelysmaan etsimistä, paikallisia konflikteja sekä pakoa tsetsekärpäsistä sekä hyttysistä. Muuttoliike oli pitkälti valmis 1850-luvulle tultaessa. Britannian kolonisaatio pakotti kenialaisia yhteisöjä, kuten luhyaita, siirtotyöläiseksi plantaaseille sekä kaupunkikeskuksiin 1890-luvulta vuoteen 1963. (Advamec, 2020b; Ham ja muut, 2018, s. 311)

Luhyat ovat perinteiset uskoneet yhteen jumalaan, Wereen. Wereä palvottiin yleensä välittäjän kautta, ja välittäjinä toimivat tavallisesti kuolleiden sukulaisten henget. Hengillä oli positiivisen voiman lisäksi tuhoavaa voimaa, ja sen takia henkiä varten oli tehtävä eläinuhrauksia. Uhrattavana saattoi olla kana, vuohi tai karjaa. Kristinusko saapui Keniaan ja luhyaille 1900-luvun alussa. Nykyisin suurin osa luhyaista on kristittyjä. Sekä katolilaisuutta että protestantismia harjoitetaan. Myös usko henkiin ja noituuteen on olemassa nykypäivänä, ja sitä saatetaan sekoittaa kristinuskon kanssa. (Advamec, 2020b.)

Tervehdys tapahtuu kättelemällä, ja halaaminen on harvinaisempaa, erityisesti vastakaisen sukupuolen kanssa. Naisten oletetaan taipuvan miehen, erityisesti aviomiehen, apin sekä aviomiehen vanhempien veljien tahtoon. Epämuodolliset ja odottamattomat kyläilyt ovat tavallisia luhyaiden keskuudessa. (Emt.)

Kalenjinit

Sana kalenjin voidaan suomentaa lauseeksi ”kerron sinulle”. Heimon alkuperä voidaan jäljittää 1940-luvulle, jolloin toiseen maailmansotaan osallistuneita ja siellä vihollisen surmanneita alettiin kutsua nimellä kale tai kole. Myöhemmin tähän ryhmään kuuluneet muodostivat oman klubinsa, joka sittemmin levittäytyi laajemmalle ja eriytti itsensä alueen valtaheimosta, kikujuista. Mau Maun aikaan kalenjinit saivat myös tukea Britannialta, sillä maa halusi vahvistaa kikujuita vastustavia voimia. Kikujujen konflikti muita heimoja vastaan vahvisti myös kalenjinien yhtenäisyyttä. (Advamec, 2020c.)

Perinteisesti kalenjinit ovat uskoneet ylimpänä jumalanaan olevan Asisin tai Cheptalelin, joka esitetään auringon muodossa. Tämän alla on Elat, joka hallitsee myrskyjä ja salamoita. Myös kuolleiden henkien uskotaan puuttuvan ihmisten elämään. Heitä lepytetään uhraamalla lihaa ja olutta. Ennustajat taas auttavat sateen tulossa tai vaihtoehtoisesti tulvimisen lopettamisessa. Nykypäivänä kalenjinit ovat joko kristittyjä tai muslimeja, ja usein vain vanhat ihmiset muistavat tarkasti perinteisen uskonnon yksityiskohtia. Lapsia pidetään Keniassa yleisesti Jumalan siunauksena. Tästä syystä maassa on aivan viime aikoja lukuun ottamatta ollut erittäin korkea syntyvyys. (Emt.)

Tervehtiessä kalenjiniä kätellään sydämellisesti sekä käytetään puolin ja toisin sanaa ”*chamge*”. Kalenjinit saattavat myös puristaa vasemmalla kädellä oikeaa kyynärpäätänsä. Samaa sukupuolta olevat henkilöt saattavat pitää toisiaan kädestä tai lukita toistensa pikkusormet. Tässä tavassa ei ole mitään seksuaalista, ja julkiset hellyydenosoitukset eivät ole toivottavia. Hyvästeltäessä käytetään ilmaisua ”*sait sere*” ja kätellään taas. (Emt.)

Heimo on tunnettu erityisesti siitä, että se tuottaa erinomaisia juoksijoita erityisesti pitkille sekä keskipitkille matkoille. Yhtenä selityksenä tälle on esitetty heimon sisällä pidettäviä riittejä, jossa on kestävä paljon kipua. Näin opitaan myös sietämään juoksussa tulevaa kipua ja raskautta. Riitti sisältää esimerkiksi ympärileikkauksen terävällä veitsellä, rystysien hakkaamista yhteen sekä hakkaamista luiseen kohtaan nilkassa. Kivunsiato on myös osa miehen ja naisen identiteettiä. Muiksi syiksi juoksumenestykseen on esitetty korkeaa ilmanalaa, paikallista ruokavaliota, sosioekonomista taustaa sekä geeniperimää. (Advamec, 2020c; Warner, 2013.)

Kulttuurierot Kenian ja haastateltavien kotimaiden välillä

Tämä osio perustuu tätä tutkielmaa varten kerättyyn haastatteluaineistoon, josta on lisätietoa luvussa 4.1. Usealta haastateltavalta kysyttiin, mitkä heidän mielestään olivat suurimpia kulttuurieroja Kenian sekä heidän kotimaansa välillä. Kotimaa oli tässä tapauksessa pääasiassa Suomi, mutta yhdessä tapauksessa myös Yhdysvallat. Eräs haastatelluista kuvaa kenialaisia seuraavasti:

”Kenialaiset ja itäafrikkalaiset ovat eräitä sydämellisimpiä ja iloisimpia ihmisiä, joita tulet ikinä tapaamaan maailmassa. Heidän yhteinen sloganinsa on ’tervetuloa Keniaan, ole kuin kotonasi’. He ovat joitain onnellisimpia, rakastavimpia ja ystävällisimpiä ihmisiä, joita olen ikinä eläessäni tavannut... ..haluan sanoa, että kulttuurisesti he ovat onnellisia ihmisiä, he selviävät vähällä, ja he ovat äärimmäisen tyytyväisiä... Äärimmäisen inspiroivaa!”

- Haastateltava (H3)

Yhden haastateltavan mukaan suurimmat kulttuurierot Suomen ja Kenian välillä liittyivät siihen, että suomalaiset ovat hiljaisempia kuin kenialaiset, sekä että kenialaiset ovat parempia markkinoimaan itseään kuin suomalaiset (H5). Toinen haastateltavista (H2) taas kertoi, että Keniassa vaaditaan eri tavalla kärsivällisyyttä kuin Suomessa. Kolmannen haastateltavan (H1) mukaan kenialaiset ovat tunnettuja optimistisuudestaan sekä todella yritteliäitä ja erittäin bisneshenkisiä. Esimerkkinä optimistisuudesta kolmas haastateltava kertoi, että kenialaiset uskovat, että asiat menevät todella hyvin, ja että

saadaan paljon aikaiseksi. Osa suomalaisista taas arastelee hänen mukaansa tuotteen kehumista.

Kenialaisten kerrottiin olevan myös avoimia, lämpimiä, tiedonnälkäisiä, innostuneita oppimaan sekä kiitollisia tiedosta, jota he saavat. Maata verrattiin myös Meksikoon, jossa ihmiset ovat erään haastateltavan mukaan paljon varautuneempia ja itsetietoisempia. Ympäristönsuojeluun liittyvänä asiana mainittiin, että kenialaiset eivät välttämättä ymmärrä, mikä on heidän roolinsa ylikansoitukseen liittyen. Lapsia saatetaan hankkia yhdeksän, vaikka vain kolme olisi mahdollista lähettää kouluun. (H3.)

Miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta annettiin samankaltainen näkemys eri näkökulmista: toisaalta korostettiin sitä, että Yhdysvalloissa miehet ja naiset ovat tasavertaisempia kuin Keniassa, ja toisaalta kerrottiin, että naisten asema on Keniassa hyvä verrattuna moneen muuhun maahan. Naisia voi lähtökohtaisesti olla johtotehtävissäkin, ja myös politiikassa naiset ovat pitkällä, vaikkei heillä ole samoja vaikutusmahdollisuuksia kuin miehillä. Yksi haastateltavista kertoi, että kenialaiset ovat fiksuja ja hyvin koulutettuja, kun taas toinen kertoi, että kenialaisilla ei ole samanlaista pääsyä informaatioon kuin Yhdysvalloissa. (H1 & H3.) Tätä selittää haastateltavien erilainen asuinpaikka ja työnkuva, jolloin he myös tapaavat erilaisia ihmisiä. Tätä voidaan pitää hyvänä esimerkkinä siitä, että kansalliskulttuurin sisällä on omia ryhmittymiään, joissa on erilaiset olosuhteet ja siten oletettavasti erilainen kulttuuri.

Kenia ei yhteiskuntana perustu samalla tavalla luottamukseen kuin suomalainen yhteiskunta. Suhteiden muodostaminen kestää kauan, eikä toiseen osapuoleen luoteta noin vain hänen sanomiensa asioiden perusteella. Tämä koskee sekä liiketoimintaa että muita asioita. Epäluuloa voi olla esimerkiksi eri heimojen välillä. Lisäksi maassa on paljon korruptiota kaikilla tasoilla, mukaan lukien poliisissa, koulutuksessa sekä terveydenhuollossa. Monet kenialaiset ajattelevat, ettei korruptio ole erityisen paha asia. Viralliset prosessit voivat kestää kauan, ja lisäksi lakien määrääminen ja toimeenpano voivat olla ristiriidassa keskenään. (H1.) Työpaikoilla esimiestä saatetaan suojella siksi, että

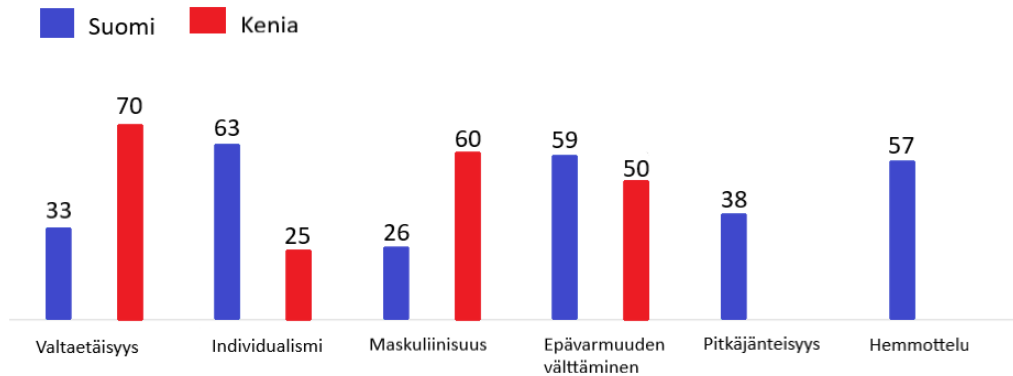
työpaikkaa pidetään kulttuurissa erittäin tärkeänä, ja että työntekijät pelkäävät menettävänsä työpaikkansa (H3).

Haastateltavien antamissa näkökulmissa on huomattava, että näkemykset eivät välttämättä perustu koko Keniaan vaan esimerkiksi Nairobiin, jossa suuri osa ulkomaalaisista asuu. Ainoastaan yksi haastateltavista mainitsi asuvansa Keniassa Nairobin ulkopuolella. Lisäksi Keniassa asuvista haastateltavista suurin osa työskentelee liiketoimintasektorilla, ja tämä oletettavasti vaikuttaa heidän vastauksiinsa.

Kahdelta haastateltavalta kysyttiin myös, onko kulttuuri heidän mielestään muuttunut Keniassa lähiaikoina. Yksi haastateltava (H5) kertoi, että kehitys Keniassa on ollut hui-maa. Varallisuus ja koulutustaso ovat hänen mukaansa noussut paljon, ja sen mukana ihmiset ovat keskittyneet enemmän materiaan, joka taas on johtanut kulutuskulttuurin muodostumiseen. Hän tosin lisäsi, että on vaikeaa sanoa, mikä johtuu kulttuurinmuutoksesta, ja mikä taas varallisuuden ja koulutustason noususta. Toinen haastateltava (H2) taas kertoi, ettei ole huomannut kulttuurinmuutosta sinä aikana, jona hän on ollut maassa itse. Ensin mainittu haastateltava (H5) työskentelee eri alalla kuin viimeksi mainittu (H2), mikä voi osittain selittää havainnon eroavaisuutta.

3.5 Hofsteden kulttuurilliset ulottuvuudet Keniassa

Kulttuurillisten ulottuvuuksien mittausta voidaan pitää Keniassa erittäin vaikeana, sillä kuten mainittua, maa jakautuu lukuisiin heimoihin. Lisäksi voidaan olettaa, että variaatiota esiintyy eri organisaatioiden ja yksilöiden välillä. Siksi myös tuloksiin voi olla parempi suhtautua pienellä varauksella. Mallista voi kuitenkin olla hyötyä väärinymmärrysten välttämiseksi. Tässä osiossa verrataan haastatteluaineistosta saatuja tietoja Hofsteden mallin avulla saatuihin pisteisiin. Haastatteluaineiston tulokset voivat joko vahvistaa Hofsteden mallin avulla saatua kuvaa tai olla ristiriidassa sen kanssa. Kuva 4 kertoo kulttuurillisten ulottuvuuksien lukuarvot Keniassa ja Suomessa.

Kuva 4. Hofsteden kulttuurillisten ulottuvuuksien erot Suomen ja Kenian välillä. (Hofstede Insights, 2020.)

Valtaetäisyys

Kuvasta 4 voidaan havaita, että valtaetäisyys on Keniassa huomattavasti Suomea suurempi. Suomalainen voikin odottaa Keniassa, että epätasa-arvoinen vallanjako on laajemmin hyväksyttyä. Ihmiset saattavat olla keskimäärin maltillisempia, pitää itsensä puolueettomina ja heillä voi olla vähemmän mielihaluja. Esimiestä totellaan, vaikka häntä pidettäisiin huonompana, ja ikä voi tuoda kunnioitusta häntä kohtaan enemmän kuin Suomessa. Alaiset saattavat konsultoinnin ja neuvottelun sijaan odottaa esimiehellä sitä, että heille kerrotaan, mitä tehdä.

Haastatteluaineisto tukee suurelta osin tätä väitettä. Yksi haastateltava (H2) kommentoi, että Kenia on Suomea hierarkkisempi, eikä maassa kaikki keskustele kaikkien kanssa samalla tavoin kuin Suomessa. Toinen haastateltava (H1) oli myös tätä mieltä. Hän korostaa, ettei hierarkkisuus ole vain johtajan ominaisuus, vaan se on myös työntekijän oletus. Tämä on merkki korkeasta valtaetäisyydestä. Haastateltavan mukaan ylempiarvoiselle henkilölle on puhuttava Keniassa tietyllä tavoin (ainakin tietyssä kontekstissa). Keniassa työntekijä ajattelee ennemmin, että hänen työnsä on tehdä annettua tehtävää, eikä suunnitella, ottaa vastuuta, miettiä tai ymmärtää kokonaisuutta, jota hänelle ei aina edes kerrota. (H1.) Samanlainen ajatusmalli voi näkyä myös töiden ulkopuolella:

"...kun menen lääkäriin ja alan kysymään lääkäriltä, että 'miksi annat minulle tätä lääkettä?', 'mitä luulet, että minulla on?', 'miksi luulet, että minulla on tällainen diagnoosi?', ja 'pälä pälä'. Täkäläinen ihminen ei kysy, vaan lääkäri on auktoriteetti, se antaa reseptin ja sanoo, että ota nämä lääkkeet. Mutta se [kenialainen] ei edes kysy sitä diagnoosia, esimerkiksi meidän kodinhoitajalta usein kysyy, että 'mitä se [lääkäri] sanoi, että sulla' on. 'En tiedä, se sanoi vain, että ota nämä lääkkeet.' Ajattelin mielessäni, että en ikinä ottaisi mitään lääkkeitä vain, koska joku antaa..."

- Haastateltava (H1).

Ajatusmalli näkyy myös opetuksessa: Suomessa korostetaan kriittistä mielipidettä ja asioiden selvittämistä itse, kun taas Keniassa, jopa maineikkaissa yksityisissä yliopistoissa, opetuksessa enemmänkin toistetaan opettajan sanomia asioita sekä opetellaan asioita ulkoa. Tämä tarkoittaa sitä, että kenialaisten voi olla hyvin vaikea toimia organisaatiossa, jossa on matala hierarkiataso. Haastateltava toteaaakin, että on täysin epärealistista käyttää [kenialaisten tapauksessa] matalaa hierarkiaa ja olettaa, että se toimii. Tässä tilanteessa on myös väärinymmärtämisen riski: kun henkilö olettaa, että häntä johdetaan, hän ei osaa toimia, jos häntä ei johdeta. Työntekijää saatetaan arvostella, vaikka kyse on siitä, ettei hän ole tottunut matalan hierarkiatason työkuultuuriin. (H1.)

Tämä on yksi mahdollinen tilanne, jossa puutteellinen kulttuurintuntemus voi aiheuttaa väärinymmärryksiä, jotka vaikeuttavat työtä toisessa kulttuurissa. Yleisesti haastateltavat kuitenkin painottavat henkilökohtaisten ominaisuuksien tärkeyttä kulttuurintuntemuksen sijaan. Tätä aihetta käsitellään tarkemmin alaluvussa 4.4.

Samalla tavoin suomalaisen voi olla haasteellista tulla Keniaan, koska maassa ollaan hierarkkisia. Toisaalta haastateltava kertoo, että vahva johtaminen sekä asioiden sanominen suoraan voi olla myös vapauttavaa, vaikka suomalaiset saattavatkin usein ajatella asian toisin. (H1.) Tässä tapauksessa voidaan todeta, että suomalaisen henkilön etnosentrisyys vaikeuttaa työntekoa Keniassa, koska silloin ei välttämättä osata nähdä erilaisten toimintatapojen etuja.

Toisaalta yksi haastateltavista kertoo, että pienissä ja keskisuurissa yrityksissä eroja ei niinkään ole valtioiden välillä vaan on enemmän bisnessektorista kiinni, millaista liiketoimintamallia, johtajuutta ja organisaatiota harjoitetaan. Saman haastateltavan mukaan kulttuuri riippuu paljon myös työnkuvasta. (H4). Kirjoittajan tiedossa ei ole, että kyseinen haastateltava olisi harjoittanut liiketoimintaa nimenomaan Keniassa, mutta se ei poista mahdollisuutta, etteikö asia voisi olla näin myös siellä. Tämä toimii hyvänä esimerkkinä siitä, että kansalliskulttuurien lisäksi valtion sisällä toimii erillisiä kulttuurillisia ryhmiä. Tämä vahvistaa myös tietoa siitä, ettei kansalliskulttuurista kannata tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä: eri ryhmien ja oletettavasti myös yksilöiden välillä voi olla eroja.

Individualismi-kollektivismi

Kenia on kuvan mukaan myös huomattavasti kollektivistisempi eli yhteisökeskeisempi maa kuin Suomi. Suomalainen voi varautua siihen, että Keniassa pyritään säilyttämään harmonia sen sijaan, että asioita sanottaisiin yhtä suoraan. Keniassa negatiivisia tunteita saatetaan näyttää avoimemmin. Keniassa ryhmän jäsentä saatetaan kohdella korostetummin eri tavalla kuin ryhmään kuulumatonta. Siksi voikin olla hyvä idea kiinnittää erityistä huomiota suhteiden luomiseen.

Haastatteluaineisto tukee tätä väitettä: yhden haastateltavan mukaan Keniassa ”ollaan perhettä” (H3). Toinen haastateltava kertoi, että suomalaiset ovat hiljaisempia eli vähemmän ulospäinsuuntautuneita (H2). Kolmas haastateltava taas sanoi, että Keniassa puhe ei ole yhtä suoraa kuin Suomessa (H5). Lisäksi aineistossa (H1:n ja H3:n haastattelu sekä historiatieto) mainitaan useaan otteeseen oman ryhmän suosiminen muiden kustannuksella. Esimerkkinä mainitaan, että joissain tapauksessa, kun organisaatiossa tietty heimo on enemmän edustettuna (enemmän kuin yksi työntekijä), he saattavat alkaa syrjiä muiden heimojen edustajia. (H1) Haastatteluaineistosta nousi esiin myös se, että maassa on ryhmien sisäistä, ”veljellistä” suojelua. Näiden tietojen myötä voidaan esittää, että kenialaiset ovat keskimäärin suomalaisia kollektivistisempia.

Maskuliinisuus-feminiinisyys

Keniaa voidaan myös pitää huomattavasti Suomea maskuliinisempänä maana. Miesten saatetaan olettaa useammin olevan itsevarmoja. Naisten taas saatetaan olettaa olevan useammin vaatimattomia ja herkkiä. On kuitenkin hyvä muistaa, että erot kapenevat iän myötä, ja tasoittuvat noin 45 vuoden iässä (Hofstede ja muut, 2010, s. 149). Johtajuus Keniassa saattaa olla aggressiivisempää ja päättäväisempää kuin Suomessa. Suomessa taas saatetaan hakea useammin konsensusta tai kompromissia. Tulotasoja sekä haasteita saatetaan arvostaa enemmän kuin Suomessa. Työ saattaa mennä Keniassa Suomea useammin vapaa-ajan edelle.

Tutkimushaastateltavien vastaukset ovat samansuuntaisia. Keniassa johtaja saattaa yhden haastateltavan mukaan huutaa alaiselleen, mikä on merkki aggressiivisesta johtamistavasta. Tämä voi tulla shokkina suomalaiselle. Lisäksi puhe sukupuolten suuremmasta epätasa-arvoisuudesta näyttää viittaavan kulttuurin maskuliinisuuteen. Ihmiset ovat myös valmiimpia tekemään todella suuren määrän töitä - jopa seitsemän päivää viikossa aamusta iltaan - verrattuna suomalaisiin, joka myös viittaa omalta osaltaan maskuliinisuuteen. Osasyynä tälle esitettiin se, että ihmiset joutuvat miettimään itse esimerkiksi eläkesuunnitelmansa. Lisäksi Kenian kaltaisissa maissa ihmiset kamppailevat paremmasta elämästä. (H1 & H3.)

Aggressiivisen johtamistavan sekä epätasa-arvoisuuden kohtaamisessa voivat auttaa kulttuurilliseen kyvykkyyteen liittyvät taidot, kuten nöyryys sekä avoin mieli. Myös harjoittaminen eli kulttuurillisesti erilaisten ihmisten kohtaaminen voi auttaa näkemään hyviä puolia erilaisissa toimintatavoissa. Pidän tärkeänä muistuttaa myös, että organisaatioiden välillä voi olla paljon vaihtelua näissä tekijöissä.

Epävarmuuden välttäminen

Epävarmuuden välttämisen ulottuvuudessa maat ovat melko tasoissa. Tuntemattomat ja epäselvät tilanteet saatetaan nähdä suhteellisen samalla tavalla molemmissa maissa. Työntekijät saattavat työskennellä suunnilleen yhtä lujasti sellaisessa tilanteessa, kun siihen ei ole suurempaa tarvetta. Uusiin ideoihin saatetaan suhtautua suurin piirtein yhtä avoimesti molemmissa maissa.

Kenialaiset ovat yhden haastateltavan mukaan yleisesti ottaen melko innostuneita uusista tuotteista ja palveluista (H2). Tämä viittaa melko matalaan epävarmuuden välttämiseen, ja on hieman ristiriidassa luvun alussa olevan kuvan kanssa. Kyseessä on kuitenkin yksittäinen toteamus, joten siitä ei tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Muut ulottuvuudet: pitkäjänteisyys ja hemmottelu

Malliin kuuluvaa pitkäjänteisyyttä sekä hemmottelua ei olla Kenian osalta tiettävästi mitattu. Pitkä- tai lyhytjänteisyyteen viittaavia mainintoja ei löytynyt haastatteluaineistosta. Sen sijaan kaksi Keniassa työskentelevää haastateltavaa painottivat vastauksissaan hymyilyn tärkeyttä (toimii ainakin H3:n mukaan muuallakin kuin Keniassa), mikä viittaa siihen, että kulttuuri on Suomeen verrattuna taipuvainen hemmotteluun. (H3 & H5.) Yksi haastateltava (H1) taas kertoi, että kenialaiset ovat suomalaisia optimistisempia. Myös tämä viittaa hemmotteluun taipuvaisuuteen, sillä hemmotteluun taipuvaisessa kulttuurissa ihmisten asenne on positiivisempi (Hofstede ja muut, 2010, s. 291). Keniassa kannattaakin ehkä hylätä Suomessa toisinaan vallalla oleva käsitys, jonka perusteella uudelle ihmiselle hymyily olisi lähtökohtaisesti epäilyttävää.

4 Haastatteluaineiston analyysi

4.1 Aineisto, menetelmät ja haastateltavat

Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa on tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa tiettyä tapausta tutkitaan tietyssä ympäristössä. Tässä tutkimuksessa tapauksena on kenialainen kulttuuri, kontekstina taas kulttuurierot ilmastotyössä. Tapaustutkimuksessa tutkimuskohteena on käytännön toiminta, tässä tapauksessa ilmastotyö sekä kommunikointi eri kulttuurien kanssa. Tutkimuskysymyksiä tarkastellaan tapauksen (Kenia) kautta. Raportointi tällaisessa tutkimuksessa on kuvailevaa, yksityiskohtaista ja havainnollista. Yleensä pohditaan myös, mikä on ainutlaatuista, ja mikä yhteistä toisten tapausten kanssa. (Maaranen 2020.) Tässä tutkimuksessa selvitetään esimerkiksi, eroaako Keniassa työskentely haastateltavien mielestä muissa kulttuureissa työskentelystä.

Aineistonhankintamenetelmä on teemahaastattelu, joten kysymykset voivat vaihdella eri haastateltavien välillä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Kysymyksiä on vaihdettu sen mukaan, mikä haastateltavan oletettu osaamisalue on. Haastatteluprosessin edetessä on tullut mieleen uusia kysymyksiä sekä parempia tapoja kysyä jo olemassa oleva kysymys, joten muutoksia on tullut myös tällä tavoin. Kolmas syy toisistaan eroaviin kysymyksiin on rajallinen haastattelu-aika, eli kaikkia kysymyksiä ei ehditty kysyä haastatteluille varatun ajan puitteissa.

Aineistoa analysoidaan kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä luomaan yleistettävää kuvaa ilmiöstä, vaan tarkoituksena on tuottaa tietoa erilaisista käsityksistä jonkin ilmiön ympärillä. Aineistoa analysoidaan tutkimuskysymysten sekä tutkimuksen tehtävän näkökulmista, jotta kysymyksiin saadaan vastaukset ja tehtävä täytettyä. (Maaranen, 2020.)

Sisällönanalyysissa haastatteluaineisto käsitellään aluksi analysoitavaan muotoon puhtaaksikirjoituksen avulla. Tämän jälkeen aineistosta valitaan ne osat, joita halutaan käsitellä. Osat voivat olla esimerkiksi sanoja, lauseita tai kappaleita. Tämän jälkeen aineisto analysoidaan. Osista poimitaan ydinajatus ja nämä tyypitellään. Lopuksi aineisto tulkitaan kirjoittamalla yhteenveto. (Emt.)

Haastatteluun kuuluu viisi suomalaista sekä yksi yhdysvaltalainen henkilö, jotka kaikki tekevät ilmastotyötä. Haastateltavien valintaan vaikutti se, keitä sopivia haastateltavia löytyi. Lisäksi tutkimukseen on haastateltu henkilöitä, joilla on laaja kokemus työskentelystä monissa eri kulttuureissa. Tämä on tehty siksi, että tutkimuskysymykseen 2 voitaisiin vastata mahdollisimman kattavasti.

Haastattelujoukkoon kuuluu henkilöitä eri liike-elämän sektoreilta sekä julkishallinnosta. Mukana on myös yksi henkilö, joka työskentelee kansainvälisessä järjestössä. Eri alojen osaajien mukaan ottamisella pyrittiin siihen, että tutkittavasti alueesta (Kenia) sekä ilmiöstä (ilmastotyö toisessa kulttuurissa) saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva. Haastattelut on toteutettu lokakuun 2020 sekä tammikuun 2021 välisenä aikana video- tai puhelinyhteyden kautta. Kirjoittaja haluaa kiittää heitä sekä kaikkia haastateltavia, jotka antoivat omaa aikaansa tutkimusta varten, että niitä henkilöitä, jotka auttoivat haastateltavien löytymisessä.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin yhtä lukuun ottamatta (H5:n haastattelu). Nauhoittamattomasta haastattelusta puolestaan tehtiin muistiinpanot haastattelun jälkeen, ja näitä muistiinpanoja hyödynnetään haastatteluaineiston analyysissa. Haastattelusta ei otettu suoria sitaatteja tähän tutkimukseen, sillä sanamuoto on voinut muuttua kirjoitettaessa. Lisäksi eräästä haastattelusta (H2:n haastattelu) saatiin nauhoitettua vain noin puolet toisen puolikkaan ollessa muistiinpanojen varassa. Joiltakin haastateltavilta (H2, H3 & H5) saatiin myös 1-3 lyhyttä tarkentavaa vastausta myöhemmässä sähköpostikeskustelussa.

4.2 Kenialaisen kulttuurin kontekstisuus sekä käsitykset ajasta ja henkilökohtaisesta tilasta

Kontekstisuus

Haastatteluaineisto antaa Keniasta kuvan korkean kontekstin kulttuurina. Keskeinen kontekstisuuden piirre on se, miten paljon informaatiota siirtyy kommunikaatiossa lähettäjältä vastaanottajalle. Eräs haastateltava (H1) kertoo, että maassa ollaan taipuvaisia pohjustamaan tapaamista kysymällä kuulumisia useammin kuin Suomessa. Tämä viittaa siihen, että ihmiset ovat tietoisempia toisistaan, joka taas viittaa kulttuurin suurempaan kontekstisuuteen. Haastateltava kuvaa tapaamisen pohjustamista näin:

”Pitää osata sellaista ”no mitä kuuluu...”, ja sitä voi mennä kymmenenkin minuuttia, ”kiitos paljon” ja ”voi kun on mukavaa”, ja näin poispäin. Teidätkö, sellainen small talk, mitä täällä odotetaan. Ei mennä suoraan asiaan, ei voi vain tulla jonnekin ja tykitää jotain PowerPointia.”
- haastateltava (H1)

Haastatteluaineistosta nousi esiin myös muita kohtia, jotka viittaavat kulttuurin korkeaan kontekstisuuteen. Toinen haastateltava (H5) toteaa, että Keniassa puhe ei ole niin suoraa kuin Suomessa. Työpaikalla vältetään kolmannen (H3) haastateltavan mukaan puhumasta asioita suoraan. Nämä toteamukset viittaavat kulttuurin korkeaan kontekstisuuteen, sillä korkean kontekstin kulttuurissa yksilön sisäiset tunteet usein kontrolloidaan. Haastateltava kertoi, että suoraa puhetta vältetään töissä siksi, että työpaikkaa pidetään todella tärkeänä asiana ja sen menettämistä pelätään. Jotkut saattavat hänen mukaansa haluta myös lietsoa ongelmia juoruamalla sen sijaan, että yrittäisivät keksiä niihin ratkaisun.

Kulttuuri on hierarkkinen, joka myös viittaa korkeaan kontekstisuuteen. Haastateltavan (H1) mukaan on ymmärrettävä, miten ylempiarvoiselle puhutaan. Hierarkiassa alem-

pana oleva henkilö ei välttämättä puhu hierarkiassa ylempänä olevalle, koska kunnioittaa tätä. Johtajat ja seniorit käskyttävät alempiaan, mutta toisaalta myös hierarkiassa alemmat olettavat, että heille kerrotaan mitä heidän tulee tehdä.

Toinen haastateltava (H2) kertoo, että hän on pärjännyt maassa rennolla lähestymisellä eli ilmeisesti ottamatta hierarkiaa yhtä suuresti huomioon. Hänen kokemuksensa mukaan myös vastapuoli rentoutuu tässä tilanteessa, kun toisena osapuolena on ”euroopalainen johtaja”. Näin ollen voidaan esittää, että toimivia lähestymistapoja hierarkiiseen kulttuuriin voi olla useita. Haastateltava kuitenkin muistuttaa, että Keniassa tittelit ovat maassa suuremmassa arvossa ja käytössä kuin Suomessa.

Aikakäsitys sekä henkilökohtainen tila

Vastausten perusteella Keniassa vaikuttaa olevan ainakin joillain osin polykroninen aikakäsitys. Yksi vastaaja (H1) kertoi, että suomalaisessa kulttuurissa on mekanistinen ja järjestelmällinen aikakäsitys, jossa ajat kirjoitetaan muistiin ja tehdään kalenteri. Keniassa taas, jos jokin asia on tärkeää saada valmiiksi tiettyyn päivään mennessä, siitä on muistutettava useita kertoja. Jos näin ei tehdä, ei työntekijä haastateltavan mukaan välttämättä tee annettua tehtävää. Toistaminen on ikään kuin tapa osoittaa, että esimies todella tarkoittaa, että valmista on tultava tiettyyn päivään mennessä. (H1.) Tämä voi tuntua epäluonnolliselta toisen kulttuurin edustajalle:

”...teki ihan fyysisesti kipeää, että piti mennä jollekin kollegalle monta kertaa sanomaan, että ‘muistatko...’ ...tuntuu itselle sellaiselta, että nolaan hänet menemällä sanomaan kymmenen kertaa, että muistathan tehdä tämän torstaille.”

-haastateltava (H1) [puhuu tässä Mosambikista, mutta kertoi, että sama tilanne lienee myös Keniassa]

Toinen haastateltava (H5) mainitsi kuitenkin, että Keniassa on mahdollista venyttää aikatauluja, mutta se johtuu muista tekijöistä kuin kulttuuri. Syynä voi hänen mukaansa olla sade, tietotaidon puuttuminen tai se, että laitteet menevät rikki. Kaksi haastateltavaa (H2 & H5) ei myöskään ollut huomannut mainittavaa eroa siinä, meneekö paikalli-

sessä kulttuurissa edelle kaupanteko vai suhteet. Toinen heistä (H5) kertoi, että molemmat ovat Keniassa tärkeitä. Tämä viittaa siihen, että joillain ryhmillä kulttuurillinen aikakäsitys on samankaltainen kuin Suomessa, toisissa taas polykronisempi, ja myös näiden välimuotoa voi esiintyä. Yksi mahdollinen skenaario on, että suuremmissa kaupungeissa tai sektoreilla, joissa on myös enemmän vaikutteita monokronisista kulttuurista, myös aikakäsitys on monokronisempi.

Näiden perusteella voidaan olettaa, että Keniassa on osittain polykroninen kulttuuri. Tämä tarkoittaa sitä, että osa kenialaisista on tottuneempia keskeytyksiin ja suhtautuu niihin myönteisemmin. Työn ja täsmällisyyden sijaan keskeinen asia heille ovat ihmis-suhteet. Suunnitelmat voivat myös muuttua useammin kuin Suomessa.

Yksi haastateltavista (H5) kertoi, että Keniassa, kuten yleisesti ottaen muuallakin, on pienempi henkilökohtainen tila kuin Suomessa. Läheisemmän etäisyyden lisäksi voidaan pitää kädestä. Myös koskettamista tapahtuu hänen mukaansa paljon enemmän kuin Suomessa. Toinen haastateltava (H3) taas kommentoi, että vaikeinta vallitsevassa koronatilanteessa heille [eli oletettavasti hänelle ja kenialaisille työkavereille tai ystäville] on ollut se, etteivät he pysty halaamaan, kättelemään tai koskettamaan toisiaan. Hän kertoi koskemisen ja nauramisen olevan osa kulttuuria.

4.3 Käsitykset ilmastonmuutoksesta Keniassa

Kenialaisten sekä maan julkisen vallan suhtautuminen ilmastokriisiin

Ilmastonmuutos näkyy kenialaisten elämässä. Erään haastateltavan (H1) mukaan ilmastonmuutos näkyy Keniassa niin, että sadekaudet ovat vaihtaneet paikkaa, ja sateet ovat siirtyneet eri ajoille kuin aikaisemmin. Tämä on aihe, josta hänen mukaansa erityisesti puhutaan. Käyttövedestä on silloin tällöin pulaa kuivien kausien aikana, esimerkiksi kaupunkiin ei aina riitä vettä. Pääkaupungissa Nairobissa kuumuus ei ole ollut erityisen

suuri ongelma, sillä kaupunki sijaitsee korkealla merenpinnasta. Toinen haastateltava kuvaili tilannetta näin:

”Ilmastonmuutos kirpaisee jo tällä hetkellä varsinkin köyhemmillä alueella olevia ihmisiä. He ovat joutuneet kokemaan jo, etteivät sadekaudekset ole enää niin selkeitä aikataulullisesti ja kestoaltaan. He ovat kokeneet tätä jo useamman vuoden ennen kuin tiede on tullut kertomaan, että ilmastonmuutos on totta.”
-haastateltava (H4)

Julkisessa hallinnossa tehtävistä päätöksistä mainitaan se, että ympäristömääräysten vastaisesti rakennettuja rakennuksia on purettu. Toinen mainittu ympäristöuudistus on muovikassien kieltäminen, joka kuitenkin mainitaan yhdeksi harvoista toimenpiteistä, joita on saatu aikaan. Keniaan on asetettu myös puunhakkuukiello, tosin metsät ovat käytännössä lähes hävinneet maasta. Myös puiden istutusta on maassa kokeiltu haastateltavan mukaan heikoin tuloksin. Haastateltavan mukaan maan ympäristöministeriössä halutaan myös kehittää esimerkiksi hiilenlaskentaa ja päästöoikeuskauppaa. Maasta puuttuvat hänen mukaansa toistaiseksi toimivat hiilimarkkinat. (H1.)

Haastateltavan mukaan positiivista on ollut se, että maan ympäristöministeriö oikeasti yrittää ratkoa ympäristöongelmia. Hän antoi esimerkkinä sen, että Suomen ympäristöministeriö oli tulossa vierailemaan Keniaan, tosin tämä matka peruuntui koronaviruksen takia. Yksi esimerkki oli myös edistysellinen jätteisiin liittyvä ympäristölainsäädäntö sekä pyrkimykset sen toimeenpanoon. Hän myös kertoi, että maassa ollaan kiinnostuneita siitä, mitä länsimaat tekevät, ja halutaan olla siinä mukana. (H1.)

Nämä maininnat viittaavat siihen, ettei maassa olla vielä käytännön tasolla ryhtytty ainakaan laajamittaisesti tekemään sellaisia toimenpiteitä, jota tutkijat peräänkuuluttavat välttämättöminä BioScience-lehden paljon huomiota saaneissa julkaisuissa (ks. alaluku 1.1.). Tutkijajoukon vaatimat muutokset ovat tämän perusteella jääneet ainakin suurimmalta osin tekemättä siitäkin huolimatta, että monet tahot Keniassa ovat haastateltavan mukaan kiinnostuneita ympäristöasioiden edistämisestä. Vaikkei ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyviä toimenpiteitä olisi suuremmin tehty, on kuitenkin muis-

tettava, että maassa on henkilöä kohden erittäin pieni hiilijalanjälki esimerkiksi Suomeen verrattuna, alle yksi kahdeskymmenesosa (Knoema, 2021a; Knoema, 2021b). Siksi voidaan myös esittää, että tämänhetkinen tarve tällaiselle päätöksenteolle on todella pieni, pois lukien ehkä Kenian yläluokan osalta. Huomiota voidaan siis perustellusti kiinnittää enemmän siihen, mitä länsimaiden tulisi tehdä.

”Kaikissa kehitysmaissa, joissa olen asunut, koetaan näin, että se [ilmastonmuutos] on länsimaisten aiheuttama ongelma, ja länsimaisten pitäisi itse myös selvittää se, ja he tulevat tänne vauhkoamaan, että teidän pitäisi nyt vähentää jotain teidän vähäisestäkin. Jos katsotaan kasvihuonepäästöjä, niin [hiili]jalanjälkihän on, en tiedä, tuhannesosa siitä, mikä on suomalaisten jälki. Ja sitten kun tänne tullaan vauhkoamaan, niin kyllä se koetaan vääränä.”

-haastateltava (H1)

Myös toinen haastateltava (H4) mainitsee, että ongelma on enemmänkin länsimaissa, joissa ei ole vielä ollut tarvetta hyväksyä, että ollaan pulassa, jos muutosta ei tapahdu. Hän kertoo kuitenkin, että myös köyhimmillä alueilla ollaan vastaanottavaisia esimerkiksi uusiutuvalla energialle, jos sen koetaan helpottavan elämää. Yksi haastateltavista (H1) kertoo myös, että huolimatta siitä, että ilmastonmuutosta pidetään länsimaiden aiheuttamana ongelmana, maassa oikeasti yritetään parantaa ympäristön tilaa.

Haastateltava (H1) kertoo myös, että uhrausten tekeminen ilmastonmuutoksen torjumiseksi on Keniassa vaikeaa, kuten Suomessa. Haastateltavan käsityksen mukaan molemmissa maissa ”halutaan kyllä, että asialle tehdään jotain, mutta itse ei haluta tietenkään tehdä asialle mitään.” Hän vertaa tilannetta eteläisempään Afrikkaan, jossa ilmastonmuutos on hänen mukaansa useammin prioriteettina sekä puheenaiheena kansan keskuudessa. Tilanne on siellä akuutimpi ilmastonmuutoksen kannalta esimerkiksi tulvien ja kuivuuden takia. Esimerkiksi sadot ovat saattaneet mennä kokonaan kuivuuden myötä. Haastateltava pohtiikin, voisiko motivaatio ilmastonmuutoksen torjuntaan tulla siitä, että ihmisten elämässä tapahtuu jotain todella konkreettista. (H1.)

Tämän pohdinnan ongelma on mielestäni se, että ilmastonmuutos näkyy usein kaikista eniten köyhien elämässä: rikkaiden on helpompi esimerkiksi muuttaa suotuisammalle

alueelle sekä enemmän varallisuutta ostaa vettä tai ruokaa silloinkin, kun niistä on pulaa. Rikkaiden elämässä muutokset voivat siis näkyä merkittävästi vasta paljon myöhemmin, ja tämä on ongelmallista ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta, sillä suuri osa ilmastopäästöistä ja luonnonvarojen kulutuksesta on lähtöisin heidän toiminnastaan (ks. alaluku 2.7.). Tästä puhuu myös toinen haastateltava (H4): esimerkiksi Suomessa ei ole ollut välttämättä tarvetta hyväksyä tilannetta.

Haastateltava yksi (H1) kertoo, että Keniassa ihmisillä on huoli pikemminkin omasta toimeentulosta, terveydenhoidosta sekä lasten koulutuksesta kuin ympäristöasioista. Hän kertoo, että keskimäärin kehitysmaista tulevilla ihmisillä ”on vaan jano siihen, että heillä olisi parempi elämä”. Hän kuitenkin lisää, että tuki ympäristönsuojeluasioille on olemassa, ja että ympäristönsuojelu on kenialaisille jollain tasolla arvo, eikä esimerkiksi vain turismiin liittyvä asia. (H1.) Tähän voitaneen lisätä huomautus, ettei tämä kerro sitä, ollaanko ympäristönsuojeluun valmiita silloin, kun suojelu on ristiriidassa esimerkiksi taloudellisen tai materiaalsen hyvinvoinnin kanssa.

”Hyvin vaikeaa nähdä, että esimerkiksi rikkaat tai eliitti tämäntyyppisessä yhteiskunnassa ajattelisi altruistisesti. Se ei ylipäänsä kuulu tämäntyyppiseen yhteiskuntaan keskimäärin. En usko, että ainakaan valtaa tekeville se on ohjaava ajatus.”
-haastateltava (H1)

Yllä oleva sitaatti viittaa siihen, että Kenian yläluokka ei olisi lähtökohtaisesti erityisen kiinnostunut torjumaan ilmastonmuutosta ainakaan siinä määrin, että siitä tulisi suurta henkilökohtaista, esimerkiksi taloudellista, haittaa. Haastateltava (H1) kertoo, että poliittinen intressi on pikemminkin jatkaa eriarvoisuutta. Tämä voi haitata köyhemmän kansanosan sopeutumista ilmastonmuutoksen seurauksiin.

Ilmastoystävällisten ratkaisujen markkinointi sekä ihmisten tukeminen ilmastoystävällisten toimintatapojen omaksumisessa

Haastateltavat antoivat useita esimerkkejä siitä, millaiset asiat voivat vedota kenialaisiin. Haastatteluaineistosta voidaan nostaa esiin lasten merkitys, sillä tämä oli asia, jonka

kaksi haastateltavaa (H1 & H3) mainitsi. Ensimmäinen haastateltava (H1) sanoo, että ihmiset Keniassa rakastavat lapsiaan, ja ovat valmiita panostamaan rahallisesti heidän koulutukseensa ja elämäänsä ylipäättään. Tämä kertoo hänen mukaansa siitä, että ihmisillä on halu investoida myös parempaan tulevaisuuteen.

”Jos puhuu kenialaiselle luonnonsuojelusta, puhuu heidän lapsistaan sekä lastenlapsistaan.”

-Haastateltava (H3)

Toinen keskeinen löytö oli se, että markkinoinnissa on lähdettävä siitä, millaiset tarpeet kulttuurin edustajalla on. Haastateltava (H3) kertoi, että missä tahansa kulttuurissa on näytettävä, mitä henkilöt itse asiasta hyötyvät, vaikka se kuulostaakin itsekkäältä. Hän korostaa, etteivät ihmiset ikinä tule muuttamaan tapojaan, ellei se hyödytä heitä. Hänen mukaansa ensimmäinen askel on oppia henkilön intohimo ja toinen askel kertoa, miten ilmastoystävällisyys auttaa häntä pääsemään tavoitteeseensa. Toinen haastateltava (H4) taas kertoi, ettei hän kannata lähestymistapaa, jossa kaikille tarjotaan samaa, vaan on lähdettävä kulttuurista. Myös tämä viittaa siihen, että markkinoinnissa on hyödyllistä tarkastella ensisijaisesti kulttuurin edustajan näkökulmaa.

Yksi haastateltavista (H3) kertoo, että kaikkialla maailmassa on aluksi mentävä paikan päälle, jonka jälkeen tavataan ihmiset, keskustellaan heidän kanssaan sekä opitaan heistä. Sen sijaan, että markkinoidaan tuote edellä, on lähdettävä liikkeelle asiakkaan tarpeista. Haastateltava kertoi, että eri maissa, maakunnissa ja ainakin joissakin maakuntia pienemmillä alueilla on omat haasteensa. Toinen haastateltava puhuu alla olevassa sitaatista köyhien heikosta mahdollisuudesta torjua ilmastonmuutosta. Toisaalta samalla voidaan esittää, että vähävaraisten ihmisten aiheuttama ilmastokuormitus on lähtökohtaisesti pieni.

”Jos ihmisillä on suhteellisen lyhyt aikahorisontti elämässä, niin että toimeentulo on tästä seuraavaan kuukauteen ja näin, niin sellainen ajattelu jostain, että kymmenen vuoden päästä asiat ovat jollain lailla niin... Se ei motivoi ehkä tarpeeksi.”

-haastateltava (H1)

Yllä olevaa haastateltavan kommenttia voidaan pitää argumenttina sen puolesta, että ilmastonmuutos on ratkaistava ensisijaisesti rikkaiden länsimaiden tai yleisesti hyvätuoloisten ihmisten kesken, sillä heillä voi olla enemmän resursseja pienentää omia päästöjään. Tämä johtuu siitä, että heidän toimeentulonsa on turvatumpi. Samalla on kuitenkin mielestäni oleellista huomata, että hyvinvointiin ja riittäviin voimavaroihin tarvitaan oletettavasti muutakin kuin turvattu toimeentulo.

Haastateltava (H1) pohtii, että Kenian rikkaisiin voi vedota niin sanottu suuren maailman meininki. Syynä on hänen mukaansa se, että korkeasti koulutetut kenialaiset ovat hyvin perillä siitä, mitä maailmassa tapahtuu. Tämän perusteella voidaan esittää, että mikäli ilmastonmuutosta torjutaan tehokkaasti rikkaissa maissa, se voi heijastua myös Kenian yläluokan tottumuksiin.

Eräs haastateltava puhuu hinnoittelusta, joka on osa markkinointia (ks. esimerkiksi Kotler & Keller, 2012, s. 973). Keniassa ollaan kiinnostuneita ympäristöystävällisyydestä, mutta siitä ei välttämättä olla valmiita maksamaan paljoa lisähintaa. Hän vertaa tilannetta Suomeen: suomalaiset ovat kiinnostuneita ostamaan suomalaisia tuotteita, mutta siitä ei välttämättä olla valmiita maksamaan lisähintaa. Ongelmaa voidaan yrittää ratkaista toisen haastateltavan (H6) kertomalla ehdotuksella, jossa julkinen valta ohjaa hinnoittelua ja kulutusta ympäristöystävälliseen suuntaan.

Haastateltavilla oli myös muita vinkkejä ilmastonmuutoksen torjunnan houkuttelevuuden lisäämiseksi. Ensimmäisen haastateltavan (H1) mukaan bisnesintresseihin tai turismiin vetoaminen toimii todella tehokkaasti Keniassa. Hän lisää tähän myös mahdollisuuden uusiin työpaikkoihin, sillä Keniassa on paljon työttömyyttä. Hän mainitsee myös tuleviin sukupolviin vetoamisen. Toinen haastateltava (H3) taas puhuu siitä, että ihmisten ajattelu avataan helpommalle ja terveellisemmälle elämäntyyliille. Tämän hän tekee kysymällä ihmisiltä, mitä he tekisivät, mikäli he säästäisivät aikaa ja rahaa hänen edustamansa yrityksen tarjoaman tuotteen avulla. Nämä ehdotukset saattavat kuitenkin olla ristiriidassa ensimmäisessä luvussa mainitun tutkijajoukon näkemyksen kanssa.

Heidän mukaansa taloudellisen kasvun tilalle on vaihdettava biologinen kestävyys (ks. alaluku 1.1.).

Aineisto viittaa siihen, että monille kenialaisille tärkeitä arvoja sekä mahdollisesti kulttuurillisia perusoletuksia ovat perheen merkitys, liiketoimintamahdollisuuksien edistäminen sekä omien lasten auttaminen. Nämä näyttävät olevan keskimäärin tärkeämpiä asioita kuin ilmastonmuutoksen torjuntaan tähtäävät toimet. Perheen hyvinvoinnin edistäminen voi kuitenkin olla linjassa ympäristönsuojelun kanssa: ilmastonmuutoksen tehokas torjunta parantaa oletettavasti tulevien sukupolvien elämänlaatua. Kenialaisten arvoihin ja mahdollisesti myös perusoletuksiin näyttää kuuluvan myös ajatus siitä, että jonkun muun on tehtävä jotain ilmastonmuutokselle, eikä omaa osuutta välttämättä nähdä niin tärkeänä, että se vaatisi omien toimintatapojen muuttamista. Toinen mahdollisuus on, että ihmiset pitävät toimintatapojen muuttamista tärkeänä, mutta eivät ole valmiita luopumaan asioista, joita heillä jo on. Yksi vastaajista ottaakin esille julkisen vallan roolin:

”Mielestäni kaikki lähtee päättäjistä, lainsäädännöstä ja ohjauskeinoista. Mielestäni päättäjien tehtävä on luoda edellytykset sille, että kuluttajien on helppo tehdä ympäristöystävällisiä valintoja. Syyllistämällä ja yksilön vastuuseen vetoamalla ei mielestäni päästä kovinkaan pitkälle.”

-Haastateltava (H6)

Tässä osiossa nousi muutoin esiin samankaltaisia teemoja kuin ilmastonmuutoksen torjunnan markkinoimisessa kenialaisille. Yksi haastateltava (H4) kertoi, että kaikki, mikä helpottaa ja parantaa ihmisten elämänlaatua, otetaan vastaan. Hän käytti esimerkkinä uusiutuvaa energiaa: jos ihmiset ymmärtävät sen helpottavan heidän elämäänsä, niin he ovat vastaanottavaisia. Hän otti esille ruohonjuuritason toiminnan sekä ratkaisujen löytämisen pienyhteisöjen sekä yksilöiden näkökulmasta. Hän kertoi ihmisten olevan kiinnostuneita, sillä ilmastonmuutoksen merkit ovat heille jo näkyvillä. Sen sijaan ”nyt maailma kuolee” -tyyppistä lähtökohtaa haastateltava ei pitänyt rationaalisena.

4.4 Työskentely vieraassa kulttuurissa ja Keniassa

Tärkeänä pidettyjä ominaisuuksia

Haastateltavilta kysyttiin, mitä ominaisuuksia vaaditaan henkilöltä, joka työskentelee vieraassa kulttuurissa. Luettelo näistä ominaisuuksista on esitetty taulukossa 1. Huomionarvoista on, että vastaajat sijoittuivat useille eri ammattialoille ja kulttuurit, joissa he työskentelevät ja ovat työskennelleet, vaihtelevat. Näin ollen myös ominaisuuksien tärkeys voi vaihdella, eikä kaikkia ominaisuuksia oletettavasti tarvita kaikissa tehtävissä. Haastateltavia tässä tutkimuksessa on kuusi, joten jokainen kertoi keskimäärin noin viisi eri ominaisuutta.

Vieraassa kulttuurissa työskentelyyn vaadittavia ominaisuuksia	
Haastatteluaineisto	
Avarakatseisuus (x2), avoin mieli	Tietyn etäisyyden ja ammattimaisuuden säilyttäminen eli tunnekuohun välttäminen (asioita ei saa päästää iholle)
Joustavuus (x2)	Halukkuus oppia kulttuuri*
Hyvä itsetunto	Halukkuus olla kärsivällinen*
Sosiaaliset taidot*	Halu asettua toisen asemaan
Tunneäly*	Small talk
Ymmärrys [toista kohtaan]	Sosiaalisuus
Nöyrä kuuntelija*, nöyryys	Kovasti työtä tekevä henkilö
Avoimuus uusille tavoille tehdä asioita	Rohkeus lähteä
Tuomitsemattomuus ja kyky hyväksyä asioiden epätäydellisyyttä	Tietoisuus, ettei oma kulttuuri ole välttämättä paras (x2)
Erottaminen, että asiat riitelevät, eivätkä ihmiset	Kyky kyseenalaistaa omia arvoja ja käsityksiä (x2)
Asettautuminen samalle tasolle muiden kanssa	

Taulukko 1. Haastateltavien mainitsemia ominaisuuksia, joita vaaditaan toisessa kulttuurissa työskentelyyn. Värit kuvaavat kulttuurillisen kyvykkyyden mallin eri osa-alueita. Oranssina ovat taitoihin, harmaat arvoihin, siniset taitoihin ja keltaiset tietoisuuteen liittyviä ominaisuuksia. Merkki (x2) tarkoittaa, että ominaisuuden mainitsi kaksi haastateltavaa. *-merkki taas tarkoittaa sitä, että haastateltava piti kyseistä ominaisuutta erityisen tärkeänä.

Siksi on mielestäni perusteltua esittää, että vieraassa kulttuurissa työskentelevä henkilö tarvitsee pikemminkin sopivan yhdistelmän viidestä viiteentoista yllä olevasta ominaisuudesta kuin kaikki nämä ominaisuudet voidakseen hoitaa tehtävänsä riittävän hyvin. Käytän arviossa mahdollisuutta useampaan kuin viiteen vaatimukseen (joka on keskiar-

vo haastateltavien antamasta vaatimusten määrästä), koska osa haastateltavista voi pitää osaa kuvan vaatimuksista itsestäänselvyyksinä, ja jättänyt asian sanomatta sen takia. Osa ominaisuuksista on myös saattanut unohtua haastatteluhetkellä tai jäädä sanomatta rajallisen haastatteluajan vuoksi. Osa listan ominaisuuksista voi myös olla hyödyllisiä muttei välttämättömiä jonkin tietyn tehtävän hoitamisen kannalta. Myös tehtävän vaativuus oletettavasti vaikuttaa siihen, kuinka moni taulukon 1 ominaisuus on tarpeellinen tai välttämätön.

Haastateltavan työnkuva voi vaikuttaa siihen, mitä asioita hän pitää tärkeänä. Selvimpänä esimerkkinä ovat kohdat ”erottaminen, että asiat riitelevät, eivätkä ihmiset” sekä ”tietyn etäisyyden ja ammattimaisuuden säilyttäminen”, sillä niistä kertoi haastateltava, jonka työssä tarvitaan neuvottelutaitoja. Huomionarvoista on myös se, että mukana on myös kotimaisessa ympäristössä tarpeellisia taitoja. Tällaisina taitoina voidaan pitää esimerkiksi nöyryyttä, halukkuutta olla kärsivällinen, sosiaalisia taitoja sekä halua asettua toisen asemaan. Yksi haastateltavista (H4) toteaaakin, että Keniassa suhteissa tärkeitä ovat yleismaailmalliset sosiaaliset taidot. Toinen vastaaja (H2) kertoi tähän liittyen, että sosiaalisuus ylipäänsä on tärkeää, ja että ilman ulospäinsuuntautuneisuutta henkilöä saatetaan pitää jurona. Myös seuraavanlainen näkökulma tuli haastatteluaineistosta esiin:

”Sinulla ei voi olla länsi- tai itämaista idealismia asetettuna mieleesi, kun menet muualle. Pitää olla halukas oppimaan itse, ja valmis siihen, että omat teoriat tavallaan todistetaan vääriksi.”

-Haastateltava (H3)

Haastatteluaineistossa suuressa roolissa on se, että henkilön on kohdattava uusia asioita ja ajattelutapoja. Tästä kertovat kohdat ”avoin mieli”, ”avarakatseisuus”, ”ymmärrys [toista kohtaan]” sekä ”avoimuus uusille tavoille tehdä asioita”. Nämä voidaan laskea osaksi kulttuurienvälisiä taitoja, sillä ne ovat Dolanin ja Kawamuran (2015, s. 43) antaman määritelmän mukaisesti ominaisuuksia tai toimintaa, joita voi oppia ja joissa niissä voi kehittyä. Niitä voi myös arvioida. Tämän perusteella kulttuurienvälisiksi taidoiksi voidaan lukea myös kyky hyväksyä asioiden epätäydellisyyttä, hyvä itsetunto, jousta-

vuus, nöyryys, tunneäly sekä sosiaaliset taidot. Nämä ovat ominaisuuksia. Toimintaa taas ovat muistaminen, että asiat riitelevät, eivätkä ihmiset, tietyn etäisyyden ja ammattimaisuuden säilyttäminen sekä nöyränä kuuntelijana oleminen, mutta myös asettuminen samalle tasolle muiden kanssa. Viimeksi mainittua taitoa voidaan tarkentaa erään haastateltavan kommentilla:

”...suomalaiset helposti ajattelevat, että on lottovoitto syntyä Suomeen, ja kaikki Suomessa on paremmin, ja meillä on maailman paras terveydenhuolto, ja meillä on myös maailman paras koulutus, ja meillä on itse asiassa maailman paras kaikki. Itsellä, en ajattele niin enää ollenkaan, ja ehkä jotenkin välillä loukkaa, että kun täällä liikutaan vähän sellaisella asenteella, että me olemme itse asiassa maailman parhaita kaikessa. Vaikka pitäisikin olla kansallisesti ylpeä ja iloinen meidän asioistamme, niin kyllä muualakin maailmassa osataan asioita ihan älyttömästi, ja näin.”
-haastateltava (H1)

Sitaatti liittyy myös tietoisuuteen, sillä tähän kategoriaan voidaan laskea tietoisuus siitä, ettei oma kulttuuri ole välttämättä paras. Dolanin ja Kawamuran (2015, s. 73) mukaan kulttuurillisesti tietoinen ihminen sekä tiedostaa että hyväksyy kulttuuriset erot. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että myös henkilöillä, joilla on paljon kokemusta kulttuurien välisestä kommunikaatiosta, voi olla erittäin vaikeaa hyväksyä joitain kulttuurieroja.

Yksi haastateltava (H1) kertoi esimerkiksi, että hänen on ollut todella vaikea hyväksyä korruptiota, eikä hän välttämättä koskaan tule täysin hyväksymään sitä. Hän kertoi myös, että hänellä on ollut haasteena myös epätäydellisyyden hyväksyminen. Kulttuurillisesti tietoiset ihmiset kysyvät itseltään jatkuvasti kysymyksiä (Dolan & Kawamura, 2015, s. 42), joten tähän kategoriaan voidaan laskea myös kohta ”kyky kyseenalaistaa omia arvoja ja käsityksiä”.

Kulttuurin harjoittamiseen voidaan laskea vastaukset ”small talk”, ”rohkeus lähteä”, ”kova työnteke” sekä ”sosiaalisuus”. Kulttuuria voi harjoittaa matkustamalla kulttuurillisesti erilaiseen paikkaan lähellä tai kaukana tai luomalla suhteita erilaisten ihmisten kanssa (emt., s. 44). Tähän luonnollisesti vaaditaan rohkeutta lähteä. Kovan työnteon avulla taas henkilö voi oppia lisää kulttuurista, esimerkiksi kielestä tai paikallisista

tavoista. Olemalla sosiaalinen sekä small talkin avulla henkilö taas pystyy luomaan suhteita toisen kulttuurin edustajiin. Kulttuurillisten arvojen voidaan ajatella ohjaavan sitä, mikä yksilölle on tärkeää (Dolan & Kawamura 2015, s. 43). Tällä perusteella kategoriaan voidaan lisätä kohdat ”halukkuus olla kärsivällinen”, ”halukkuus oppia kulttuuri” sekä ”halu asettua toisen asemaan”.

Huolimatta pitkästä listasta hyödyllisiä ominaisuuksia on huomionarvoista, että kulttuurillisen mallin keskiössä on kokemus eikä ryhmä yksittäisiä ominaisuuksia. Kokemuksen lisäksi pyritään oppimaan, kasvamaan ja muuttumaan. (Emt., s. 41.) Tämän perusteella voidaan esittää, että eri ominaisuuksien tärkeyden pystyy määrittämään ainakin osittain oman kokemuksen perusteella, kunhan on valmis ja halukas oppimaan ja muuttumaan. Eräs haastateltavan (H3) kommentti näyttää tukevan tätä väitettä:

”Haluan sanoa, että toisessa kulttuurissa menestyvän henkilön on ensinnäkin oltava nöyrä kuuntelija. Hänen on oltava halukas ensimmäiseksi oppimaan uuden kulttuurin haasteet. En usko, että yksikään johtaja voi avustaa kulttuuria, ennen kuin hän oppii kulttuurin ensin.”

-Haastateltava (H3)

Haastateltava lisää, että henkilöllä saattaa olla ajatuksia siitä, miten hän auttaa toista kulttuuria. Tämä ei kuitenkaan välttämättä ole sitä, mikä oikeasti tukee heitä. Henkilön on ensin opittava ymmärtämään kulttuuri tietääkseen tämän. Tämä vahvistaa johdannossa esitettyä väittämää, jonka perusteella länsimaista tuleva johtaja saattaa virheellisesti olettaa, että toimintamalli, joka toimii kotimaassa, toimii myös vieraassa kulttuurissa (ks. alaluku 1.2.). Onkin muistettava, että omat kulttuurilliset perusoletukset voivat olla niin syvälle juurtuneita, että uuteen kulttuuriin menevä henkilö saattaa olettaa, että asiat voivat toimia samalla tavoin kuin lähtömaassa. Toisaalta eri kulttuurien välillä voi olla myös paljon samankaltaisuuksia.

Vastaukset voidaan jakaa persoonallisuuspainotteiseen sekä valmistautumis- ja opiskelupainotteiseen sopeutumiseen. Yleisenä huomiona voidaan todeta, että haastateltavat painottivat persoonallisuuspainotteista sopeutumista. Käytännössä tällä tarkoitetaan

sitä, että lähes kaikki haastateltavat painottivat sopivia luonteenpiirteitä, kuten avarakatseisuutta, kulttuurintuntemuksen sijaan. Ainoastaan yksi haastateltava (H3) puhui etukäteisvalmisteluiden tärkeydestä. Mielenkiintoinen huomio aineistossa oli se, että kyseinen haastateltava korosti useasti kulttuurintuntemuksen tärkeyttä, kun taas muiden haastateltavien vastauksissa asia jäi lähes kokonaan vaille käsittelyä.

Eräs haastateltava (H1) kertoi, että on tärkeää kyseenalaistaa omia arvojaan sekä oletuksia asioista. Hän lisäsi, että tämä on erityisen vaikeata suomalaiselle, sillä Suomessa kulttuuri on hyvin yhtenäinen ja käsitykset yhtenäiset. Asian huomaa hänen mukaansa vasta, kun lähtee Suomesta pois.

”Olen itse ollut ulkomailla töissä yli 15 vuotta, ja kesti pitkään ennen kuin tajusin, miten jumiutunut itse olin siihen, että kaikista asioista on olemassa oikea ja väärä mielipide.”
-Haastateltava (H1)

Hän vertasi Suomea Etelä-Afrikkaan, jossa hänen mukaansa on ryhmiä maan sisällä, jotka pitävät sisällään aivan erilaisen kulttuurin ja omat ajatuksensa. Etelä-Afrikassa ei pidetä omaa uskontoa tai muuta asiaa oikeana ja muiden vääränä vaan ajatellaan, että ne ovat kaikilla erilaisia. Kiinnostava huomio oli, että haastateltavan mukaan Suomessa puhutaan tästä, mutta oikeasti ei ajatellakaan niin. Haastateltava kertoi esimerkinomaisesti, että keskiverto kaupunkilaissuomalainen ajattelee, että uskonnollinen ihminen on tyhmä tai muuten mielenvikainen. Tämä on linjassa tutkimuksen kanssa, jonka perusteella noin 70 % ihmisistä pitää omaa kulttuuriaan muita parempana (Borrego & Johnson, 2012, s. 14).

Tarkennuksena alaluvun alussa olevaan voidaan esittää kahden haastateltavan kommentit. Kykyyn kyseenalaistaa omia arvoja ja käsityksiä haastateltava yksi (H1) lisää, että tärkeää olisi, ettei tuomitsisi sekä kyky hyväksyä asioiden epätäydellisyyttä. Haastateltava kolme (H3) taas kertoi kahteen otteeseen, että joustavuus on tärkeää. Hän sanoo ajattelevansa, että ilman halua taipua henkilö särkyy. Hän lisää myös:

”Jos ei ole valmis olemaan yhtä ryhmän kanssa ja sanomaan, että ”en ole kenialainen, mutta opin kaiken siitä ja olen niin onnellinen ja kiitollinen siitä, että olen täällä”, eikä tämä ole asenteesi, et tule menestymään. Tulet vain keräämään rahaa ilman oikeata vaikutusta.”

- haastateltava (H3).

Ilmastotyöstä vieraassa kulttuurissa ja yleisesti

Vastaajan (H6) mukaan kulttuuri vaikuttaa siihen, millaisiin ilmastopäätöksiin ollaan valmiita. Hän kertoo kulttuurin lisäksi vaikuttavina tekijöinä luottamuksen instituutioihin ja hallintoon sekä tulotason. Hän kertoo esimerkkinä, että vähiten kehittyneissä maissa köyhyys vaikuttaa ratkaisevasti ihmisten toimintaan ja valintoihin. Mikäli ihmisellä on pulaa ruuasta, säätelee tämä hänen tekemiään valintoja. Yksi haastateltava (H5) kommentoi tähän liittyen, että jos nälkäinen perhe olisi ruokittavana, kuka tahansa kaataisi viimeisen puun, jos ruokaa ei saa muulla tavoin.

Yksi haastateltavista (H6) kertoi, että helpoimpia ovat päätökset, jotka eivät maksa kellekään mitään. Vaikeimpana hän taas pitää päätöksiä, jotka tuntuvat itsestä epärealistalta. Epäoikeudenmukaisuutta voidaan kokea henkilökohtaisella tai kansallisella tasolla tai ylittää tunteilla, ettei kaikkia kohdella oikeudenmukaisesti.

Haastateltava vertasi kahteen otteeseen ilmastonmuutoksen torjuntaa koronan torjuntaan. Toisella kertaa hän kuitenkin lisäsi, ettei näitä kahta ehkä pitäisi verrata toisiinsa. Hän kuitenkin totesi, että koronan myötä on nähty, että ihmiset voivat olla hyvinkin valmiita rajoittamaan perusoikeuksiaan tarvittaessa. Hän sanoi, että tämän perusteella voidaan pohtia sitä, voisivatko tiukatkin kiellot toimia, kun ihmiset näkevät ilmastonmuutoksen torjunnan välttämättömänä. Tällä hetkellä näin ei kuitenkaan välttämättä ajatella. Hän kuitenkin uskoo, että ihmiset ovat valmiita torjumaan ilmastonmuutosta. Kun hän mainitsee tämän toisen kerran, hän lisää, että ihmiset ovat valmiita, jos se tehdään heille helpoksi. Hän korosti myös, että päättäjien tulisi viedä asiaa siihen suuntaan, että selvitään ilman erityisen kovia päätöksiä. Myös toinen haastateltava (H2) kertoi kysyttäessä olevansa sitä mieltä, että julkisen vallan ohjauskeinoista voi olla apua.

Jos tätä ajatellaan ilmastonmuutoksen torjunnan markkinoimisen näkökulmasta, voidaan todeta, että ratkaisun helppous ja halpuus saattavat olla tärkeitä keinoja. Ilmastonmuutosta voidaan mahdollisesti verrata koronaan esimerkiksi siinä mielessä, että molempien torjunta pelastaa ihmishenkiä. Ilmastonmuutoksen torjunnan voi lisäksi ajatella pelastavan huomattavasti enemmän henkiä kuin koronan torjunta, sillä ilmastonmuutos on uhka mahdollisesti koko ihmiskunnalle ja sivilisaatiolle (Ripple ja muut, 2017, s. 1026, 1028). Lisäksi eniten uhattuina ovat ne, joilla on potentiaalisesti eniten elinvuosia edessään.

Suomalaisena vieraassa kulttuurissa

Osalta haastateltavilta kysyttiin myös, mitä eroavaisuuksia on otettava huomioon, kun suomalainen tekee töitä muualla. Kaksi haastateltavaa (H2 & H6) kolmesta kertoi, että suomalaiset pitävät sanansa tai lupauksensa. Toinen heistä (H2) kertoi, että Keniassa tästä eroava ajattelumalli näkyy siten, että tarvitaan juristeja laatimaan sopimus, kun taas Suomessa sopimus tehdään usein suoraan osapuolten kesken.

”Suomalaiset ovat usein hyvin suorapuheisia, ja pitävät sen, minkä sanovat. On hyvin paljon sellaisia kulttuureja, joissa on ehkä toisenlainen ajatusmalli ja toimintatavat.”
-Haastateltava (H6)

Sitaatin perusteella Suomi on matalan kontekstin maa. Matalan kontekstin kommunikaatiossa sanoilla on paljon merkitystä, ja tilanteella vähemmän. Se, että suomalaiset pitävät sen, minkä sanovat, kertoo juuri tästä. Myös puheen täsmällisyys on matalan kontekstin maan merkki. (Kim ja muut 1998, s. 509, 512.)

Suomalaiselle voikin olla hyödyllistä tuntee, millaisia piirteitä korkean kontekstin kulttuurissa on. Tämä voi estää väärinymmärrysten syntyä. Toinen asia, mikä voi auttaa, on halu ymmärtää eri tavoin ajattelevia. Kimin ja muiden (1998, s. 511) tekstiä mukaillen voidaan sanoa, että epäsuoremman puheen tarkoituksena voi olla säilyttää harmonia

sekä läheiset siteet ihmisten välillä, koska läheiset siteet asetetaan tärkeämmäksi kuin henkilökohtainen mielipide. Tämä taas voidaan tulkita niin, että välttämällä suoraa puhetta henkilö itse asiassa asettaakin kollegansa tai muun henkilön itsensä edelle. Hän ei välttämättä ymmärrä sitä, että suomalainen saattaa tehdä aivan päinvastoin sen merkiksi, että asettaa kollegansa itsensä edelle.

Kulttuuri voi vaihdella paljon riippuen työnkuvasta (H4). Haastateltava (H4) kertoi, että hänen kokemuksensa perusteella pienissä ja keskisuurissa yrityksissä on enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksia liike- ja yritystoiminnan näkökulmasta. Hän lisäsi, että eroja on pikemminkin kulttuurissa, esimerkiksi neuvottelutavoissa, ajankäytössä, ryhmätyöskentelytavoissa sekä johtamistavoissa. Hän kertoi myös, että erot eivät aina ole maa- tai maanosakohtaisia, vaan liiketoimintamalli, johtaminen sekä organisaatiotyyppi riippuvat enemmänkin bisnessektorista. Tämä kertoo osaltaan avoimen mielen ja joustavuuden tärkeydestä: vaikka tietty johtamistapa saattaisi olla yleistä jossakin maassa, se ei välttämättä päde yksittäisen organisaation tasolla.

Keniaassa työskentelyyn vaadittavia ominaisuuksia

Tärkeimpänä huomiona voidaan sanoa, etteivät haastateltavat ottaneet esille asioita, jotka olisi tehtävä Keniaassa toisella tavalla kuin muissa maissa. Ensimmäinen (H5) haastateltava kertoi, että Keniaassa pätevät samat asiat kuin muuallakin. Hän lisäsi, että nöyryys on tärkeää. Toinen haastateltava (H3) taas nostaa Kenian yhteydessä konseptin, jota hän kutsuu esteiden poistamiseksi.

Esteiden poistamisessa ihmisiä koulutetaan ja inspiroidaan ajattelemaan itseään. Ihmisten ajatusmaailma ikään kuin siirretään siihen, mitä he haluavat elämältään ja heidän mielensä avataan sille mahdollisuudelle, että he voivat saavuttaa tavoitteensa riippumatta siitä, mitä ne ovat. Ihmisille avataan uusia mahdollisuuksia ja heitä inspiroidaan. Pelkästään tämä auttaa ihmisiä poistamaan esteitä ja näkemään pelkkien haasteiden sijaan myös mahdollisuuksia. Haastateltavan mukaan kenialaiset ovat usein tottuneita

yhteen tapaan tehdä asioita, joten esteiden poistamisessa harjaantunut henkilö voi olla maassa todella menestyksellä. Hän lisää, että kun kohtaa ihmisiä yksilöllisellä perustalla sekä inspiroi heitä henkilökohtaisia tavoitteita kohti, he ovat usein erittäin kekseliäitä, erittäin älykkäitä sekä kovaa työtä tekeviä. (H3.)

Esteiden poistamisen yksi keskeinen osatekijä näyttää olevan se, että yksilö ajattelee aiempaa enemmän itseään ja omaa elämäänsä. Voidaan kuitenkin esittää, että ilmastomuutoksen torjumiseksi tarvitaan pikemminkin päinvastaista, eli lisää velvollisuudentuntoa muita ihmisiä sekä ympäristöä kohtaan. Tämä johtuu siitä, että monesta henkilökohtaisesti tärkeästä asiasta saatetaan joutua luopumaan, mikäli halutaan estää globaali ympäristö- ja inhimillinen katastrofi. Myös mahdollinen elämän suunnan muuttaminen yhteisön, uskonnon tai perheen palvelemisen sijaan omia tarpeita palvelevaksi voidaan nähdä itsekkäänä.

Haastateltava (H3) kertoi lisäksi, että on pystyttävä luomaan yhteys toiseen ihmiseen. Tämä tapahtuu siten, että ensin opitaan heistä [kenialaisista] ja rakennetaan suhde. Oleellista on myös, että välittää heistä ja näyttää sen ulospäin. Tämän jälkeen toinen askel on hänen mukaansa jo mainittu esteiden poistaminen. Hän kertoi, että tämä on syynä siihen, että ihmiset kuuntelevat ja kunnioittavat häntä, vaikka hän on *mazungu* eli valkoinen.

4.5 Kulttuurienvälinen kommunikaatio Keniassa

Kenian erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että maassa on paljon erilaisia heimoja. Usealta haastateltavalta kysyttiin, miten heimot eroavat toisistaan heidän kokemuksensa perusteella. Heiltä kysyttiin myös, näkyykö tämä käytännön työssä. Nämä kysymykset kysyttiin neljältä eri haastateltavalta.

Haastateltavien vastaukset olivat varsin erilaisia. Kaksi vastaajista eivät suuremmin painottaneet heimojen välisiä eroja, kun taas kaksi muuta kertoivat monista esimerkeistä, joissa asia ehkä kannattaa ottaa huomioon. Toinen heistä (H1) kertoi, että saman heimon jäsenet ovat keskenään samankaltaisempia kuin muiden heimojen jäsenet. Näkemys eroja selittänee ainakin osittain työnkuva, joka määrittää, millaisia ihmisiä haastateltava tapaa. Eroja voi selittää myös haastateltavan oma kiinnostus sekä mahdollisuus tutustua kulttuuriin, jonka piirissä hän asuu tai työskentelee.

Yksi haastateltavista (H5) kertoi, että avoimuus ja tilanteeseen mukautuminen ovat tärkeitä riippumatta siitä, mikä heimo on kyseessä. Hän kertoi myös, että tietyistä heimoista on enemmän edustajia kuin toisista, ja että tietyt heimot ovat erityisen merkittävästi edustettuina. Toinen haastateltava (H2) mainitsi tilanteesta, jossa saattoivat vaikuttaa heimojen väliset ristiriidat, mutta hänellä ei ollut tarkempaa tietoa asiasta.

Kolmas haastateltava (H3) mainitsi muutamia yleisiä käsityksiä, joita joistakin maan eri heimoista on. Hän kuitenkin lisäsi, ettei hän halua, että näihin käsityksiin takerrutaan liikaa. Yksi mahdollinen selitys sille, että hän mainitsi tämän asian, on se, että liika tarkertuminen voi johtaa stereotyyppien muodostamiseen. Stereotyyppit taas voivat korostaa ihmisten välisiä eroja silloin, kun tarvittaisiin yhdistäviä tekijöitä.

Lisäksi heimoja on hänen (H3) mukaansa vaikeaa jakaa erilaisiin kategorioihin. Hän kuitenkin sanoo, että maan länsirannikolla Kisumun puolella elävä Luo-heimo on tunnettu siitä, että he ovat älykkäitä¹. Heidän sanotaan olevan älykkäin heimo ja syövän paljon kalaa. Heidän sanotaan olevan opettajia ja historiallisesti he ovat haastateltavan mukaan myös hyviä ja innostuneita pastoreita. Myös haastateltava kertoo nähneensä tätä. Hän kertoo heimolaisten olevan hurmaavia, ja kehui heidän katsekontaktiaan sekä itsevarmuuttaan. Kikuju-heimolaisten hän sanoo olevan tunnettuja bisnesmiehiä ja -naisia.

¹ Haastattelunauhan ääni kuului epäselvästi osan aikaa. Tämän takia ei ole täysin varmaa, onko kyseessä Kisumun alue ja Luo-heimo.

Eräs haastateltava sanoi, että rannikolla elävät ihmiset ovat tunnettuja siitä, että he ovat erittäin rentoja, erittäin ystävällisiä sekä erittäin sydämellisiä. Samalla he ovat tunnettuja siitä, etteivät he ole yhtä kovia tekemään työtä [kuin mannerkenialaiset]. Hän epäili, että selitys tähän löytyy säästä. Heillä on erilaiset työaikataulut, sillä vuorokaudessa on 3-4 tuntia, jolloin on vaikeaa tehdä töitä kovan kuumuuden takia. Ilmeisesti tämän takia he myös heräävät aikaisin. Aamulla kello 5-6 moni on jo ulkona jalkeilla. Samoin työpäivät kestävät myöhäisempään kuin viileämmässä ilmastossa, kun lounasaikaan pidetään mainittu 3-4 tunnin tauko.

Haastateltavien vastauksista voidaan nostaa esiin kikujujen bisneshenkisyys, sillä kolmannen haastateltavan (H3) lisäksi myös haastateltava yksi (H1) mainitsi tämän. Toinen asia, jonka molemmat mainitsivat, oli se, että ihmisiä on vaikea laittaa erilaisiin kategorioihin. Neljäs haastateltava mainitsi, että tämä johtuu siitä, ettei hänellä ole tietoa kaikkien niiden ihmisten heimosta, joiden kanssa hän työskentelee. Kyseinen haastateltava (H1) arveli kuitenkin, että kikujukskulttuuri on bisneshenkisyyden lisäksi patriarkaalinen tai machotyyppinen. Hän kertoi, ettei osaa sanoa, onko kulttuurissa mies naista tärkeämpi. Myös rannikkoseudulla elävä somaliyhteisö on hänen mukaansa bisneshenkistä.

Heimokulttuurit ovat yleisesti ottaen vaikuttaneet Keniassa työskentelyyn siten, että jotkin organisaatiot, suomalaisetkin, palkkaavat kenialaisia työntekijöitä niin, ettei samasta heimosta oteta yhtä jäsentä enempää. Tämä johtuu siitä, että heillä on asiasta huonoja kokemuksia: jos heimosta palkataan enemmän ihmisiä, on syntynyt heimojen välisiä klikkejä. Valtahaimon edustajat syrjivät niitä, jotka ovat aliedustettuina. (H1.) Haastateltava (H1) kertoi myös yksittäistapauksesta, jossa haastateltavan sidosorganisaatiossa esimies valitsi työntekijöitä omasta heimostaan sukulaisuusperustein. Järjestöä on syytetty myös siitä, että se valitsee rahoitettavia kohteita tai alueita sen mukaan, mistä he itse ovat kotoisin. Haastateltava kertoo myös, että maassa on heimojen välillä olevaa epäluottamusta.

Suhteiden luomista helpottavat toimintatavat

Suhteiden luomiseen liittyvä kysymys keräsi suuren variaation erilaisia vastauksia. Suuri osa haastateltavien mainitsemista toimintatavoista näyttää olevan tavoitettavissa arkijärjen avulla. Esimerkiksi yksi haastateltavista (H6) kertoi, että usein tämä [suhteiden luominen] on vain sitä, että tehdään töitä yhdessä. Suhde syntyy ajan ja vuorovaikutuksen kautta, ja samalla osapuolet oppivat tuntemaan toisensa. Hän sanoo myös, että vastapuolen kunnioitus sekä aito kiinnostuksen osoitus keskustelukumppania kohtaan ovat suhteiden luomisessa tärkeitä taitoja, ja lähtevät liikkeelle hyvistä tavoista. Toisen haastateltavan kommenttia voidaan pitää samansuuntaisena:

”Kunnioitus toista osapuolta kohtaan, ja myös hyväksyminen. Tarkoiton tällä esimerkiksi uskonnollisia taustoja. Tasavertaisena ja yhtäläisinä henkilöinä ja kollegoina kohtaaminen. Siihen ei liity mielestäni mitään erityistä. Liittyy paljon ihmisten arvomaailmaan, miten kohdata ihmisiä tasavertaisina.”

-Haastateltava (H4)

Eräs haastateltava (H5) antoi vinkiksi, että jos on vaikeaa päästä alkuun, kannattaa puhua yleismaailmallisesti tärkeistä asioista. Esimerkkinä hän käytti perhettä, lapsia sekä sydänsuruja. Hän lisäsi, että suhteissa tärkeää on oma aktiivisuus ja panostaminen. Tämä on hänen mukaansa yleismaailmallista. Hän tiivistä asian sanomalla, että mitä enemmän annat, sitä enemmän saat. Haastateltavan vastauksen perusteella voidaankin esittää, että yksi tapa luoda suhteita on miettiä sekä ottaa esille asioita, jotka ovat yhteisiä eri kulttuurien edustajille.

Yksittäisinä vinkkeinä annettiin hymyily, vaikka toinen ei hymyilisi sekä täsmällisyys. Haastateltavan (H6) mukaan täsmällisyys korostuu erityisesti virtuaalikokousaikana. Täsmällisyyttä voidaan tosin pitää osana monokronista aikakäsitystä (Hall, E. & Hall, M., 1990, s. 15), eikä se siten tärkeydestään huolimatta ole välttämättä yleismaailmallinen vaan kulttuuriin sidoksissa oleva asia. Hymyilyä taas saatetaan pitää epäilyttävänä itsehillintää korostavissa kulttuureissa (Hofstede ja muut, 2010, s. 297), joten sekään ei välttämättä ole täysin kulttuurista riippumaton asia. Haastateltava (H6) mainitsee myös,

että yhteistyö voi hidastua, jos toisen osapuolen osaamistaso on huomattavasti matalampi.

Yksi haastateltava (H2) kertoi myös rohkaisevasti, että jos ensimmäiset suhteet saadaan Keniassa luotua, on tämän jälkeen helpompaa, sillä sen jälkeen pitäisi aueta jo seuraavia kontakteja. Hän sanoo, että kun keskustelee ihmisten kanssa, niin aina joku sanoo tuntevansa seuraavan. Tätä tapahtuu hänen mukaansa Keniassa ehkä enemmän kuin Suomessa. Samalla hän toteaa kuitenkin, että piirit hänen ydinalueensa sisällä ovat pienet.

Jään murtaminen

Merkityksellisten ihmissuhteiden voidaan ajatella alkavan jään murtamisesta. Haastateltavilta kysyttiin, mikä toimii sopivana jäänmurtajana, kun työskennellään toisessa kulttuurissa. Mielenkiintoinen havainto oli, että kaksi haastateltavaa, mainitsi perheen hyvänä tapana keskustelun aloittamiseen, kun taas yksi haastateltavista kertoi pyrkivänsä hieman välttämään tätä, sillä Afrikassa tai Aasiassa se voi olla kipeä aihe. Hän ehdotti tilalle yhteistä, kevyttä mielenkiinnon kohdetta, josta voi vitsailla. Hän mainitsi esimerkiksi harrastustoiminnan tai muun asian, josta on kiinnostunut. Tällä tavoin voidaan hänen mukaansa rikkoa jää, löytää yhteisiä kiinnostuksen kohteita sekä puhua lämpimikseen, ja sen jälkeen siirtyä aktiivisempiin aiheisiin.

Sen sijaan perheestä enemmän puhuva haastateltava kertoi, että etenkin naisille voi tämän avulla tuoda inhimillisen puolen itsestään sekä voidaan päästä ihonväriä tai ammattikuntaa syvemmälle tasolle. Vanhemmuuden mainitaan olevan universaali asia, ja universaalia asiaa taas voidaan pitää yhdistävänä tekijänä. Samalla haastateltava toteaa, että käytännössä perheasioista tulee puhuttua enemmän työn ulkopuolella kuin työtehtävissä.

Myös uskonnosta keskustelemiseen saatiin kahdenlaista kantaa. Yksi haastateltavista (H4) pyrkii välttämään uskonnollisia ja poliittisia keskusteluja, sillä tällaiset keskustelut eivät hänen mukaansa yleensä pääty hyvin, mikäli toinen osapuoli on asiassa mustavalkoinen. Toinen haastateltava (H1) taas kertoi, että joissain tietyissä kulttuureissa uskonto voi olla sopiva puheenaihe.

Edellisten kappalejakojen vastauksia yhdistää yksi yhteinen seikka: etsitään asia, joka yhdistää molempia osapuolia. Myös hymyily vaikuttaa erityisen tärkeältä asialta, sillä kolme Keniassa työskentelevää haastateltavaa painotti sen tärkeyttä. Heistä kaikilla on kokemusta myös muista kulttuureista, joten huolimatta siitä, ettei hymyily ehkä olekaan täysin universaali kieli, kuten yksi haastateltavista totesi, voidaan sitä pitää erittäin tärkeänä asiana suuressa osassa maailmaa. Kolmas keskeinen asia vastauksissa oli itsensä asettaminen toisen tasolle. Tästä puhui edellisessä osuudessa yksi haastateltava (H4) ja tässä osuudessa toinen (H1).

Yksi haastateltava (H2) kommentoi, että suomalainen jäykkyys ei välttämättä toimi. On siis oltava riittävän aloitteellinen. Toinen haastateltava (H5) korostikin edellisessä kappaleessa, että suhteiden luonnissa tärkeää on oma aktiivisuus ja panostaminen. Voidaankin esittää, että keskeisimmät tekijät suhteiden luomiselle ja jään murtamiselle Keniassa ja mahdollisesti muuallakin ovat puhuminen yhdistävistä asioista, hymyily, asettautuminen samalle tasolle muiden kanssa sekä aloitteellisuus. Eräs haastateltavista kuvasi hymyilyä ja yhdistäviä asioita seuraavalla tavalla:

”Hymyily ja katsekontakti ovat universaali kieli. Sanoin aiemmin, että olut on universaali kieli. [Nauraa] Eli jos juot olutta jonkun kanssa ja [ääni epäselvä] mutta et osaa puhua hänen kieltään, te molemmat nautitte samaa olutta, katsotte toisianne ja ajattelette, että ‘vau, tämän on kiva, me molemmat otimme saman oluen’.”
- yhdysvaltalainen haastateltava

Yksi vastaajista antoi myös muutamia vinkkejä jään murtamiseen. Hänen mielestään tärkeää on yhteyden luominen. Yhteyden luomiseksi hän suositteli hymyilyä ja katsekontaktin lisäksi opettelemaan paikallisen tervehdyksen. Hän kertoi, että lähes jokainen

Afrikassa osaa sanoa hei englanniksi, mutta me emme osaa samaa heidän kielellään. Hän vertaakin tämän taidon puuttumista väärällä jalalla nousemiseen ja kertoo, että jään murtamisessa auttaa vaivannäkö sen eteen, että oppii paikallisista jotain. Haastateltava lisäsi, että jos oppii edes viisi sanaa paikallisesta kielestä, voi pidättyväisyyden sijaan todella nähdä, millaisia ihmiset ovat. Hän puhuu myös autenttisuudesta, johon voi päästä, jos näkee vaivaa.

Haastateltava kertoo, että yksi vaihe jään murtamisessa on se, että arvostaa jotain paikallisten ihmisten ympärillä. Hän toteaa, että kun ihmisten näkee asuvan pienessä savimajassa, saattaa helposti alkaa ajattelemaan, että ”ovatpa nämä ihmisen köyhiä!” Hän kuitenkin toteaa, että samalla henkilöllä saattaa olla esimerkiksi hieno appelsiini-puu, josta voi todeta ”vau, nzuri!”². Hän lisää, että kun löytää arvostettavia asioita toisessa ihmisessä, avaa se häntä eri tavalla. Tällöin hän ei ajattele, että yrität vain saada jotain häneltä. Haastateltava mainitsee myös, että paikallisten ihmisten kanssa voi jutella siitä, sopiiko heihin asetettu oletus [tässä tapauksessa hän mainitsee, että kikujut ovat bisnesmiehiä] jotenkin, ja nauraa yhdessä kysymyksille. Yksi haastateltavista mainitsi ystävällisyyden ja kuulumisten kysymisen:

”...ystävällisyys, ylipäättään kun tapaa ihmisen ja on hänelle älyttömän kiva. Rupattelen aina ihmisille, vaikka kun soitan esimerkiksi puhelinpalveluun, niin kysyn heiltä, mitä heille kuuluu. Kenialaiset tekevät sitä ehkä vähemmän kuin, sanotaan, mosambikilaiset.”
-haastateltava (H1)

Aiemmin mainittujen asioiden lisäksi eräs haastateltava kertoo, että jotkut vieraassa kulttuurissa työskentelevät henkilöt kääntävät kaikki asiat vitsiksi ja ”heittäytyvät ihan pelleksi”. Hän lisää, ettei pidä tällaisesta lähestymistavasta. Siinä tilanteessa, kun aletaan puhua kuin lapselle eikä kuten toiselle järkevälle ihmiselle, saatetaan hänen mukaansa alentaa toisen ihmisarvoa enemmän kuin ylimielisellä käytöksellä. Tämän sijaan

² Nzuri on swahilin kieltä ja tarkoittaa hyvää tai kaunista. Sana äännetään suunnilleen samaan tapaan kuin suomen kielessä.

hän pitää tärkeänä lähestyttävyyttä, halua kuunnella sekä sitä, että on mukava toista ihmistä kohtaan.

Keniaan liittyvät ennakkoluulot ja stereotypiat

Haastatteluaineistosta ei noussut esiin suoria ennakkoluuloja tai stereotypioita nimenomaan kenialaisia kohtaan. On huomattava, että tässäkin tutkimuksessa esitetyt väitteet kenialaisten ominaisuuksista, esimerkiksi hierarkkisesta organisaatiokulttuurista ei oletettavasti päde kaikkiin tapauksiin, joten näistäkin voidaan helposti muodostaa stereotypioita, ellei niihin suhtaudu varauksella. Siksi tässä tutkimuksessa esitettyjä väitteitä tulee käyttää pikemminkin siihen, että vieraassa kulttuurissa oleva henkilö pystyy ymmärtämään paremmin, miksi kenialainen käyttäytyy jossain tietyssä tilanteessa eri tavalla kuin esimerkiksi suomalainen. Ennako-oletusten tekeminen taas voi estää henkilöä saamaan kokonaiskuvaa toisen kulttuurin edustajista.

Yksi haastateltava (H2) mainitsi, että monilla on rajallinen käsitys Afrikasta. Saatetaan esimerkiksi ajatella, miten maanosassa voi toimia samalla, kun on niin paljon sisällissotia, köyhyyttä ja ihmiset asuvat savimajoissa. Hänen mukaansa ihmisiltä unohtuu erittäin helposti, että maanosa käsittää 54 maata, joista jokainen on omanlaisensa. Esi-merkkinä hän kertoi, että tulotaso vaihtelee maiden välillä, kuten myös koulutustaso.

Hän lisää, että eräs suomalainen vientiorganisaatio oli vielä 3-4 vuotta sitten sitä mieltä, että Afrikan sijaan yrityksen kannattaa lähteä muiden mukana Aasiaan. Tässä tilanteessa on mahdollista, että vientiorganisaatiolla on ollut liioiteltu ja yksinkertaistettu kuva Afrikasta. Yksinkertaistettu kuva on myös yksi tapa määritellä stereotypia (Borrego & Johnson, 2012, s. 14). Haastateltava toteaa, että Suomessa on lähdetty takamatkalta, kun monet muut maat ovat olleet Afrikassa useita vuosia pidempään.

Toinen haastateltava kertoo, että maassa on edelleen paljon kolonialistista ajattelutapaa, joka on erittäin syvällä. Tämä näkyy hänen mukaansa myös joidenkin kenialaisten

suhtautumisessa: kaikki eivät tervehdi häntä hymyillen, jotkut taas katsovat kalseasti. Eräässä Kenian maakunnassa hänet hädettiin nopeasti. Paikallisten keskuudessa oli jotakin kautta levinnyt ajatus, jonka mukaan toisen valkoihoisen henkilön asentama tuulimylly vie heidän hedelmällisyytensä niin, etteivät he voi saada lapsia. Toisena valkoihoisena hänet annettiin ilmi, ja hän joutui poistumaan paikalta nopeasti, ennen kuin tilanne pahenisi. Toisena esimerkkinä kolonialistisesta ajattelutavasta voidaan pitää sitä, että saman haastateltavan mukaan Keniassa valkoinen voi [ilmeisesti samassa työssä] tienata kaksin- tai kolminkertaisen määrän verrattuna kenialaiseen.

Osa haastateltavista kertoi kohdanneensa rasismia Keniassa. Eräs haastateltavista sanoi havainneensa rasismia eräässä Keniassa asuvien ulkomaalaisten yhteisössä. Toinen haastateltava taas epäili havainneensa tätä. Tällä hän tarkoitti sitä, että jos tulee ilmi tieto siitä, että palaveriin osallistuu valkoihoinen, alkavat ylemmän tason palaverit yhtäkkiä järjestyä. Hän tarkensi, että kenialaiset ovat tässä tapauksessa rasistisia itseään kohtaan siinä mielessä, etteivät he tapaa maanmiestään, vaan eurooppalaisen valkoihoisen henkilön. Hän sanoi kuitenkin myös, että tämä voi johtua myös heimojen välisistä ristiriidoista, sillä palavereita järjestävä henkilö kuuluu johonkin tiettyyn heimoon.

Näistä kommentteista voidaan esittää johtopäätös, jonka mukaan toisessa kulttuurissa työskentelevä henkilö saattaa joutua kohtaamaan omien ennakkoluulojen ja stereotyypioiden lisäksi myös niitä ennakkoluuloja, joita paikallisilla ihmisillä on hänen kulttuurinsa edustajia kohtaan. Haastateltavien kommentit osoittavat, että kulttuurin edustajan toiminta voi vaikuttaa siihen, miten paikalliset ihmiset näkevät muutkin saman kulttuurin edustajat. Tässä ehkä päteeikin vanha viisaus, jonka mukaan suomalaisena ulkomailla et edusta vain itseäsi, vaan suomalaisia ylipäättään.

Kulttuurishokki ja siitä ylipääseminen

Kolmelta haastateltavalta kysyttiin myös, onko heille tullut kulttuurishokkia, ja jos on, miten siitä voi selvitä. Yhdeltä haastateltavalta kysyttiin sama kysymys yleisellä tasolla, eli mistä kulttuurishokki voi tulla, ja miten siitä voi toipua. Kysymyksen muoto vaihdettiin sillä ajatuksella, että vähemmän henkilökohtaiseen kysymykseen on helpompi vastata. Tässä tutkimuksen vaiheessa oli vielä suunnitelmana, että haastateltavat ovat mukana omilla nimillään.

Kolmesta kysymykseen vastaajasta kaikki kertoivat kokeneensa jonkinasteista kulttuurishokkia jossain vaiheessa uraansa. Kaksi heistä tarkensi, että kulttuurishokki on tullut tilanteessa, jossa on tapahtunut suuri ympäristönvaihdos tai -muutos. Myös neljäs haastateltava puhui vastaavasta yleisellä tasolla. Yksi haastateltavista taas kertoi kokeneensa kulttuurishokkia, ja lähestyi käsitettä ainakin osittain samana asiana kuin koti-ikävä. Hän sanoi jännittäneensä nuorempana enemmän, mutta kertoi myös, että iän ja kokemuksen karttumisen myötä tilanteisiin suhtautuu vähemmän shokkimielisesti. Samalla tilanteisiin varautuu ikään kuin tietämättään. Hän kuvaa kulttuurishokkia seuraavasti:

”...se [kulttuurishokki] on mielestäni enemmänkin koti-ikävää sekä omiin aikaisempiin rutiineihin palaamista ja vertaamista, mikä ei välttämättä ole aina hyvä.”
-haastateltava (H4)

Haastateltava (H4) painotti vieraassa kulttuurissa toimimisessa ongelmanratkaisukykyä valmistautumisen sijaan. Hän kertoo, että ajan myötä eteen tulevat tilanteet ovat loppujen lopuksi samankaltaisia, vaikka ympäristö olisikin erilainen. Hänen mielestään keskeistä on asioiden hyväksyminen sekä se, miten itse käyttäytyy kulttuurissa. Toisekseen hänen mielestään ulkomailla toimivia ihmisiä ei kannata luokitella samantyyppisiksi. Kulttuurishokissa on hänen mukaansa oleellista katsoa sitä, mistä ympäristöstä henkilö on lähetetty tehtävään, mitkä ovat hänen tavoitteensa ja mitä hän hakee ulkomaankomennukseltaan.

Yksi haastateltavista kertoi, että hänen kohdallaan jonkinasteinen kulttuurishokki on tullut tilanteessa, jossa hän muutti naapurimaan maaseudulta 4,5 miljoonan asukkaan

Nairobin vilkkaaseen elämään. Lisäksi Kenian patriarkalisuuteen on ollut vaikeaa tottua siitäkkin huolimatta, että naisen asema on huomattavasti parantunut haastateltavan Keniassa asumisen aikana. Toinen haastateltavista kertoi kokeneensa kulttuurishokkia siitä valtavasta määrästä metsien raivaamista, jota Keniassa on tapahtunut. Hän täsmensi, että Kenian rannikkometsä, *Arabuko Sokoke*, ulottui aiemmin Mosambikista Somaliaan, mutta nyt se on kokonaan näännytetty. Kulttuurishokkia hänelle aiheuttivat myös tiet sekä monokulttuurin määrä. Monokulttuuria hän kuvaa seuraavasti:

”Tarkoitan monokulttuurilla esimerkiksi sokeriruokopeltoja ja banaanipeltoja, eli riisutaan kasvien monimuotoisuus vain rahan takia. Esimerkiksi Kericho Keniassa, jossa Lip-tonin teepensaat ja muut ovat. Toinen yritys sieltä on Kericho Gold... ...peltoja lannoitetaan niin paljon, että sen maistaa, teen juomisesta tulee paha olo. Siellä on tuhansia ja taas tuhansia kilometrejä ilman puuta näköpiirissä.”
-haastateltava

Eräs haastateltavista (H2) sanoi, että kulttuurishokki voi tulla esimerkiksi kaupungin sisällä olevista varallisuuseroista. Toisaalla elintaso voi olla länsimaisella tasolla ja kaupungat samoja kuin Suomessa, toisaalla taas voi olla hökkelikylä, jonka ihmiset elävät dollarilla päivässä. Toisin sanoen vaihtelua on ääripäästä toiseen.

Yksi vastaajista avaa kattavasti, miten kulttuurishokkia voidaan ehkäistä. Se voidaan tiivistää neljään kohtaan: (1) luotettava lähipiiri kotona, (2) vahva tukiverkosto myös paikallisella tasolla, (3) päänsisäisten toimintamallien rakentaminen ongelmatilanteita varten sekä (4) mentorointi tai tutorointi. Lähipiiristä kotona hän mainitsee, että perusasiat olisi hyvä olla kunnossa, ettei vain pakene jotain asiaa ulkomaankomennuksen avulla. Hän kertoo, että silloin voi lohduttautua sillä, että aina voi tulla kotiin. Lisäksi nykYTEKNIikka helpottaa yhteydenpitoa kotiin. Hän pitää todella tärkeänä sitä, että luotetun lähipiirin kanssa voi myös jakaa omia tuntejaan ja mielipiteitään.

Paikallisen tason tukiverkosta hän kertoo sen, että pitäisi olla muutama luottohenkilö, johon voi tosissaan luottaa ja jolle voi olla tiettyyn pisteeseen asti avoin. Haastateltavan mukaan luottamus ei ole mitenkään kulttuurisidonnainen asia, vaikka mainitseekin,

että ihmiset tuntuvat olevan luotettavampia Suomessa. Hän lisää, että johtajille iskee varmasti yksinäisyys jossain kohtaa.

Päänsisäisten toimintamallien rakentamisesta hän sanoo aiemmin tässä alaluvussa, että tilanteisiin valmistautuu myös tietämättään. Mentorointi tai tutorointi voi hänen mielestään olla hyvä idea, jos kyseessä on luottamissuhde. Hän kertoo, että amerikkalaiset tykkäävät puhua terapeuteista. Myös lähiomainen voi toimia ikään kuin terapeutina, vaikkei hän ehkä tuntisikaan työnkuvaa.

Eräs haastateltava (H4) suosittelee jalkautumista paikalliselle ruohonjuuritasolle sen verran kuin uskaltaa ja pystyy. Hän kertoo, että ihminen ajautuu helposti viettämään aikaa samojen ekspatriaattien kanssa, jolloin syntyy helposti elitistinen tilanne ja vinoumaa, joka ei välttämättä ole hyväksi. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että valkoiset ovat keskenään eikä afrikkalaisten kanssa ryhmäydytä kuin vähän.

”Mielestäni on tärkeää olla tarkkana, ettei ulkomailla tukeudu vain olevinaan samanlaisiin henkilöihin, kuten eurooppalaisiin.”
-haastateltava (H4)

Vinoumaa voi syntyä esimerkiksi siitä, että paikalliseen kulttuuriin ja paikallisiin ihmisiin ei tutustuta kunnolla. Ihmisille jää yksipuolinen tai yksinkertaistettu kuva maasta. Tällöin ei välttämättä päästä mahdollisten ennakkoluulojen yli ja stereotyyppit saattavat jäädä voimaan. Tässä tapauksessa merkityksellisiä ihmissuhteita voi jäädä syntymättä. Kenialaiset näyttävät elävän keskimäärin ympäristön kannalta kestävästi (ks. Lettenmeier, Akenji, Toivio, Koide ja Amell, 2019, s. 4 ja Knoema, 2021b), joten heiltä voi oppia paljonkin kestävästä elämäntavasta, jota myös tässä tutkimuksessa peräänkuulutetaan. Aiemmin tässä tutkimuksessa haastateltava (H3) mainitsi, että kenialaiset tulevat toimeen vähällä ja ovat samalla ”joitain onnellisimpia, rakastavimpia ja ystävällisimpiä ihmisiä”, joita hän on ikinä tavannut. Syvempi tutustuminen kenialaisiin saattaisikin ehkä laajentaa tai muuttaa monen suomalaisen mielipidettä siitä, mikä elämässä on tärkeää, ja auttaa ymmärtämään, että hyvin vähälläkin voi elää onnellista elämää.

Kahden muun haastateltavan vastauksissa oli se yhteinen tekijä, että kulttuurishokki helpottaa ajan kanssa. Molemmat haastateltavat sanoivat, että muutokseen tottuu. Toisen haastateltavan (H5) mukaan tärkeää on, että rakentaa elämänsä sinne, missä on ja arvostaa sitä. Kolmas haastateltava (H6) puhuu siedättäytymisestä. Hän kommentoi, että hänen mielestään kulttuurishokki on hyvä asia, joka kuuluu elämään, eikä yleensä ole mitenkään ylitsepääsemätön asia.

Virheet ja väärinymmärrykset kommunikoinnissa

Haastateltavilta tiedusteltiin myös mahdollisia virheitä ja väärinymmärryksiä, joita heille on sattunut kommunikaatiossa toisten kulttuurien edustajien kanssa. Tätä kysyttiin viideltä eri haastateltavalta (H2, H3, H4, H5 & H6). Neljältä haastateltavalta (kaikki edelliset paitsi H3) kysyttiin myös, miten he paikkasivat nämä, ja mitä he oppivat siitä.

Ensimmäinen haastateltava (H4) kertoo, että hänelle haasteellisinta toisessa kulttuurissa on ollut ymmärtää vastapuolen tavoite. Eteen voi tulla sellaisia tilanteita, että luulee tietävänsä, mitä toinen tarkoittaa tai haluaa, mutta saakin tietää, että hän tarkoitti jotain muuta. Tieto voi tulla ilmi myöhemmin saman kulttuurin edustajalta tai muulla tavoin: henkilö sanoi näin, mutta tarkoittikin jotain muuta.

Haastateltava (H4) nostaa tässä yhteydessä esiin käsityksen piiloagendasta. Piiloagendaa voidaan tarkastella kulttuurin eri tasojen näkökulmasta: ulospäin näkyvän kulttuurin perusteella saatetaan tehdä oletuksia kulttuurillisista perusoletuksista. Tällaisten oletusten tekeminen voi olla erityisen riskialtista, sillä se perustuu päättelijän omiin tunteisiin ja reaktioihin (ks. alaluku 2.2.). Haastateltava mainitsee käyttävänsä kuuntelevaa ja kyselevää lähestymistapaa (H4). Tätä voidaan pitää erityisen toimivana siksi, että tällainen lähestymistapa todennäköisesti minimoi oletusten tekemisen. Eräs haastateltava muistuttaa myös ihmisen epätäydellisyydestä.

”Maailmassa on niin paljon eri kulttuureita ja tapoja toimia. En usko, että kukaan voi kehittyä niin hyväksi, että voisi aina sanoa, että tietää, että mitä toinen henkilö haluaa. Uskon itse kuuntelemaan ja kyselevään lähestymistapaan, jonka avulla yritetään ymmärtää vastapuolta tai esimerkiksi omia duunareita.”

-haastateltava

Haastateltava mainitsee myös, että uskonnollisessa ja poliittisessa keskustelussa päädytään helposti vaikeaan tilanteeseen, koska monet saattavat ajatella näistä asioista yksioikoisesti. Ratkaisuna hän yrittää välttää tällaisiin keskusteluihin menemistä, sekä sitä, että opitaan huomaamaan, milloin keskustelu on menossa väärään suuntaan. Haastateltava on kehittänyt valmiita fraaseja, joiden avulla tilanne voidaan kääntää niin, että kaikkien kasvot säilyvät.

Toinen haastateltava (H5) kertoo, että hän tapaa työssään niin montaa eri kansalaisuutta, että väärinymmärryksiä tulee väkisin. Myös hän painottaa tässä tilanteessa kuuntelun tärkeyttä. Hän lisää tähän paikallisen kielenkäytön omaksumisen ja muistuttaa, että on suuri ero, käytetäänkö englantia puhuttaessa sanaa ”would”, ”should” vai ”could”³. Englannin kielen käytön mainitsi myös kaksi muuta haastateltavaa. Nämä kaksi haastateltavaa (H2 & H6) kertoivat, että riittävän selkeä kieli auttaa.

”...brittien hienoja kielikuvia ja verbaliikkaa voi jollain tavalla ihailla, mutta viesti voi myös hukkaa kielikuviin.”

-haastateltava (H6)

Haastateltava numero kuusi (H6) perusteli selkeän kielen käyttöä myös sillä, että hänen työssään valtaosa käyttää englantia muuten kuin omana äidinkielenään. Hän pyrkii puhumaan suoraan sekä käyttämään selkeätä ja riittävän yksinkertaista kieltä, koska tärkeintä on, että tulee ymmärretyksi. Virheen tapahtuessa hän muistuttaa, että kyseinen virhe tulee tietenkin myöntää avoimesti ja mahdollisimman nopeasti, eikä sitä saa peittää tai kiistää. Hän muistuttaa myös, että virheitä sattuu kaikille.

³ Suomeksi would tarkoittaa olisi, could voisi ja should pitäisi.

Kaksi haastateltavaa (H2 & H3) kertoi, ettei heille ole tullut isompia väärinymmärryksiä. Toinen heistä (H3) mainitsi, että hänelle väärinymmärrys on ollut ehkä siinä tilanteessa, kun ihmiset suojelevat toisiaan, kun työpaikka yritetään pitää pidempään kuin ehkä pitäisi. Hän tähdensi sen olevan ”kuin veljellinen lojaaliusasia.” Hän kommentoi myös seuraavaa:

”...en ymmärrä jokaista kenialaista, en ymmärrä kieltä. Ajattelen, että on niin paljon opit-tavaa, joten aina tulee olemaan kulttuurillista jakoa, mutta olen henkilö, joka on valmis sopeutumaan, oppimaan ja olemaan osa kulttuuria, ja uppoutua siihen. Ajattelen, että se on niin iso osa sitä, että menestyy.”

-haastateltava (H3)

Tätä kommenttia voidaan tarkastella kulttuurillisen kyvykkyyden näkökulmasta. Kokeumuksen karttumisessa yksi tärkeä osa on harjoittaminen, jossa ollaan tekemisessä toisen kulttuurin edustajien kanssa. Sitaatti viittaa siihen, että henkilöllä on motivaatio toimia kulttuurin vaatimalla tavalla, joten hänellä on sellaiset arvot, joiden pohjalta voidaan kehittää kulttuurillista kyvykkyyttä kulttuurillisen kyvykkyyden mallin mukaisesti. Tästä kertoo se, että vastaaja sanoo olevansa valmis sopeutumaan oppimaan sekä uppoutumaan kulttuuriin.

Haastateltavien kommentteista voidaan esittää johtopäätös, jonka mukaan kuuntelu on erityisen tärkeää väärinymmärrysten välttämiseksi. Toinen mielestäni tärkeä havainto on se, että lähes kaikki haastateltavat pitivät virheitä tai puutteellista tietoa täysin normaalina ja ymmärrettävänä asiana, eikä kenelläkään ollut tästä poikkeavaa mielipidettä. Kolmantena asiana voitaneen nostaa selkeä englannin kielen puhuminen, jotta viesti ymmärrettäisiin paremmin.

Kulttuurien samankaltaisuudet

Yksi haastateltavista sanoi, että bisnesnäkökulmasta kulttuurien välillä on enemmän samankaltaista kuin eroavaisuuksia. Hän lisäsi, että jokaisessa kulttuurissa on intressit tehdä rahaa sekä sen, että enemmistöllä toiminnan lähtökohta suhteellisen vilpittömä.

Eräs haastateltava (H5) taas puhui yleismaailmallisista sosiaalisista taidoista, johon kuuluvat toisen huomioon ottaminen, kuuntelu, ymmärtäminen ja auttaminen.

Haastateltavat (H3 & H4) ottavat esiin myös pimeämmän puolen kulttuureista. Toisen heistä (H4) mukaan kaikista kulttuureista löytyy huijareita sekä ahneita, mutta lisää samalla, että he ovat vähemmistönsä. Toinen haastateltava (H3) taas sanoi, että valehtelua tapahtuu kaikkialla maailmassa. Hän kuitenkin totesi myös, että valehtelusta sekä korruptiosta puhutaan, mutta oikeasti se on vähemmän tavallista.

Haastateltava (H3) kertoi myös, että missä tahansa päin maailmaa ihmisten kanssa tehtävässä työssä esimerkiksi johtaminen sekä alaisten ja heidän tavoitteensa tunteminen on välttämätöntä. Hän kertoi, että ”silloin ei ole mitään, jota et voi tehdä.” Haastateltava jatkaa sanomalla, että ihmiset, jotka eivät ymmärrä kulttuuria, eivät voi menestyä pitkällä aikavälillä.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

5.1 Kulttuurierojen huomioonottaminen työskenneltäessä toisessa maassa

Haastatteluaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että toisen kulttuurin kohtaamisessa tärkeämpää ovat oikeanlaiset ajatusmallit ja asenne kulttuurintuntemuksen sijaan. Tätä voidaan kutsua persoonallisuuspainotteiseksi sopeutumiseksi. Toisaalta yhdysvaltalainen haastateltava kertoi, ettei vieraassa kulttuurissa voi menestyä pitkällä aikavälillä, jos ei sitoudu oppimaan sitä. Hän kertoo, että ilman tätä henkilö tulee vain keräämään rahaa ilman oikeaa vaikutusta. Hänen toimintaansa voidaan kutsua valmistautumis- ja opiskelupainotteiseksi sopeutumiseksi. Häinkin tosin painotti myös oikeaa asennetta.

Toiseen kulttuuriin sopeutumisessa nostettiin esiin asioita, jotka ovat tavoitettavissa arkijärjellä. Keskeisiä asioita olivat toisen ihmisen kohtaaminen tasavertaisena ihmisenä sekä kunnioitus ja kiinnostus häntä kohtaan. Keskeiseksi havainnoksi voidaan myös nostaa yhdistävistä asioista puhuminen. Esimerkit vaihtelivat paljon riippuen haastateltavasta. Kannatusta saivat sekä kevyemmistä aiheista puhuminen (kuten kiinnostuksen kohteet tai harrastustoiminta) että henkilökohtaisemmat aiheet. Moni nosti esiin myös hymyilyn tärkeyden.

Suomalaisten kerrottiin pitävän sanansa, kun taas monessa muussa kulttuurissa ajatusmalli voi olla toisenlainen. Monessa maassa kulttuuri on korkeammin kontekstinen kuin Suomessa, mikä voi olla hyvä tiedostaa väärinymmärrysten välttämiseksi. Tämä voi näkyä esimerkiksi epäsuorana puheena, jonka tarkoituksena on säilyttää harmonia osapuolten välillä.

Lisäksi on huomattava, etteivät kulttuurit eroa vain kansallisvaltioiden tasolla. Yksi haastateltavista toteaa, että kulttuuri riippuu enemmänkin sektorista, jossa työskennel-

lään. Kulttuurin sisällä voi myös olla erillisiä kulttuureja, joiden muodostumiseen voivat vaikuttaa tila, aika, sukupolvi, sukupuoli, uskonto, sosiaalinen luokka ja yritys.

On myös tärkeää huomata, että virheitä sattuu kaikille. Eräs haastateltava kertoi, ettei hän usko, että kukaan voi kehittyä niin hyväksi, että ymmärtäisi aina vastapuolta. Vastapuolen ymmärtämisessä auttaneen perimmäisten syiden (arvot ja kulttuurilliset perusoletukset) etsiminen ja selvittäminen sen sijaan, että arvioisi toimintaa pelkän ulospäin näkyvän kulttuurin perusteella. Keskeisenä voidaan pitää myös toisen osapuolen nöyrää kuuntelua. Virheen tapahtuessa se tulee myöntää eikä sitä saa peitellä.

Huomionarvoista on myös, että kulttuurien välillä on myös samankaltaisuuksia. Samankaltaisuuksiin voidaan lukea yleismaailmalliset sosiaaliset taidot, joihin kuuluvat toisen huomioon ottaminen, kuuntelu, ymmärtäminen ja auttaminen. Muita mainittuja mahdollisesti yhdistäviä tekijöitä ovat esimerkiksi harrastustoiminta, uskonto ja perhe. Kristinusko on valtauskontona sekä Suomessa että Keniassa. Kenian ja Suomen välisiin samankaltaisuuksiin voidaan lukea suunnilleen yhtä merkittävä epävarmuuden välttämislottuvuus. Kulttuuri voi vaihdella alueellisesti tai esimerkiksi organisaatioiden tai liiketoimintasektorien välillä.

5.2 Kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa vaadittavat ominaisuudet

Kulttuurienvälisessä kommunikaatiossa vaadittavia ominaisuuksia voidaan tarkastella kulttuurillisen kyvykkyyden mallin avulla. Mallin keskiössä on kokemus. Kokemuksen karttumisessa auttavat mallin mukaan tietoisuus, taidot, arvot sekä harjoittaminen (ks. alaluku 2.5.). Lisäksi etnosentrisyys, ennakkoluulot ja stereotypiat voivat vaikeuttaa kulttuurienvälistä kommunikointia.

Haastatteluaineistosta nousi esiin erityisesti kulttuurienvälisiin taitoihin liittyviä ominaisuuksia. Haastatteluissa korostui avarakatseisuuden, avoimuuden, nöyryyden, jousta-

vuuden, tunneälyn ja sosiaalisten taitojen merkitys. Näitä kaikkia voidaan pitää taitoina, joita voi oppia ja joissa voi kehittyä. Myös arvoihin liittyvien piirteiden tärkeyttä korostettiin: tähän kuuluvat halukkuus kulttuurin oppimiseen sekä kärsivällisyyteen. Kaksi eri haastateltavaa mainitsi tietoisuuteen liittyvät ominaisuudet: henkilön on oltava tietoinen siitä, ettei hänen oma kulttuurinsa ole välttämättä paras, ja hänen on oltava valmis kyseenalaistamaan omat näkemyksensä.

Nämä olivat joitakin ominaisuuksia, joita haastateltavat pitivät tärkeinä. On kuitenkin hyvä muistaa, että ala, työnkuva sekä haastateltavan persoonallisuus ovat voineet vaikuttaa vastauksiin. Näitä vaikutuksia minimoi se, että tutkielmaan haastateltiin eri sektoreilla työskenteleviä henkilöitä.

Erään haastateltavan mukaan kulttuurishokin ylipääsemisessä auttaa ikä ja kokemus. Kahdelle vastaajalle kulttuurishokki oli tullut suuren ympäristönvaihdon seurauksena. Siksi kulttuurishokin ylipääsemisessä tai ehkäisemisessä voi auttaa se, että ympäristönvaihdos toteutetaan asteittain, jos se on mahdollista. Yksi haastateltava kommentoi, että kulttuurishokki on aikaisempiin kokemuksiin vertaamista. Tämän perusteella kulttuurishokissa auttaa se, että pidättäytyy vertaamasta uutta kulttuuria omaan kulttuuriinsa.

5.3 Kenian (kulttuurilliset) erityispiirteet

Kenian erityispiirteeksi voidaan lukea suuri heimojen määrä sekä se, että kenialaiset näyttävät identifioituvan pääosin ensisijaisesti heimonsa ja toissijaisesti kansalaisuutensa perusteella. Heimokulttuuri vaikuttaa siten, että joissakin organisaatioissa halutaan palkata vain yksi kustakin heimosta ristiriitatilanteiden välttämiseksi. Heimojen edustajien kerrottiin olevan keskenään samankaltaisempia toisten heimojen edustajiin verrattuna.

Haastatteluaineistosta ei kuitenkaan noussut esiin ominaisuuksia, joita vaadittaisiin nimenomaan Keniassa. Yksi haastateltava totesi, että Keniassa pätevät samat asiat kuin muuallakin, ja että nöyryys on tärkeää. Eräs haastateltava kertoo yleisesti, että toiseen ihmiseen on luotava yhteys, joka tapahtuu toisesta osapuolesta oppimisen sekä suhteen rakentamisen kautta. Toisesta ihmisestä välitetään ja se näytetään ulospäin.

Haastateltavien kotimaiden sekä Kenian välillä löytyi merkittäviä eroja. Tällaisina eroina voidaan pitää esimerkiksi kenialaisten selviytymistä vähällä sekä heidän optimistisuuttaan. Keniassa työskentelyyn vaaditaan myös kärsivällisyyttä. Eroja löytyy myös Hofsteden ulottuvuuksien perusteella. Niiden mukaan Kenia on Suomea maskuliinisempi ja kollektiivisempi, ja lisäksi valtaetäisyys on suurempi Keniassa. Haastatteluaineisto puolsi näitä väitteitä. Aineiston perusteella aikakäsitys on Keniassa yleisesti ottaen Suomea polykronisempi, henkilökohtainen tila on pienempi ja kontekstisuus korkeampi.

Yleisenä ohjeena kerrottiin, että ilmastonmuutoksen torjunnan markkinoinnissa on lähdettävä liikkeelle paikallisista tarpeista sen sijaan että oletettaisiin, että tiedetään valmiiksi, mitä ihmiset tarvitsevat. Tätä väitettä tukee sekä teoria että haastatteluaineisto. Haastatteluaineiston perusteella kenialaisille keskimäärin tärkeitä asioita ovat perhe ja lapset sekä turismi. Myös ”suuren maailman meiningin” kerrotaan vetoavan osaan kenialaisista. Vastaajat ehdottivat näihin asioihin vetoamista, kun puhutaan ilmastonmuutoksen torjunnasta. Yksi haastateltava kertoi esimerkiksi, että kun puhuu kenialaisille ilmastonmuutoksesta, puhuu heille heidän lapsistaan ja lastenlapsistaan. Myös ratkaisut, jotka auttavat sekä ilmastonmuutoksen torjunnassa että helpottavat elämää nostettiin esiin. Omien uhrauksien tekeminen ilmastonmuutoksen torjumiseksi ei vaikuta saavan yleisesti ottaen Keniassa kannatusta, vaan halutaan, että joku muu tekee asialle jotakin. Tässä mielessä Kenian voidaan ajatella muistuttavan Suomea.

Länsimaiden rooli näyttää olevan myös erittäin keskeinen. Ilmastonmuutosta pidetään Keniassa nimenomaan länsimaiden ongelmana, jolloin länsimaiden tulee itse selvittää se. Väitettä tukee sekä suomalaisten keskivertokulutus sekä rikkaiden osuus kaikista

päästöistä. Yksi haastateltava kertoo, että niissä kehitysmaissa (ml. Kenia), joissa hän on asunut, koetaan vääränä se, että länsimaat eivät ole valmiita vähentämään omia päästöjään riittävästi, mutta tulevat silti kertomaan paikallisille, että heidän tulee vähentää heidän pienistäkin päästöistään. Kenian ympäristöpolitiikassa painottuukin uhkiin varautuminen päästövähennyksien kustannuksella.

Tutkimukseen kerätyn tiedon valossa näyttää siltä, että ilmastonmuutoksesta kannattaa tiedottaa kausaalisesta tai vaikutusmahdollisuuksiin liittyvistä näkökulmista. Kun tällaista tiedotusta käyttää Keniassa, voidaan sitä mahdollisesti tehostaa, mikäli tiedottamisessa otetaan huomioon lapset, turismi tai ”suuren maailman meininki”. Myös tämä korostaa länsimaiden päästövähennyksien tärkeyttä: mikäli ”suuressa maailmassa” ilmastonmuutosta torjutaan tehokkaasti, voi se vaikuttaa myös Kenian yläluokan tottumuksiin. Lapset taas voidaan nähdä tulevana sukupolvina, joiden elämänlaatuun ja mahdollisuuksiin vaikuttavat vanhemman sukupolven valinnat.

Toinen keskeinen löytö tutkimuksessa on ilmastoystävällisten ratkaisujen tekeminen helpoksi. Tätä puoltaa sekä teoria että haastattelut. Kahden haastateltavan mukaan ihmiset ottavat ympäristöystävällisen ratkaisun mieluummin vastaan, mikäli se helpottaa heidän elämäänsä. Tätä voidaan kuitenkin kritisoida siinä mielessä, että uudet ilmastoystävälliset ratkaisut voivat kuluttaa ympäristöä huomattavasti enemmän kuin se, ettei ratkaisua ota käyttöön ollenkaan. Tästä esimerkkinä ovat sähköautot, jotka kuluttavat vähemmän hiilidioksidia kuin bensiinikäyttöiset autot, mutta joiden valmistamisessa ja käytössä syntyy joka tapauksessa huomattava määrä päästöjä. Näin ollen päästöt voivat lisääntyä yli kestävä tason, vaikka käytössä olisikin periaatteessa ilmastoystävällisiä ratkaisuja.

5.4 Loppupohdinta

Ilmastonmuutoksesta voidaan löytää paljon erilaisia tutkimusaiheita. Samalla voidaan kuitenkin kysyä, onko keskeisempää tutkia aihetta lisää vai se, että aletaan yhdessä toimia niin, että ihmiskunta pelastuu katastrofilta, joka suuren tutkijajoukon mukaan uhkaa ihmiskuntaa. Mikäli oletamme, että muutos on välttämätön, tulee meidän keksiä keino siihen, kuinka voidaan saada aikaan välttämättömät päätökset ja muutokset, olkoot ne sitten yksilön, julkisen vallan, yrityksen tai organisaation tasolla.

Ilmastonmuutoksen torjunnassa on kirjoittajan näkemyksen mukaan helppo huijata itseään: sekä julkisen vallan, yksilön tai yrityksen tasolla voidaan tehdä yksittäisiä ympäristöystävällisiä päätöksiä, ja tämän jälkeen pitää omaa toimintaansa ympäristöystävällisenä, vaikka yksittäisten päätösten vaikutus kokonaisuuteen voi olla hyvin pieni. Tämä voi olla eräs sopiva lisätutkimuksen aihe: miten ihmiset saisivat asiasta rehellisen kokonaiskuvan, vaikka totuus saattaisikin tuntua epämiellyttävältä. Totuuden tietäminen sen epämiellyttävyydestä huolimatta on kirjoittajan mielestä tärkeää, sillä ilman sitä emme osaa toimia oikein.

Keniaassa päästöt ovat huomattavasti pienemmät henkeä kohden kuin Suomessa. Voidaan siis kysyä, onko parempi, että Keniaa autetaan ilmastonmuutoksen torjunnassa vai tulisiko meidän sittenkin oppia kenialaisilta sitä, miten eletään vähäpäästöisesti. Suomesta annetaan kehitysapua ilmastonmuutoksen torjuntaan. Kuitenkin Suomessa päästöt henkilöä kohden ovat paljon suurempia kuin Keniassa. Koska päästömme ovat suuremmat, voidaan esittää, että kenialaiset ovat meitä edellä ilmastoasioissa. Voitaissiinko ilmastonmuutokseen löytää ratkaisuja kysymällä asiaa niiltä, jotka jo valmiiksi kuluttavat kestävästi? Tulisiko Kenian sittenkin antaa ympäristöasioissa kehitysapua Suomelle? Olemme länsimaissa tottuneet ajattelemaan, että asiat ratkaistaan länsimaisen kehityksen avulla. Olemmeko unohtaneet, että voimme oppia jotain myös kehitysmaista ja niissä asuvilta ihmisiltä?

Lähteet

- Advamec (2020a). *Kenya*. Noudettu 07.10.2020 osoitteesta <https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Kenya.html>.
- Advamec (2020b). *Luhya*. Noudettu 23.10.2020 osoitteesta <https://www.everyculture.com/wc/Japan-to-Mali/Luhya.html>.
- Advamec (2020c). *Kalenjin*. Noudettu 19.10.2020 osoitteesta <https://www.britannica.com/topic/Kikuyu>.
- Albaum, G. & Duerr, E. (2011). *International marketing and export management* (7. Edition). Harlow: Pearson Education Limited.
- Aneas, M. A. & Sandín, M. P. (2009). Intercultural and Cross-Cultural Communication Research: Some Reflections about Culture and Qualitative Methods. *Forum: Qualitative Social Research* 10(1), 1-19. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta <https://doi.org/10.17169/fqs-10.1.1251>.
- Bindi, M., Brown, S., Camilloni, I., ym. (2018). *Impacts of 1.5°C of Global Warming on Natural and Human System*. Noudettu 06.08.2018 osoitteesta https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Chapter3_Low_Res.pdf.
- Borrego, E. & Johnson R. G. (2012). *Cultural Competence for Public Managers: Managing Diversity in Today's World*. New York: Routledge. [Rajattu pääsy]. Noudettu 21.10.2021 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=827011&query=cultural+competence+for+public+managers>.

Britannica (2020). *Kikuyu*. Noudettu 19.10.2020 osoitteesta <https://www.britannica.com/topic/Kikuyu>.

Cambridge University Press (2020). *Meaning of Norm in English*. Noudettu 24.08.2020 osoitteesta <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/norm>.

Cartwrite, J. (2020). *Toward a Just Transition*. Noudettu 24.08.2020 osoitteesta <https://www.wri.org/climate/expert-perspective/toward-just-transition>.

Central Intelligence Agency (2020). *The World Factbook: Kenya*. Noudettu 05.10.2020 osoitteesta <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html>.

Chebet, C. (2019, 6. toukokuuta). Only one in ten of Kenya's counties preparing to deal with climate crisis. *Independent*. Noudettu 13.01.2021 osoitteesta <https://www.independent.co.uk/voices/campaigns/giantsclub/only-one-ten-kenya-s-counties-preparing-deal-climate-crisis-a9058526.html>.

Cook, J. Nuccitelli, D., Green, S. A., Richardson, M., Winkler, B., Painting, R., Way, R., Jacobs, P. & Skuce, A. (2013). Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature. *Environmental Research Letters*, 8(2) 1-7. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta doi:10.1088/1748-9326/8/2/024024.

Dolan, S. & Kawamura, K. (2015). *Cross Cultural Competence: A Field Guide for Developing Global Leaders and Managers*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. [Rajattu pääsy]. Noudettu 21.10.2021 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=2030623&query=dolan+kawamura>.

- Fagan, M. & Huang, C. (2019). *A look at how people around the world view climate change*. Noudettu 22.08.2020 osoitteesta <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/18/a-look-at-how-people-around-the-world-view-climate-change/>.
- Ham, A., Duthie, S., Kaminski, A. & Lukas, D (2018). *Lonely Planet: Kenya* (10. Edition). Dublin: Lonely Planet Global Limited.
- Hall, E. T. & Hall, M. R. (1990). *Understanding Cultural Differences*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Hofstede, G., Hofstede G. J. & Minkov (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (3. Edition). New York: McGraw Hill.
- Hofstede Insights (2020). *Country Comparison*. Noudettu 16.11.2020 osoitteesta <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/finland,kenya/>.
- Hollensen, S. (2011). *Global Marketing: A Decision-Oriented Approach* (5. edition). Harlow, Essex: Pearson.
- Hopkins, B. (2009). *Cultural Differences and Improving Performance: How Values and Beliefs Influence Organizational Performance*. New York: Routledge. [Rajattu pääsy]. Noudettu 08.12.2019 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=4513085&query=cultural+differences>.
- John, M. (2017). *Who are the Kikuyu?* Noudettu 19.10.2020 osoitteesta <https://www.worldatlas.com/articles/who-are-the-kikuyu.html>.

Johnson, A. (2014). *Kenya: Geography, Culture and Economics*. Noudettu 05.10.2020 osoitteesta <https://www.borgenmagazine.com/kenya-geography-culture-economics/>.

Kansainvälinen työjärjestö (2015). *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*. Noudettu 20.08.2020 osoitteesta https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_432859.pdf.

Kartha S., Kemp-Benedict E., Ghosh E., Nazareth, A. & Gore, T. (2020). The Carbon Inequality era: An assessment of the global distribution of consumption emissions among individuals from 1990 to 2015 and beyond. Noudettu 19.11.2020 osoitteesta <https://oxfam.app.box.com/s/q36ywh37ppur8gl276zwe8goqr6utkej/file/720283965204>.

Kauppinen, J. & Malmi, P. (2019). No experimental evidence for significant anthropogenic climate change. Noudettu 14.12.2020 osoitteesta <https://arxiv.org/pdf/1907.00165.pdf>.

Kenya country profile (2018). *BBC*. Noudettu 11.01.2021 osoitteesta <https://www.bbc.com/news/world-africa-13681341>.

Kim, D., Pan, Y. & Park, H. S. (1998). High- Versus Low-Context Culture: A Comparison of Chinese, Korean, and American Cultures. *Psychology & Marketing* 15(6), 507–521. [Rajattu pääsy]. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta <https://web-s-ebsohost-com.proxy.uwasa.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=664feddc-c378-4d5f-954c-4eda083707b3%40redis>.

Knoema (2021a). *Finland - CO2 emissions per capita*. Noudettu 20.10.2021 osoitteesta <https://knoema.com/atlas/Finland/CO2-emissions-per-capita>.

Knoema (2021b). *Kenya - CO2 emissions per capita*. Noudettu 20.10.2021 osoitteesta <https://knoema.com/atlas/Kenya/CO2-emissions-per-capita>.

Knoema (2021c). *CO2 emissions per capita*. Noudettu 07.01.2021 osoitteesta <https://knoema.com/atlas/ranks/CO2-emissions-per-capita?baseRegion=KE>.

Kokkonen, Y. (2019, 6. marraskuuta). Tutkijoiden hätähuuto: Ilmaston lämpeneminen tuomassa ennenkokemattoman ahdingon. *Yle*. Noudettu 07.08.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11054742>.

Kotler, P. T. & Keller, K. L. (2012). *Marketing Management* (2. edition). Harlow, Essex: Pearson.

Leppänen, M. & Mikkonen, M. (2018, 8. joulukuuta). Yle seuraa: Ranskan sisäministerin mukaan "keltaliivien" mielenosoitukset hallinnassa, yli 1 300 pidätetty. *Yle*. Noudettu 4.11.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10545118>.

Lettenmeier, M., Akenji, L., Toivio, V., Koide, R. & Amellina, A. (2019). *1,5 Asteen elämäntavat: miten voimme pienentää hiilijalanjälkeämme ilmastotavoitteiden mukaiseksi?* Sitra, Sitran selvityksiä 148. Noudettu 20.10.2021 osoitteesta <https://media.sitra.fi/2019/05/15135519/1o5-asteen-elamantavat.pdf>.

Luthans F. & Doh, J. P. (2018). *International Management: Culture, Strategy and Behaviour* (10. Edition). New York: McGraw Hill.

- Maaranen, K. (2019). *Sisällönanalyysi*. Noudettu 29.12.2020 osoitteesta <https://www.helsinki.fi/fi/unitube/video/37aa94fc-3ff1-404b-abf8-1a6900fa568f>.
- Maps of World (2019). *Kenya Map*. Noudettu 22.12.2020 osoitteesta <https://www.mapsofworld.com/answers/geography/what-are-the-key-facts-of-kenya/attachment/map-of-kenya/>.
- Miller, B. (2018, 28. marraskuuta). World is woefully short of 2 degree goal for climate change, according to UN report. *CNN*. Noudettu 24.08.2020 osoitteesta <https://edition.cnn.com/2018/11/27/world/climate-change-un-emission-report-2018-wxc/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands (2018). *Climate Change Profile: Kenya*. Noudettu 21.10.2021 osoitteesta <https://reliefweb.int/report/kenya/climate-change-profile-kenya>.
- Mūkūyū (2018). *Gīkūyū Greetings*. Noudettu 02.10.2021 osoitteesta <https://mukuyu.wordpress.com/2018/09/02/gikuyu-greetings/>.
- Mäntymaa, E. (2019, 27. elokuuta). Ilmastomuutos ei ole ihmisen syy, väitti fyysikko Jyrki Kauppinen ja singahti maailmanmaineeseen – “Minä en ole skeptikko, minä tiedän”. *Yle*. Noudettu 02.12.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10923440>.
- Ominde, S., Ingham, K. & Ntarangwi, M. (2020). *Kenya*. Noudettu 05.10.2020 osoitteesta <https://www.britannica.com/place/Kenya/Climate>.
- Piller, I. (2011). *Intercultural Communication: A Critical Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Republic of Kenya (2018). *National Climate Change Action Plan 2018 – 2022: Popular Version*. Noudettu 13.01.2021 osoitteesta http://www.environment.go.ke/wp-content/uploads/2020/03/NCCAP_2018-2022_ExecutiveSummary-Compressed-1.pdf.

Ripple, W. J., Wolf, C., Newsome, T. M., Galetti, M., Alamgir, M., Crist, E., Mahmoud M. I. & Laurance, W. F. (2017). World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice. *BioScience*, 67(12), 1026–1028. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta <https://doi.org/10.1093/biosci/bix125>.

Ritchie, E. (2016, 14. joulukuuta). Fact Checking The Claim Of 97% Consensus On Anthropogenic Climate Change. *Forbes*. Noudettu 18.10.2021 osoitteesta <https://www.forbes.com/sites/uhenergy/2016/12/14/fact-checking-the-97-consensus-on-anthropogenic-climate-change/>.

Saaranen-Kauppinen, A. ja Puusniekka, A. (2006). *Teemahaastattelu*. Noudettu 30.12.2020 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.

Salih, A. A., Baraibar M., Mwagi K. K. & Artan G. (2020). Climate change and locust outbreak in East Africa. *Nature Climate Change* 10, 584–585. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta <https://doi.org/10.1038/s41558-020-0835-8>.

Savolainen, T. (2019, 5. huhtikuuta). Suomalaiset ovat kuluttaneet tämän vuoden osansa maapallon luonnonvaroista tänään. *Yle*. Noudettu 19.08.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10723897>.

Schein, E. (2004). *Organizational Culture and Leadership* (3. edition). San Francisco: Jossey-Bass.

Scholes, M. & Scholes, R. (2020, 9. kesäkuuta). Climate change, biodiversity loss and other global ills share root causes. *The Conversation*. Noudettu 18.10.2021 osoitteesta <https://theconversation.com/climate-change-biodiversity-loss-and-other-global-ills-share-root-causes-140183>.

Shi, J., Visschers, V. H., & Siegrist, M. (2015). Public Perception of Climate Change: The Importance of Knowledge and Cultural Worldviews. *Risk Analysis: An International Journal*, 35(12), 2183–2201. [Rajattu pääsy]. Noudettu 22.10.2021 osoitteesta <https://web-p-ebSCOhost-com.proxy.uwasa.fi/ehost/detail/detail?vid=3&sid=cac1a304-3708-4ba7-b415-6deac44776f5%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=112059591&db=buh>.

Standard reporter (2020, 5. kesäkuuta). Kenya now third-largest economy in sub-Saharan Africa. *The Standard*. Noudettu 05.10.2020 osoitteesta <https://www.standardmedia.co.ke/business-news/article/2001374151/kenya-now-third-largest-economy-in-sub-saharan-africa>.

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra (2011). *Sanoista tekoihin*. Noudettu 04.11.2020 osoitteesta <https://www.sitra.fi/artikkelit/sanoista-tekoihin/>.

Tarvonen, H. (2012, 15. toukokuuta). WWF: Ihmiskunta kuluttaa 1,5 kertaa sen mitä maapallo kykenee tuottamaan. *Yle*. Noudettu 19.08.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-6095976>.

United Nations Environment Programme (2018). *Executive Summary: Emissions Gap Report*. Noudettu 24.08.2020 osoitteesta https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/26879/EGR2018_ES_EN.pdf?sequence=10.

Valtioneuvosto (2020). *Reilulla siirtymällä kohti hiilineutraalia Suomea – tiekartta hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi*. Noudettu 20.08.2020 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/20764082/hiilineutraaliuden%2Btiekartta%2B03022020.pdf/1f1dfbea-f623-9197-5352-23a7f1b83703/hiilineutraaliuden%2Btiekartta%2B03022020.pdf>.

Watts, J. (2018, 23. maaliskuuta). Destruction of nature as dangerous as climate change, scientists warn. *The Guardian*. Noudettu 20.10.2021 osoitteesta <https://www.theguardian.com/environment/2018/mar/23/destruction-of-nature-as-dangerous-as-climate-change-scientists-warn>.

Warner, G. (2013, 1. marraskuuta). How One Kenyan Tribe Produces The World's Best Runners. *Npr*. Noudettu 20.10.2020 osoitteesta <https://www.npr.org/sections/parallels/2013/11/01/241895965/how-one-kenyan-tribe-produces-the-worlds-best-runners?t=1603204588652>.

The World Bank Group (2020). *The World Bank in Kenya: Overview*. Noudettu 07.10.2020 osoitteesta <https://www.worldbank.org/en/country/kenya/overview>.

Worldatlas (2020). *Kenya*. Noudettu 05.10.2020 osoitteesta <https://www.worldatlas.com/maps/kenya>.

Ympäristöministeriö (2018). *IPCC: Ilmasto lämpenee hälyttävällä vauhdilla*. Noudettu 06.08.2020 osoitteesta [https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/IPCC_Ilmasto_lampenee_halyttavalla_vauhd\(48136\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/IPCC_Ilmasto_lampenee_halyttavalla_vauhd(48136)).

Ympäristöministeriö (2020). *Pariisin ilmastopöytäkirja*. Noudettu 05.08.2020 osoitteesta <https://www.ym.fi/pariisi2015>.

Liitteet

Liite 1. Puolistrukturoidun teemahaastattelun runko

Kenialainen kulttuuri

Mitä kulttuurieroja olet havainnut Suomen ja Kenian / Yhdysvaltojen ja Kenian välillä?

Mikä on samaa kenialaisen ja suomalaisen kulttuurin välillä?

Onko kulttuuri muuttunut lähiaikoina? Onko länsimaisesta kulttuurista otettu vaikutteita?

Miten Keniassa asuvien heimojen kulttuurit eroavat toisistaan omien havaintojesi perusteella vai näkyykö se käytännön työssä?

Mikä on samaa kenialaisen ja suomalaisen kulttuurin välillä?

Kulttuurierot

Aikakäsitys: ollaanko Keniassa / Keniassa toteutettaviassa projekteissa tiukkoja aikataulujen suhteen?

Kuinka tärkeitä suhteiden ylläpitäminen on ja miten se näkyy käytännössä? Eroaako tämä suomalaisesta?

Keskittyvätkö paikalliset toimijat ensisijaisesti suhteen luomiseen vai kaupantekoon?

Pidetäänkö mieluummin harmonia yksilöiden välillä (vältetään konfliktia pidättäytymällä) vai puhutaanko mieluummin suoraan?

Tapaaminen ja hyvästeleminen: esim. kätelläänkö?

Miten suuri henkilökohtainen tila, poikkeaaako suomalaisesta? Entä miten korona vaikuttanut?

Ilmastomuutoksen torjunta

Vaikuttaako kulttuuri mielestäsi siihen, millaisiin ilmastopäätöksiin ollaan valmiita?

Millaiset ilmastopäätökset mielestäsi ovat helpompia, ja mitkä taas vaikeimpia tehdä?

Uskotko että ihmiset ovat valmiita luopumaan mukavuuksistaan, jos se nähdään välttämättömänä ilmastonmuutoksen torjunnalle?

Miten ihmisiä voidaan tukea ilmastoystävällisten toimintatapojen omaksumisessa?

Ilmastonmuutoksen torjunta Keniassa

Miten ilmastoystävällistä ratkaisua kannattaa markkinoida Keniassa?

Ollaanko ilmastotoimiin valmiita omalla kohdalla vai ajatellaanko, että ilmastonmuutoksen torjunta kuuluu länsimaille?

Miten näkisit, kuinka suuren painoarvon ilmastonmuutos saa tavallisen kansan keskuudessa?

Kulttuurienvälinen kommunikaatio

Mitä ominaisuuksia vaaditaan henkilöltä, joka työskentelee vieraassa kulttuurissa / toisten kulttuurien edustajien kanssa?

Onko sinulle tullut kulttuurishokkia? Miten pääsit niistä yli? / Mistä kulttuurishokki voi tulla ja miten siitä voi päästä yli?

Mitä eroavaisuuksia on otettava huomioon, kun suomalainen tekee töitä muualla?

Mitkä toimintatavat helpottavat suhteiden luomista (toisessa kulttuurissa)?

Onko sinulle tullut virheitä tai väärinymmärryksiä (kommunikoidessa eri kulttuurista tulevien henkilöiden kanssa)? Miten paikkasit ne ja mitä opit siitä?

Onko sinulla ollut ennakkoluuloja tai stereotypioita kenialaisia kohtaan? / Oletko havainnut ennakkoluuloja tai stereotypioita kenialaisia kohtaan itsessäsi tai muissa? / Ennen kuin menit Keniaan, oliko sinulla stereotypioita tai ennakkoluuloja paikallista kulttuuria kohtaan?

Pitivätkö nämä ennakkoluulot ja stereotypiat paikkaansa?

Mikä toimii sopivana jäänmurtajana, kun työskennellään toisessa kulttuurissa?

Mikä on mielestäsi samaa kaikissa tapaamissasi kulttuureissa?